

Eeva Koivisto

ASKEL KOHTI KOMMUNIKATIIVISTA SUUNNITTELUA

Yhteistyöryhmän osallistuminen Tampereen Kauppi-Niihaman liikunta- ja virkistysalueen kaavoitukseen

**Jyväskylän yliopisto
Liikunnan sosiaalitieteiden laitos
Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon
Pro gradu –tutkielma
Kesäkuu 2001**

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos/liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

EEVA, KOIVISTO:

Askel kohti kommunikatiivista suunnittelua.
Yhteistyöryhmän osallistuminen Tampereen Kauppi-
Niihaman liikunta- ja virkistysalueen kaavoitukseen.

Pro gradu -tutkielma, 95 s., 10 liites.

Liikuntasuunnittelu ja -hallinto

2001

Tutkielmassa tarkastellaan eri intressiryhmistä kootun yhteistyöryhmän osallistumista Tampereen Kauppi-Niihaman liikunta- ja virkistysalueen osayleiskaavan laadintaprosessiin. Yhteistyöryhmä koostuu suunnittelijan lisäksi henkilöistä, jotka edustavat alueen käyttäjiä, asukkaita, maanomistajia sekä yksityisiä yrityksiä. Ryhmä perustettiin uudistetun maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämällä tavalla. Lain mukaan kaavoituksessa tulee ottaa huomioon sellaisten intressiryhmien näkökulmat ja mielipiteet, joilla on tärkeä merkitys suunniteltavan alueen kehittämisen kannalta. Tutkielman peruslähtökohtana onkin välittää tamperelaisen esimerkin avulla tietoa siitä, miten uutta lakia sovelletaan liikunta-alueen suunnittelussa.

Tämän tutkielman teoriaosuudessa syvennyttään tarkastelemaan suomalaisen suunnittelukulttuurin kehityslinjoja. Tänä päivänä pyrkimyksenä on etäännyä ajattelumallista, jonka mukaan suunnittelu perustuu yksipuolisesti asiantuntijavaltaan. Nyt tavoitteena on luoda joustava suunnitteluilmapiiri lisäämällä avointa yhteistyötä eri suunnitteluosapuolten välille. Tässä tutkielmassa virkistysalueen kaavoitusta tarkastellaan kommunikatiivisen suunnittelun ja erityisesti sen käytännön muodon eli yhteissuunnittelun näkökulmasta. Yhteissuunnittelussa korostetaan vuorovaikutuksen merkitystä: suunnitelmia laadittaessa otetaan huomioon sekä asiantuntijoiden tekninen tietous että tavallisten kansalaisten arkitietous. Teoreettisen tarkastelun jälkeen esitellään suunnittelun kohde eli Kauppi-Niihama sekä selvitetään, mikä rooli ja merkitys yhteistyöryhmällä oli kaavoitusprosessin alkuvaiheessa. Tutkimuksen kohteeseen liittyviä ilmiöitä kuvaillaan ja tulkitaan kerätyn tutkimusaineiston valossa. Tutkimusta varten kerättiin kolmentyyppistä laadullista aineistomateriaalia: yhteistyöryhmän kokouksia seurattiin vapaamuotoista havainnointimenetelmää apuna käyttäen; tietoutta syvennettiin haastatteleamalla kahta yhteistyöryhmän jäsentä; ainekirjoitusten avulla selvitettiin nuorten näkemyksiä virkistysalueen kehittämisestä.

Yhteistyöryhmän rooliksi kaavoitusprosessin alkuvaiheessa muodostui tiedonkerääjänä ja tiedonvälittäjänä toimiminen. Ryhmän työskentelystä kehkeytyi sellainen dynaaminen kehitysprosessi, jossa sekä alueen käyttäjät että virkahenkilöt oppivat yhdessä pohtimaan kaupunkiympäristöjen suunnitteluun liittyviä asioita sekä ratkomaan niistä esiin nousevia ongelmia. Merkittävimmäksi puutteeksi osoittautui se, että lasten ja nuorten eriäviä näkemyksiä ei juurikaan otettu huomioon moniäänisessä kaavoitusprosessissa.

Asiasanat: kaavoitus, kuntasuunnittelu, liikuntasuunnittelu, virkistysalue, yhteissuunnittelu

SISÄLTÖ

1	TUTKIMUSMATKALLE LÄHIMETSÄÄN	5
1.1	Tulevaisuutta kannattaa rakentaa yhteisvoimin	6
1.2	Minä tutkimuskentällä	8
2	POHDISKELLEN, IHMETELLEN, KYSELLEN KOHTI TUTKIMUSONGELMIA	9
2.1	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat	9
2.2	Katsaus tutkimusaineiston saloihin	11
2.2.1	<i>Johtolankoja etsimässä yhteistyöryhmän kokouksissa</i>	11
2.2.2	<i>Tiedonjyvien erittelyä haastattelun avulla</i>	13
2.2.3	<i>Ainekirjoitukset kertovat nuorten ideoista</i>	15
2.2.4	<i>Tutkimuksesta tulikin etsimisen ja oppimisen prosessi!</i>	17
2.3	Tutkimuksen eteneminen ja lähestymistapa	18
3	MITÄ ON SUUNNITTELU?	18
3.1	Suunnitteluteorioiden kehityslinjat	20
3.1.1	<i>Järkeviä valintoja tekemällä kohti parempaa tulevaisuutta?</i>	20
3.1.2	<i>Suunnittelukulttuuri murroksessa – vaihtoehtojen etsintää</i>	22
3.2	Kommunikatiivisuuden perustuva suunnittelusuuntaus	24
3.2.1	<i>Osallistuva suunnittelu</i>	25
3.2.2	<i>Yhteissuunnittelussa korostuu avoin vuorovaikutus</i>	26
4	SUUNNITTELUA OHJAAVAT TAHOT SUOMESSA – MIKÄ ON KUNNAN ROOLI?	29
4.1	Kunnissa kohti strategista suunnittelua	30
4.2	Suunnittelijan haasteet	31
4.3	Kaavoitus ja liikuntasuunnittelu osa kuntasuunnittelun kokonaisuutta	32
4.3.1	<i>Kaavoituksella ohjataan elinympäristöjen kehitystä</i>	32
4.3.2	<i>Osallistuvuus ja vuorovaikutteisuus lisääntyneet kaavoituksessa</i>	36
4.3.3	<i>Liikunta-alueiden suunnittelu kunnassa – kenen toimiala?</i>	39
5	KOMMUNIKATIIVISEN SUUNNITTELUN ONGELMAT JA ANSAT	40
5.1	Vallan jakautuminen	41
5.2	Asiantuntijat ristiriitojen edessä	42
5.3	Patologinen suunnittelukulttuuri	42
6	TAMPEREEN KAUPPI-NIIHAMAN VIRKISTYSALUEEN KAAVOITUSPROSESSI	44
6.1	Liikunta- ja virkistäytymismahdollisuuksia keskustan läheisyydessä	45
6.2	Kaupin urheilupuiston merkitys	46
6.3	Tulevaisuuden haasteet virkistysalueen kehittämisessä	47
6.4	Uuden osayleiskaavan laadinta – Lippulaivaprojekti	49
6.5	Vuorovaikutuksen järjestäminen	50
6.6	Aikataulu	52

7	YHTEISTYÖRYHMÄN TARINA	54
7.1	Jäsenten valinta ja ryhmän koostumus	54
7.2	Ryhmätoiminnan merkitys ja tavoitteet	56
7.3	Ehdotusten, toiveiden ja mielipiteiden kirjo	57
7.3.1	<i>Monien tahojen mielipiteet julki yhteistyöryhmässä</i>	58
7.3.2	<i>Yhteinen tavoite: liikunta- ja virkistystoiminnan säilyminen</i>	60
7.3.3	<i>Nuoret toivovat vauhtia ja elämyksiä</i>	61
7.3.4	<i>Kauppi-Niihama – ”menomesta” vai luontoalue?</i>	63
7.3.5	<i>Nuorten ääni</i>	64
7.4	Ryhmäkokoukset neuvottelun ja tiedonvaihdon foorumina	66
7.4.1	<i>Helmikuun kokous</i>	66
7.4.2	<i>Maaliskuun tapaaminen</i>	70
7.5	Vuorovaikutteisen suunnittelun monet kasvot	72
7.5.1	<i>Kulkeeko tieto? Menevätkö viestit perille?</i>	72
7.5.2	<i>Työtä on paljon – riittääkö aika?</i>	76
7.5.3	<i>Osallistumisen monet merkitykset</i>	78
8	TUTKIMUSMATKALTA PALUU ARKEEN	80
8.1	Pienin askelin kohti kommunikatiivista suunnittelua	81
8.2	Yhteistyöryhmän toiminnan kehittämismahdollisuudet	83
8.3	Toiminnan ohjaajana yhteiset pelisäännöt	86
8.4	Avoimin mielin kohti tulevaisuutta	87
9	LÄHTEET	91
	LIITTEET	96

1 TUTKIMUSMATKALLE LÄHIMETSÄÄN

Juoksen tahdikkaasti pitkin syksyistä metsäpolkua. Ympärilläni leijuu tuoksu, johon on sekoittuneena maatuneista lehdistä, sammaleesta ja suokasveista vapautuvia aromeja. Vedän henkeä syvään ja tunnen kuinka keuhkoni täyttyvät puhtaasta ilmasta. Kiihdytän vauhtiani niin, että metsäinen maisema tuoksuineen jää taakseni ja alan erottaa polun päässä siintävän järven ulkomuodon kallioisine rantoineen. Nautiskelen siitä, että liikenteen alituinen meteli ei kantaudu korviini eivätkä arkiset huolet paina mieltäni. (Kenttäpäiväkirja 2001: Lenkipolulla Kaupin metsässä.)

Edellä kuvaamani ympäristö, johon voin liittää lukuisia elämäni varrella kerääntyneitä muistoja ja tunne-elämyksiä, toimii tämän tutkimuksen taustakulissina. Tarkastelun kohteena tutkimuksessani on nimittäin tämän Tampereen kaupungin sydämessä sijaitsevan, luonto-olosuhteiltaan rikkaan liikunta- ja virkistysalueen suunnittelu (kartta nähtävillä liitteessä 1). Tarkemmin sanottuna seuraan kesällä 2000 alkaneen Kauppi-Niihaman virkistysalueen osayleiskaavan laadintaprosessia. Mielenkiintoisen sävöyksen tarkasteluuni tuo se, että suunnittelutyössä noudatetaan uudistettua maankäyttö- ja rakennuslakia. Laki painottaa vuorovaikutteisen suunnittelun merkitystä korostamalla, että kaavoitusprosessi tulee järjestää avoimessa yhteistyössä kunnan eri tahojen kanssa. Kanssatoimijoita voivat olla eri hallintokunnat, viranomaiset ja kuntalaiset. Lisäksi laissa edellytetään ottamaan heti suunnittelun alusta lähtien huomioon sellaisten viiteryhmien näkökulmat ja mielipiteet, joilla on tärkeä merkitys suunniteltavan alueen kehittämisen kannalta.

Varsinaisen näyttämön tutkimukselleni muodostaakin yhteistyöryhmä, joka perustettiin suunnittelutyön yhteyteen uuden lain edellyttämällä tavalla. Se koostuu suunnittelijan lisäksi kirjavasta joukosta Kauppi-Niihaman kaavoituksen kannalta merkittävien intressiryhmien edustajia. Yhteistyöryhmä mahdollistaa, että kaavoitustyöhön voivat nyt osallistua muun muassa erilaiset virkistysaluetta käyttävät liikunta- ja urheiluseurat, alueella toimivat yhdistykset ja yritykset, Kauppi-Niihaman lähialueiden asukkaat sekä maanomistajat. Tutkimukseni päätarkoituksena on siis seurata yhteistyöryhmän työskentelyn alkuvaivalta ja ottaa selville minkälaisiksi ryhmän toimintaperiaatteet muotoutuvat ja minkälaisia onnistumisia ja epäonnistumisia ryhmä toimintansa aikana kohtaa.

1.1 Tulevaisuutta kannattaa rakentaa yhteisvoimin

'Vuorovaikutteisuus', 'kansalaisten osallistuminen' ja 'käyttäjädemokratia' ovat teemoja, jotka ovat esiintyneet suomalaisessa suunnittelukulttuurissa aina 1970-luvun loppupuolelta lähtien, tähän päivään saakka. Miksi suunnittelujärjestelmää halutaan muuttaa? Miksi usko byrokratian periaatteisiin ja asiantuntijoiden yliveritaisuuteen perustuvaan suunnittelujärjestelmään on nyt murentumassa?

Tapahtumat ovat vierineet eteenpäin, yhteiskunta on muuttunut ja vanhat uskomukset ovat jääneet uusien alle. Nyt on alettu etsiä vaihtoehtoisia keinoja ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia, sillä kehityksen virran pyörteissä ongelmista on tullut entistä kompleksisempia ja vaikeampia jäljittää. On jouduttu myöntämään, että ainoastaan yhden yksikön valta ja taito eivät riitä yhteiskuntaa koskevien epäkohtien selvittämiseen tai tulevaisuuden kehittämiseen. Tästä syystä erityisesti paikallisilla tasoilla on alettu muodostaa tehokkaampia hallinta- ja suunnittelujärjestelmiä, jotka perustuvat useiden toimijoiden yhteistyöhön. Yksityisen ja julkisen sektorin raja-aidat ovat alkaneet madaltua ja vuorovaikutus yksilöiden, ryhmien, organisaatioiden ja instituutioiden välillä on alkanut lisääntyä. (Sundin 1997, 23-28.) Tällaista toimintatapaa, jossa korostuu erilaisten ryhmien keskinäinen riippuvuus ja jonka periaatteena on yhdistää sekä 'ruohonjuuritason' arkitieto että suunnittelijoiden asiantuntemus kutsutaan yleisesti kommunikatiiviseksi suunnitteluksi. Käytännön suunnittelutoimintaa tarkasteltaessa puhutaan osallistuvasta suunnittelusta tai yhteissuunnittelusta.

Lienee tärkeätä pohtia, mikä rooli tavallisella kansalaisella on vuorovaikutteisuutta ja yhteistyötä korostavassa suunnittelukulttuurissa. Miten yksittäinen ihminen voi hyötyä yhteissuunnittelusta? Entä miksi ryhmätyöskentelyn merkitystä pitäisi erityisesti korostaa? Ensinnäkin voidaan ajatella, että ryhmä toimii aikamme yksilöityneelle ihmiselle kiinnekohtana ja väylänä aktiiviseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Toisiin liittymällä hänen on mahdollista vaikuttaa erilaisiin yhteiskunnallisiin toimintajärjestelmiin. Vaikuttamisen moottorina toimii tällöin ryhmätoiminnan muodostama joukkovoima. (Jauhiainen & Eskola 1994, 28.) Voidaan olettaa, että jos ihmiset tätä kautta oppisivat ottamaan vastuun yhteiskunnallisista ongelmista ja myöskin pyrkisivät niitä yhdessä ratkomaan, voitaisiin näin luoda edellytykset

turvallisempien ja terveellisempien elinympäristöjen muotoutumiselle. (Vuorela et al. 1994, 41-44.)

Edellä esitetty ajatusmalli on sekä kunnianhimoinen että haasteellinen. Haasteellisuutta lisää erityisesti ilmiökentän moni-ilmeisyys. Täytynee nimittäin muistaa, että kaikki ihmiset eivät ole yhteiskunnallisesti aktiivisia tai kiinnostuneita yhteisten asioiden parissa puuhastelusta. Toisaalta taas ne syyt ja motiivit, miksi ihmiset ehdottomasti haluavat osallistua ja saada äänensä kuuluviin ovat monilukuiset ja varsin kirjavat: kriteerinä voi olla esimerkiksi hyödyn tavoittelu, oman identiteetin etsintä tai yksinkertaisesti luonnollinen tarve pyrkiä vaikuttamaan itseään koskevaan päätöksentekoon.

Miten sitten tulisi käytännössä toimia tämän moninaisista arvoista, merkityksistä ja motiiveista muotoutuneen viidakon keskellä? Ensiarvoisen tärkeää on nyt se, että luodaan verkostoja ja annetaan ihmisille todellisia mahdollisuuksia ja keinoja soveltaa erilaisia kanssakäymisen vaihtoehtoja käytäntöön. Erilaiset projektit ja hankkeet toimivatkin tärkeinä areenoina paitsi harjoitella ryhmätyötaitoja niin myös kehittää sellaisia toimintatapoja, jotka soveltuvat oman paikallisyhteisön tarkoituksiin parhaiten. (emt. 44-45.) Tavoitteena ei siis ole rakentaa uudenlaista hierarkkista yhteiskuntajärjestystä vaan luoda sellainen joustava yhteistoimintamalli, joka perustuu avoimuuteen ja ennen kaikkea jatkuvaan oppimiseen.

Suomessa vuorovaikutteisen suunnittelusuuntauksen periaatteita ja menetelmiä on sovellettu muun muassa kunnan elinympäristöjen ja palvelutoimintojen kehittämissuunnitelmissa sekä kaavoituksen yhteydessä. (esim. Kotilainen 1983; Vuorela 1994; Nyholm 1996.) Yhteissuunnittelun perinne on vakiintumassa myös liikuntakulttuuriin. Merkittävinä esimerkkeinä tästä ovat kaksi tutkimushanketta, joista toinen toteutettiin Jyväskylän Huhtasuon asuinlähiössä ja toinen kohdistui Kainuun maakuntaan. Tutkimusten eräänä tarkoituksena oli selvittää yhteissuunnittelumenetelmän toimivuutta liikunta-, virkistys- ja vapaa-aikaedellytysten kehittämisessä. Näiden yhteissuunnitteluprojektien myötä onkin saatu aktivoitua sekä asukkaita että liikuntaseuroja yhdessä kunnan muiden toimijoiden kanssa kehittämään ja suunnittelemaan omia liikunta- ja elinympäristöjään. Lisäksi ne ovat tuottaneet paljon hyödyllistä tietoa ihmisten liikuntatottumuksista ja -tarpeista sekä vuorovaikutteiseen

suunnitteluun liittyvistä kokemuksista – sen eduista ja heikkouksista. (Salmikangas 1994; Suomi 1998a.)

Nyt uusi maankäyttö- ja rakennuslaki antaa entistä paremmat mahdollisuudet vapaa-ajan palveluiden käyttäjille sekä vapaaehtoistyöjärjestöille – ennen kaikkea liikunta- ja urheiluseuroille – olla mukana omien liikuntaympäristöjensä suunnittelussa. Ajan myötä lain oletetaankin edistävän vuorovaikutteisten suunnitteluperiaatteiden juurtumista yhä tiiviimmin osaksi kuntien hallintokulttuuria. Ihanteena olisi varmasti saada luotua sellainen toimintailmapiiri, jossa ihmiset aktiivisesti ja oma-aloitteisesti ottaisivat osaa paikallisen liikunta- ja vapaa-aikakulttuurin kehittämiseen.

1.2 Minä tutkimuskentällä

Ajattelin vielä palata tämän työn teemaan ja pohdiskella, miten oikeastaan päädyin tutkimaan juuri Kauppi-Niihaman virkistysalueen suunnittelua? Tällaiseen tutkimusaiheeseen oli varsin helppo tarttua, sillä olen itse syntyperäisenä tamperelaisena seurannut Kauppi –Niihaman kehityskulkua jo varhaislapsuudestani asti. Muistojani ovat rikastuttaneet muun muassa Kauppi-Niihaman metsissä ja urheilukentillä vietetyt liikuntatunnit sekä virkistykselliset luontokokemukset. Mieleepi ovat myös painuneet muistikuvat lukuisista Kaupissa järjestetyistä kilpailuhenkisistä urheilutapahtumista.

Kauppi-Niihaman kaavoitus ja virkistysalueen tulevaisuuden kohtalo ovat nyttemmin nousseet merkittäviksi keskustelun aiheiksi sekä paikallislehtien palstoilla että tamperelaisen liikuntaväen keskuudessa. Aihe on saanut erityistä huomiota muun muassa siksi, että Tampereen kaupungin kasvusta aiheutuneet asuntorakentamisen paineet ovat kohdistuneet myös Kaupin ja Niihaman alueille. Vaihtoehtoisia näkemyksiä Kauppi-Niihaman kehittämisestä puntaroidaankin nyt monella taholla sillä sen laajuudesta ja edullisesta sijainnistaan johtuen alueen kohtalo koskettaa lähes koko kaupungin asukkaita ja toimijoita. Monipuolisen virkistys- ja liikuntapalvelutarjontansa ansiosta Kauppi-Niihaman alueen käyttäjäkunta onkin varsin kirjava: siihen lukeutuu eri ikäryhmien edustajia vauvasta vaariin sekä monentyypisiä liikuntaharrastajia huippu-

urheilijasta virkistysliikkujaan. Eräs tamperelainen nuori purkaa ajatuksiaan virkistysalueesta seuraavalla tavalla:

”Kauppi-Niihama tuo minulle mieleen paikan, jossa voi rentoutua kauniissa luonnossa, urheilla juoksemalla, hiihtämällä ja monilla muilla tavoilla. Itse tykkään käydä kalastamassa Alasjärvellä.” (Sammon koulun nuoret 2001: Juuso-Ville 13 v.)

Julkinen keskustelu kasvatti myös omaa mielenkiintoani ’kotimetsääni’ kohtaan ja antoi samalla inspiraation alkaa tutkia aihetta liikuntatieteen näkökulmasta. Vaiherikkaan tutkimusmatkani ensiaskeleet otin syksyllä 2000, jolloin olin ensimmäisen kerran yhteydessä Kauppi-Niihaman suunnitteluprosessista vastaavaan kaava-arkkitehti Kaarina Kivimäkeen. Hän osoitti kiinnostusta tutkimusaiheeni kohtaan ja lupautui tekemään yhteistyötä kanssani mahdollistaen näin tutkimukseni toteutumisen.

2 POHDISKELLEN, IHMETELLEN JA KYSELLEN KOHTI TUTKIMUSONGELMIA

Tässä vaiheessa lienee syytä pureutua tarkemmin siihen, mikä on tämän työn rooli ja mitkä ovat sen tärkeimmät tavoitteet. Lisäksi haluan kertoa niistä keinoista ja välineistä, jotka ovat olleet apunani työskennellessäni tutkimukseni parissa. Seuraavassa siis esittelen keskeisimmät tutkimusongelmat, kerron aineistonkeruukokemuksistani sekä teen lyhyen selvityksen tämän tutkimuskertomuksen rakenteesta.

2.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tutkimukseni yleisenä tavoitteena on selvittää, miten liikunta- ja virkistysalueen kaavoitusprosessi ilmentää vuorovaikutteisen eli kommunikatiivisen suunnittelusuuntauksen periaatteita. Tarkoitukseni on keskittyä seuraamaan kaavoitusta varten perustetun yhteistyöryhmän toimintaa suunnitteluprosessin alkuvaiheessa. Olen kohdistanut tarkastelun tähän yhteen ryhmään, sillä sen toiminnan ilmapiirissä yhdistyvät mielenkiintoisella tavalla ristiriitaiset mielipiteet ja intressit niin luontoarvoista kuin alueen liikuntapalvelujen kehittämisenäkymistäkin. Lisäksi kiinnostavuutta lisää se, että yhteistyöryhmässä kohtaavat erilaiset tiedon tasot: ryhmän

haasteena on ylläpitää kommunikaatioyhteyttä sekä asiantuntijoiden että kuntalaisten välillä. Pyrkimyksenäni onkin löytää vastaus kysymykseen, minkälainen rooli yhteissuunnitteluryhmällä on suhteessa koko kaavoitusprosessiin.

Yhteistyöryhmällä ei ole käytössään mitään tiettyä vuorovaikutteisessa suunnittelussa yleisesti käytettyä metodologiaa, kuten esimerkiksi työkirjamenetelmää. Tästä syystä en haluakaan tutkimukseni kohdalla käyttää käsitettä 'metodi' vaan puhun yleisemmin yhteistyöryhmän toimintaperiaatteista. Tutkimukseni tavoitteena onkin selvittää, minkälaisin toimintaperiaattein yhteistyöryhmä työskentelee suunnittelun aikana: minkälaisia keinoja hyväksi käyttäen ryhmäläiset saavuttavat heille asetetut tavoitteet? Lisäksi pyrin arvioimaan suunnittelutoiminnan laatua: miten vuorovaikutus eri intressiryhmiä edustavien jäsenten välillä toimii? Minkälaisia ristiriitoja ja ongelmia ilmenee? Miten konfliktitilanteista selvittää? Lisänä edellisiin kysymyksiin – varsinaisen tutkimustavoitteen ohessa – haluan ottaa selville, onko yhteistyöryhmän toiminnan ulkopuolelle jäänyt joitain tärkeitä intressiryhmiä. Erityisenä kiinnostukseni kohteena ovat lasten ja nuorten näkökulmat – onko niitä otettu suunnittelussa huomioon lainkaan? Edelliseen pohjautuen aion tutkimuksessani tehdä pienimuotoisen selvityksen siitä, miten joukko Kauppi-Niihamaa käyttäviä nuoria haluaisivat virkistysaluetta kehittää ja minkälaisia yleisiä toiveita he kohdistavat tulevaisuuden liikunta- ja virkistyspaikkoihin. Nuorten näkökulmiin halusin tarttua erityisesti siksi, että he ovat tärkeä käyttäjäryhmä Kauppi-Niihaman tulevaisuuden kehittämisen kannalta.

Monien intressiryhmien tarpeiden ja toiveiden selvittäminen vaatii aikaa, resursseja ja kärsivällisyyttä. Tästä syystä lopullisen kaavan valmistumiseen voi vierähtää aikaa useitakin vuosia. Tämän työn rajatun laajuuden kannalta on ollut järkevää keskittyä tarkastelemaan ainoastaan suunnittelutyön alkuvaiheita eikä arvioida prosessia kokonaisuudessaan, kuten monissa aikaisemmissa yhteissuunnittelua koskevissa tutkimuksissa on tehty. Oletan, että tämä seikka ei kuitenkaan vähennä tutkimukseni käyttöarvoa, sillä yhteistyöryhmässä tekemiäni havaintoja on mahdollista käyttää hyväksi ryhmätoiminnan kehittämisessä tai tulevien suunnitteluhankkeiden järjestämisessä. Oma mielenkiintoni herättää myös se, että kaavoituksen alkuvaiheessa minkäänlaisia päätöksiä alueen kehittämisestä ei olla vielä tehty ja monilla kuntalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa prosessin kulkuun sekä tuoda suunnitteluun mukaan omia luovia ajatuksiaan ja ehdotuksiaan.

Lopuksi esitän tiivistettynä tärkeimmän tutkimusongelmani sekä siihen liittyvän alaongelman. *Yhteistyöryhmän toimintaperiaatteita kuvaava ongelma*: miten virkistysalueen kaavoituksen yhteyteen perustetun yhteistyöryhmän toiminta ilmentää kommunikatiivisen suunnittelun piirteitä? *Nuorten näkemyksiä kuvaava ongelma*: miten nuorten mielipiteet otetaan huomioon virkistysalueen suunnittelussa ja minkälaisia ovat heidän näkemykset ja toivomukset liikunta- ja virkistysalueiden tulevaisuuden kehittämisestä?

2.2 Katsaus tutkimusaineiston saloihin

Työstäessäni tutkimustarinaani, se muotoutui luonteeltaan laadulliseksi ja kuvailevaksi. Laadullisen tutkimuksen piirteet pehmeine ja joustavine tutkimusmenetelmineen soveltuivatkin tarkoituksiini hyvin, sillä päämääränäni oli ymmärtää erilaisia ilmiöitä ja merkityssisältöjä, joita tutkimukseni kohteesta nousi esiin. Tavoitteenani oli keräämääni tutkimusaineiston avulla hahmottaa ennen kaikkea niitä merkityksiä, joita ihmiset omalle toiminnalleen antavat ja joiden avulla he elämäänsä ja ympäristöään jäsentävät (Leskinen 1995, 13-14). Erityisen tärkeää oli osata valita sellaiset kohdeihmiset, joiden toimintatavoissa ja ominaisuuksissa oletin tiivistyvän tutkimusaiheeni kannalta kiinnostavia ja merkittäviä piirteitä.

2.2.1 Johtolankoja etsimässä yhteistyöryhmän kokouksissa

Koska ensisijaisena tarkoituksenani on saada vastaus siihen, miten yhteistyöryhmän toiminta ilmentää kommunikatiivisen suunnittelun piirteitä, tutkimukseni pääasiallinen tutkimusjoukko muodostuu luonnollisesti yhteistyöryhmän jäsenistä. Pohtiessani miten seuraisin ja tutkisin ryhmän toimintaa totesin, että järkevintä oli itse mennä toiminnan keskelle havainnoimaan ryhmätyöskentelyn arkea. Havainnointiaineistoa keräsin kahden yhteistyöryhmän suunnittelukokouksen aikana, mitkä järjestettiin helmikuussa ja maaliskuussa 2001. Ensimmäisessä kokouksessa tein havaintoja tutkijan roolissa, ulkopuolisena jäsenenä. Toisen kokouksen aikana sain mahdollisuuden osallistua ryhmätyöskentelyyn sekä ilmaista omia näkemyksiäni käsiteltävistä asioista. Tässä

tutkimuksessa hyödynnän pääasiassa ensimmäisessä kokouksessa keräämäni aineistoa. Seuraavaksi kerronkin lyhyesti tämän havainnointiaineiston keruuprosessin vaiheista.

Etukäteen olin tiedostanut havainnoinnin ongelmallisuuden. Prosessia saattavat hankaloittaa seuraavat seikat: havainnoitavia ilmiöitä on paljon, käsiteltävät asiat voivat olla vaikeaselkoisia ja tilanteet ovat jatkuvasti muuttuvia. Lisäksi havainnoinnin tuloksia saattavat vääristää tutkijan mieliala, aktivaatiotaso sekä subjektiiviset oletukset. (Eskola & Suoranta 1998, 99-104.) Totesin aistieni olevan rajalliset, joten ryhdyin pohtimaan mitkä ovat ne seikat, joihin aion havainnoinnissa pääasiassa keskittyä. Erityisenä mielenkiinnon kohteena oli saada tietoa ryhmän toiminnan ilmapiiristä: vuorovaikutusprosesseista ja sosiaalisesta toiminnasta. Lisäksi halusin tietää, minkälaisia ongelmia ja esteitä ryhmätoiminnassa esiintyy ja miten suunnittelija menettelee ryhmävetäjän roolissa?

Näiden itselleni asettamien kysymysten perusteella päätin käyttää havainnoinnin taustana ja peilauspintana teoriatietoa, joka yleisesti käsittelee ryhmien merkitystä, muotoutumista ja toimintaa. Pääasiassa hyödynsin Riitta Jauhaisen ja Marjatta Eskolan (1994) teosta nimeltä *Ryhmäilmiö*, mikä osoittautui hyväksi avuksi aineistosta nousevien ilmiöiden selventämisessä. Kirjallisuuden pohjalta laadin itselleni arviointilomakkeen, jonka avulla minulla oli mahdollista keskittyä havainnoinnin aikana kaikista olennaisimpiin asioihin (lomake on nähtävillä liitteessä 2). Havainnointitilanteen jälkeen, aineistoa analysoidessa otin kysymykset uudelleen esiin ja vastasin niihin kokemani, kuulemani ja näkemäni perusteella. Havainnointiaineiston analysoinnissa olisin vaihtoehtoisesti voinut käyttää esimerkiksi keskustelu- tai argumentaatioanalyysimenetelmää. Koin niiden kuitenkin olevan soveltumattomat tarkoituksiini sillä tavoitteenani ei ollut etsiä erilaisten argumentoinnin tapojen merkitystä tai tehdä tarkkaa puheen muotojen analyysia (Leskinen 1995, 86).

Tarkoituksenani ei ollut ainoastaan tehdä havaintoja jonkin tietyn teorian valossa vaan myös ymmärtää ja etsiä toiminnasta kumpuavia merkitysisältöjä – toisin sanoen löytää vastaus kysymykseen *miksi*. Ymmärrystä intressiryhmien ajatusmaailmaa kohtaan helpotti se, että suunniteltava alue on itselleni hyvin läheinen ja tuttu. Oma rikas kokemusmaailma ja värikkäät tuntemukseni aluetta kohtaan auttoivat ymmärtämään keskustelusta esiin nousseita ristiriitaisia näkökulmia. Entä miten oli mahdollista taata

se, että tekemiäni päätelmiä eivät liiaksi vääristäneet omat ennakkoluulot tai –asenteet? Luotettavuuden varmistamiseksi pyrin pitämään erillään ne kolme eri tiedon lähdettä, joihin peilasin ja vertasin tekemiäni havaintoja – tutkijana minun oli tehtävä ero subjektiivisen, teoreettisen sekä samastumisen ja ymmärryksen kautta opitun tiedon tasojen välille. Havainnointitutkimuksen tekeminen tuntui välillä siltä kuin olisi samoillut keskellä rajatonta johtolankojen viidakkoa. Tutkijana minun tehtäväni oli yrittää valita näistä johtolangoista oikeat vaihtoehdot löytääkseni asettamilleni tutkimusongelmille tyydyttävät ratkaisut. Ominaisuuksia, joita tarvittiin etsimisprosessin apuvälineinä olivat avoimuus, ennakkoluulottomuus sekä luovuus.

Lisäseikkana on syytä mainita, että havainnointia helpottaakseni äänitin ensimmäisen kokouksen. Ryhmäläiset olivat tietoisia toteutettavasta tutkimuksesta ja täten myös antoivat luvan kokouksen äänittämiseen. Jälkikäteen pohdiskelin, olisiko havainnoinnissa kannattanut käyttää joitakin muita apuvälineitä. Ryhmätilanteita tarkkailtaessa on hyvä kiinnittää huomiota, ei ainoastaan puheeseen, vaan myös toimijoiden ilmeisiin ja eleisiin eli sanattomaan viestintään. Äänittämisen avulla pystyin taltioimaan ainoastaan verbaalista viestintää – toki keskustelun uudelleen kuuntelemisen kautta minulla oli mahdollista mennä mielikuvituksellisesti takaisin ryhmätilanteeseen ja palauttaa mieleeni tuntemuksiani vuorovaikutustilanteista. Vaikka keräämäni aineiston avulla kykenin tekemään riittäviä tulkintoja yhteistyöryhmän toiminnasta, olisi kuitenkin ollut järkevää harkita ryhmätyöskentelyn taltioimista myös videolle. Lisäksi olisi pitänyt kiinnittää huomiota äänityspisteiden sijaintiin sillä ajoittain ryhmäkeskustelusta oli melko vaikeata saada selvää. Häiriötekijöinä olivat muun muassa tilan suuruus sekä päällekkäiset puheenvuorot – harvoinhan kiivaassa ryhmäkeskustelussa ihmiset malttavat odottaa omaa vuoroaan kärsivällisesti.

2.2.2 Tiedonjyvien erittelyä haastattelun avulla

On ehkä tarpeellista kysyä, riittävätkö kahden kokouksen havainnot kertomaan yhteistyöryhmän toiminnasta. Totesin, että en ollut vielä saavuttanut havainnointiaineiston avulla sitä tiedollista tasoa, johon halusin pyrkiä asettaessani itselleni tavoitteita tutkimusmatkani alkuvaiheessa. Syventävää ja selventävää tietoa päätin kerätä haastattelemalla kahta yhteistyöryhmän jäsentä: suunnitteluprosessista

vastaavaa kaava-arkkitehtia sekä virkistysalueen satunnaiskäyttäjien edustajaa. Miksi valitsin haastattelun kohteeksi juuri nämä henkilöt 12 yhteistyöryhmän jäsenen joukosta? Tarkoitukseni oli erityisesti selvittää, miten erilaisia tiedollisia tasoja hyödynnetään yhteistyöryhmän työskentelyssä ja miten kommunikaatioyhteys toimii virkahenkilöiden ja tavallisten kuntalaisten välillä suunnitteluprosessin aikana. Haastateltavat henkilöt soveltuivat tarkoituksiini, sillä heidän näkemyksissään ja mielipiteissään kuvastuivat vastakkaiset tiedolliset tasot – sekä suunnittelijan ammattiin ja virkaan perustuva asiantuntijuus että tavallisen kuntalaisen omaan kokemusmaailmaan perustuva asiantuntijuus. Pyrkimyksenäni olikin saada haastateltavat henkilöt omista lähtökohdistaan kriittisesti arvioimaan omaa rooliaan suunnitteluprosessissa.

Molemmat haastattelut toteutin yhtenä keväisenä päivänä huhtikuun alussa 2001. Halusin sovittaa keskustelutuokioiden ajankohdat samalle päivälle sillä tällöin minulla oli mahdollista välittömästi vertailla haastatteluiden sisällöllistä antia ja tehdä saamistani tuloksista johtopäätöksiä. Voin rehellisesti todeta, että tästä haastattelupäivästä muodostui tutkimusmatkani kiehtovin ja mieleenpainuvin kokemus. Mielenkiintoani lisäsi erityisesti toisistaan vahvasti poikkeavat haastattelupaikat: kaava-arkkitehdin pieni huone kaupungin virastotalon yläkerrassa ja kirikkaissa auringonsäteissä kylpevä keväinen metsämaasto. Valituilla haastattelupaikoilla oli tärkeä merkitys – tilanteen aitoutta ja avoimuutta lisäsi se, että haastateltavat henkilöt saivat olla itselleen läheisessä ja tutussa ympäristössä.

Erytisen haastavaa oli osata virittäytyä haastattelutilanteisiin siten, etteivät puhetyylini ja olemukseni häirinneet keskustelun tasapainoa tai olleet liiksi ristiriidassa haastateltavan ajatusmaailman kanssa. Keskustelutilaisuudet todella muodostuivatkin toisistaan eriäviksi mutta sitäkin rikkaammiksi tapahtumiksi. Haastattelupäivän aamun vietin kaava-arkkitehdin kanssa tutustuen samalla hänen työympäristöönsä eli miljööseen, jossa varsinainen tekninen kaavoitustyö tapahtuu. Iltapäivällä haastatteluympäristö vaihtui keväiseen Kauppi-Niihaman metsämaisemaan, jossa sain tehdä todellisen tutkimus- ja havaintoretken oppaanani haastattelemani henkilö eli virkistysalueen käyttäjien edustaja. Taitoimme matkaa eväsreppu selässä ja sukset kulkuvälineinä. Samanaikaisesti teimme havaintoja ympärillämme vaihtuvasta maisemasta: tutkimme metsän puiden muotoja, kuuntelimme linnunlaulua ja

metsämiehen sahan pärinää, katselimme ohi kiitäviä hiihtäjiä ja lenkkeilijöitä sekä nautimme luonnon tuoksuista. Matkamme määränpäänä oli Kaupissa sijaitseva suosittu talviuintipaikka, jossa minun oli tarkoitus toteuttaa varsinainen haastattelu. Haastatteluaineiston lisäksi sain taltioitua nauhalle taustalla lentelevien lintujen viserrystä, Näsijärveltä puhaltavan kevätetuulen ujellusta sekä avantouimareiden iloisia kiljahduksia – todellisia Kaupin ääniä. Tutkimusmatkamme päätteeksi vietimme elämyksellisen hetken tutustuen tamperelaiseen talviuintikulttuuriin.

Sekä kaava-arkkitehdin että käyttäjien edustajan kohdalla varsinaiseen haastatteluosuuteen kului aikaa noin yksi tunti. Helpottaakseni ja jäsentääkseni keskustelutilaisuutta – sekä itseni että haastateltavan kannalta – olin etukäteen valmistellut ja kirjannut teema-alueet ja niihin liittyvät kysymykset paperille (molempien haastatteluiden kysymysosiot ovat nähtävillä liitteessä 3). Kysymyksien ollessa avoimesti näkyvillä, haastateltavilla oli mahdollisuus seurata keskustelun kulkua sekä jäsentää omia ajatuksiaan. Vastauksien luotettavuutta testasin siten, että kysyin samaa asiaa kaksi kertaa, tosin eri teemojen yhteydessä ja erilaista kysymysmuotoa käyttäen.

On kaikei paikallaan arvioida, minkälaisia hyviä ja huonoja puolia haastatteluihin liittyi. Ulkoisten puitteiden osalta molemmat haastattelut sujuivat paremmin kuin olin odottanut – ilmapiiri oli vapautunut ja haastateltavien vastauksista kumpusi aitous ja rehellisyys. Haastattelun sisäisessä rakenteessa olisi puolestaan ollut parantamisen varaa. Minun olisi pitänyt kiinnittää enemmän huomiota kysymyksenasettelun ymmärrettävyyteen, sillä muutamien kysymysten kohdalla jouduin selventämään ja tarkentamaan niiden varsinaista merkitystä. Toisaalta haastattelumetodin etuna onkin juuri sen joustavuus – siinä haastattelija voi myötäillä vastaajaa sekä muuttaa keskustelun kulkua tilanteen mukaan (Hirsjärvi et al. 1998, 201).

2.2.3 Ainekirjoitukset kertovat nuorten ideoista

Yhteistyöryhmän toiminnan arvioinnin yhteydessä halusin tutkimuksessani tarttua kysymykseen: miten nuoret voivat antaa ”äänensä kuuluviin” ja tuoda toiveensa julki Kauppi-Niihaman virkistysalueen suunnittelussa? Lähdin etsimään kysymykseeni

vastausta valitsemani kohderyhmän keskuudesta – kohdehenkilöiksi olin valinnut luokallisen 13-15-vuotiaita oppilaita, jotka käyvät koulua Kauppi-Niihaman alueen läheisyydessä sijaitsevalla Sammon yläasteella. Kartoittaakseni nuorten näkemyksiä virkistysalueen kehittämisestä, nämä 25 seitsemännen luokan oppilasta saivat kirjoittaa äidinkielen tunnillaan vapaamuotoisen aineen teemalla 'virkistysalueen suunnittelu'. Kirjoittamisen eväinä nuorilla olivat ohjeet, jotka olin etukäteen välittänyt heidän äidinkielenopettajalleen (ohjepaperi on nähtävillä liitteessä 4). Miksi halusin valita juuri nämä nuoret? Miksi mielenkiintoni kohdistui juuri tuohon kouluun?

Kriteerinä valinnoilleni oli ensinnäkin se, että tuon ikäiset nuoret elävät sitä muutosvaihetta elämässään, jolloin he siirtyvät lapsuudesta nuoruuteen ja, jolloin he määrittävät ympäristöönsä sekä mielikuvituksensa että todellisesta maailmasta saamiensa havaintojen kautta (Aura et al. 1997, 78-79). Oletin siis nuorten kykenevän toisaalta jäsentämään toimintaympäristöönsä liittyviä todellisia ongelmia mutta toisaalta myös tuottamaan ”lapsenmielisiä” luovia ideoita oman elinpiirinsä kehittämiseksi. Toiseksi kriteerinäni oli se, että nämä Kauppi-Niihaman läheisyydessä asuvat nuoret käyttävät virkistysaluetta joko omien harrastustensa puitteissa tai koulun liikuntatuntien yhteydessä eli heille on ajan myötä muodostunut tietty mielikuva alueesta. Tämä oletus liittyi vahvasti omaan kokemustaustani – olen nimittäin itse viettänyt nuoruuden oppivuoteni tuossa samaisessa Sammon koulussa. Tämä seikka lisäksi helpotti paitsi aineiston keruuseen liittyvien käytännön asioiden järjestelyissä niin myös keräämästäni aineistosta nousevien merkitysisältöjen ymmärtämisessä.

Oppilaat saivat kirjoittaa toivekuvistaan omien Kauppiin tai Niihamaan liittyvien kokemustensa pohjalta. Suosituimmat otsikot olivat 'Kauppi-Niihama unelmieni urheilupuisto' sekä 'Kauppi-Niihama nuorten kohtaustaikka'. Ehdotusten ja ideoiden perusteella pyrin selvittämään, minkälaisissa liikunnallisissa ympäristöissä tämän päivän nuoret viihtyvät sekä mitä kaupunkilaisuus ja luonto heille yleensä merkitsevät. Laadullisuutensa ja monipuolisuutensa ansiosta aineisto oli käyttötarkoituksiini nähden riittävä. Tosin aineiston värikkyyttä saattoi heikentää se, että kirjoittajien joukkoon oli valikoitunut enimmäkseen poikia (72%). On otettava huomioon, että tyttöjen ja poikien esittämissä mielipiteissä saattaa olla suuriakin eroja eritoten silloin, kun kyseessä on vapaa-ajanviettoon ja toimintaympäristöön liittyvät näkemykset. Kirjoitelmat olivatkin

tyyliltään ja tiedon tasoltaan vaihtelevia. Kuitenkin niistä oli erotettavissa samankaltaisia teemoja, mikä kevensi ja selkeytti aineiston analyysivaihetta.

Yhteistyöryhmän jäsenet ottivat vastaan keräämäni aineiston annin, joten lienee mahdollista todeta, että näiden nuorten ”ääni” pääsi kuuluviin Kauppi-Niihaman kaavoitusprosessissa – tosin melko vaimeasti. Jos tutkimukseni päätarkoituksena olisi perehtyä lasten ja nuorten mahdollisuuksiin vaikuttaa elinympäristöjensä suunnitteluun, tällöin olisi ollut tarpeellista kartoittaa heidän näkemyksiään ja toiveitaan huomattavasti kattavammin ja monipuolisemmin. Lisäksi olisi pitänyt harkita tarkoin, minkälaisin tutkimuksellisin keinoin nuoria kannattaa lähestyä ja minkälaisia vaihtoehtoisia tiedonkeruumenetelmiä on järkevää käyttää: pienoismallien ja karttojen rakentamista, erilaisia piirustus- ja kirjoitustehtäviä, kävelyretkiä suunnitteluympäristössä ja niin edelleen. Muun muassa Anu Flöjtin (1999) nuorten osallistumista käsittelevä menetelmäopas antaa mahdollisuuden tutustua erilaisiin tiedonkeruumenetelmiin, joita nuorten kohdalla kannattaisi soveltaa.

2.2.4 Tutkimuksesta tulikin etsimisen ja oppimisen prosessi!

Vierailut yhteistyöryhmän kokouksissa, tutustuminen monenlaisiin asiakirjoihin, raportteihin ja artikkeleihin, jutustelut virkistysalueen käyttäjien kanssa, hiihtoretki Kauppi-Niihaman metsäisessä maisemassa, kastautuminen jäätävään avantoon, yksinäiset lenkkihetket syyssäässä – nämä kaikki ja paljon muuta muodostavat osan tutkimukseni matkakertomusta. Aluksi vaikutti siltä, ettei siitä havaintojen, kokemusten ja tiedon täyttämästä viidakosta, johon olin retkeni aikana sukeltanut olisi mahdollista löytää yhtäkään suoraa polkua, saati sitten ulostuloaukkoa. Vähitellen kuitenkin opin yhdistelemään eri lähteistä keräämääni tietoa ja rakentamaan siltoja erilaisten ilmiöiden välille. Tässä työssä minulla oli apuvälineenä kenttäpäiväkirjani, johon aika ajoin kirjoittelin tuntemuksiani ja kokemuksiani tutkimusmatkani vaiheista. Kaikesta kokemastani, löytämästäni, lukemastani ja näkemästäni rakentui vihdoin tämä tutkimuskertomus, joka jäänee dokumentiksi tähän asti mielenkiintoisimmasta ja laajamittaisimmasta oppimisprosessistani.

2.3 Tutkimuksen eteneminen ja lähestymistapa

Esittämiäni tutkimusongelmia olen pyrkinyt selventämään ja kriittisesti arvioimaan aihetta koskevan teoria- ja tutkimustiedon valossa. Tutkimusmatkani polku ei kuitenkaan osoittautunut näin mutkattomaksi: matkan aikana törmäilin jatkuvasti kiinnostusta herättäviin ilmiöihin, ajatuksiin ja merkityssisältöihin, jotka antoivat aihetta esittää uusia tutkimuskysymyksiä. Nämä lisäkysymyksenasettelut, jotka auttavat ymmärtämään varsinaisia tutkimusongelmia, nousevat esiin pitkin matkaa kulloinkin käsittelyssä olevan teeman yhteydessä.

Tämä tutkimuskertomukseni etenee siten, että aluksi teen selkoa kommunikatiivisen suunnittelusuuntauksen pääpiirteistä: siitä miten se on kehittynyt ja mikä sen merkitys on tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa. Esittelen myöskin kuntasuunnittelun ja ensisijaisesti kaavoituksen pääpiirteitä sekä selvitän, miten vuorovaikutteinen suunnittelukulttuuri siihen soveltuu. Lisäksi pohdiskelen, minkälaisia ongelmia ja rajoituksia käytännön suunnitteluun kätkeytyy. Teoriapohjaisen tekstin lomassa on muutamia selventäviä esimerkkitapauksia, jotka kertovat havainnoivasti miten ”elävässä elämässä” on toimittu. Teoriatieto ja aiempien tutkimusten esiin nostamat ajatukset muodostavat löyhän viitekehyksen, jonka valossa tarkastelen Kauppi-Niihaman virkistysalueen kaavoitusprosessia, siihen liittyviä ilmiöitä ja suunnittelussa tärkeiksi nousseita kysymyksiä. Tutkimustarinani empiirisen osuuden alussa, ennen varsinaisen tutkimuskohteen ja -aineiston esittelyä kerron taustatietoja suunnittelun kohteesta: Kauppi-Niihaman historiasta sekä sen merkityksestä Tampereen kaupungille. Erityisesti haluan vielä korostaa, että tarkoitukseni ei ole peilata keräämäni aineistoa orjallisesti johonkin teoriaan vaan ihmettely, pohdinta, kysymysten asettelu ja teorian luominen jatkuvat läpi koko tutkimuksen. Nyt haluaisin toivottaa lukijalle: ”Onnea matkaan!”

3 MITÄ ON SUUNNITTELU?

Euroopan unionin päätöksentekojärjestelmien sisällä suunnitellaan elinkeinoelämään ja sosiaalipolitiikkaan liittyviä suuria linjauksia sovellettavaksi sen jäsenmaissa. Valtion tasolla suunnitellaan muun muassa työvoimapolitiittisia asioita sekä keskustellaan valtion talouden ongelmista. Kunnissa valmistellaan taas kuntasuunnitelmia ja –strategioita,

jotka ohjaavat kuntaorganisaation tulevaisuuden toimintaa ottaen huomioon niin väestömuutosta, vapaa-aikakulttuuria kuin kaavoitustakin koskevat asiat. Näyttää siltä, että ihmisten toiminta yhteiskunnassa on tarkkojen suunnitelmien varassa. Mitä suunnittelulla oikeastaan tarkoitetaan? Mihin suunnittelua tarvitaan? Mikä on sen rooli tämän päivän yhteiskunnassa?

George Chadwick (1971, 25) määrittelee suunnittelun käsitteen muun muassa seuraavalla tavalla: ”Suunnittelu on ihmisen toimintaa järjestelmänsä keskellä. Siinä ihminen valmistee kykyjensä mukaan päätöksiä tulevaisuuttaan varten”. Krister Ståhlberg (1978, 18) tarkastelee käsitettä hieman laajemmasta näkökulmasta: ”Suunnittelu on prosessi, jossa yhdistyvät tieteellinen ja tekninen tietous. Sen avulla organisoidaan toimintaa”. Alf Sundin (1997, 72) taas pohdiskelee fyysisen suunnittelun käsitteen perinteistä merkitystä. Hän esittää Michaelia (1981) lainaten, että ”fyysinen suunnittelu piirtää kuvaa siitä aiotusta tulevaisuuden tilasta, miten esimerkiksi maa-aluetta aiotaan käyttää.”

Edellä olevat, jo vuosikymmeniä sitten käyttöön otetut määritelmät antavat hyvin perinteikkään kuvauksen suunnittelusta – sellaisesta toiminnasta, mitä suunnittelukirjallisuudessa kutsutaan myös rationaaliseen instrumentalismiin perustuvaksi suunnitteluksi. Suunnittelun käsitettä, sen monikasvoisuuden ja monimerkityksellisyyden vuoksi, on melko vaikea määritellä selkeästi. Tässä tutkimuksessa suunnittelun kohteena on liikuntaan ja virkistykseen tarkoitettu fyysinen ympäristö, mikä antaisi aihetta määritellä suunnittelun ”liikuntaa varten rakennettujen rakennusten, toimintapaikkojen, yhteyksien ja liikenteen suunnitteluksi.” (Suomi 1989, 17). Tutkimuksessani haluan korostaa ennen kaikkea ihmisten toiminnan merkitystä tärkeänä osana suunnitteluprosessia. Tällöin oleelliseksi tarkastelun kohteeksi nousee se, *miten* suunnitellaan – ei ainoastaan se, mitä suunnitellaan. Tutkimukseni kannalta on oleellista nähdä ero suunnittelun kohteen ja tutkimuskohteen välillä: suunnittelun kohteena on virkistyskäyttöön tarkoitettu fyysinen ympäristö mutta varsinaisena tutkimuskohteenani ovat ne ihmiset, jotka tätä ympäristöä suunnittelevat. Erityisesti haluan siis saada selville, miten liikunta- ja virkistysaluetta käyttävät ihmiset voivat osallistua suunnitteluprosessiin.

Nykyaikainen suunnittelu on ollut kriittisen keskustelun kohteena kautta sen historian. Sitä on tarkasteltu niin organisaatio-, yhteiskunta-, kuin oppimisteorioidenkin näkökulmasta. Suunnittelun teorioita ja niiden muunnoksia on syntynyt ja syntyy edelleen sitä mukaa kuin yhteiskunnallinen keskustelu kehittyy siihen pisteeseen, että uusi teoria luo kriittisen suhteen sitä edeltäneisiin. Teoriat muuntuvat ja niitä sovelletaan tilanteen ja ympäristön mukaan. (Mäntysalo 1999.) Vaikka haluankin uskoa näkemykseen, että yhteiskuntaa eivät johda tieteelliset periaatteet vaan ihmiset, lienee kuitenkin paikallaan tehdä pääpiirteittäinen katsaus suunnitteluteorioiden ja -suuntausten historiaan. Sitä kautta on mahdollista ymmärtää, minkälaiseen ideologiaan tämän päivän yhteiskunta- ja yhdyskuntasuunnittelu nojaavat.

3.1 Suunnitteluteorioiden kehityslinjat

Nykyaikainen suunnittelu sai alkusysäyksensä valistuksen ajan ajattelutapojen murroksessa. Voimakkaammin yhteiskuntasuunnittelu alkoi kehittyä 1900-luvulla, ja 1950- ja 1960-luvut olivat suunnitteluteorioiden kehittämisen kulta-aikaa. Yhteiskuntasuunnittelun tarkoituksena oli pyrkiä suuntaamaan yhteiskunnan toimintaa tiettyihin arvopäämääriin ja tavoitteisiin. Usko suunnitteluun kuitenkin alkoi murentua 1980- ja 1990-luvuilla suunnittelun epäonnistumisten ja ohjausajattelun muutoksen mukana. (Sotarauta 1996, 131.)

3.1.1 Järkeviä valintoja tekemällä kohti parempaa tulevaisuutta?

Suunnittelun kehityssuuntia tarkasteltaessa nousee yksi teema vahvasti esille – se on rationaalisuus. Suunnittelun yhteydessä uskottiin aluksi instrumentaaliseen eli väline-rationaalisuuteen pohjautuviin teorioihin. Myöhemmin sen rinnalle kehittyi suuntaus, jota kutsutaan kommunikatiiviseen rationaalisuuteen perustuvaksi suunnitteluksi. Ennen edellä mainittujen suunnittelusuuntauksien syvällisempää tarkastelua, on varmasti aiheellista pohtia, mitä rationaalisuudella ja järkevyydellä yleensä tarkoitetaan ja miten se voidaan liittää keskusteluun suunnittelun toimivuudesta. David Humen mukaan järki on intohimojen orja: järki ottaa päämäärät annettuina ja etsii parhaat keinot niiden saavuttamiseksi. 'Humelaisittain' järkevyydellä tarkoitetaan sitä, että toimija valitsee

uskomustensa ja tavoitteidensa perusteella sellaisen toimintatavan, joka on paras keino saavuttaa hänen asettamansa päämäärä. Järkevyys on siis maksimoivaa toimintaa. Päämääriin pyritään mahdollisimman tehokkaasti. Rationaalisen valinnan teoria kertoo mitä meidän tulisi tehdä, jotta saavuttaisimme haluamamme päämäärät mahdollisimman vähällä vaivalla. (Kangas O. 1995, 66.)

Erilaisissa suunnittelun vaihtoehdoissa korostuvat nimenomaan ne järjelliset keinot, joiden avulla pyritään haluttuihin päämääriin. Instrumentaalisen rationaalisuuden voidaan ymmärtää tarkoittavan sellaista toimintaa, joka tapahtuu tavoite – keino –kehikossa. Tällainen ajattelutapa viittaa läheisesti myös Max Weberin määritelmiin rationaalisesta toiminnasta. Siinä perusajatuksena on tehdä optimiratkaisuja ja niiden avulla yhdistää tietyt toimenpiteet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Rationaaliseen päätöksentekijä -malliin perustuva suunnittelutapa pohjautuu objektivismiin, tehokkuuteen ja taloudellisuuteen. (Granlund 1981, 10-11.) Tieteen ja siihen nojaavan rationaalisen suunnittelun tehtäväksi nähtiin epävarmuuden poistaminen, kompleksisen ja orgaanisen kokonaisuuden puristaminen rajoitettujen kuvauksien sisälle. Näiden kuvauksien avulla suunnittelijoiden oletettiin osaavan ennustaa ja hallita tulevaisuutta. (Mäntysalo 1999, 11.)

Tällainen suunnittelusuuntaus pohjautui Suomessa hyvinvointivaltion rakentamiskauteen 1950- ja 60-luvuille, jolloin laajalle asiantuntijakoneistolle oli annettu valtuudet tehdä kattavia suunnitelmia. Tällainen valtiojohtoinen suunnittelu liittyy teknokraattiseen näkemykseen. Esimerkiksi asuin ympäristöjä kehitettäessä suunnittelijoille annettiin poliittinen oikeutus käyttää teknistä asiantuntemustaan ja he määrittivät tarkasti minkälaisiksi asuin ympäristöt muodostuivat. (Karimäki 1999, 21.) Kun suunnittelun merkitys alkoi kasvaa erityisesti 1970-luvulla, sitä alettiin ohjata erilaisin säännöksin. Lainsäädäntö ja sitä täydentävä normiohjaus saivat vahvan aseman päätöksenteossa ja asioiden valmistelussa (Tiihonen & Tiihonen 1990, 19). Tuolloin keskeiseksi osaksi suunnittelua nousivat erilaiset mallit ja yleispätevät standardit, joita määrittelemällä voitiin perustella suunnitelmien tarvetta. Esimerkiksi elinympäristöjen suunnittelun tietopohja alkoi rakentua monenlaisten elintasomittareiden, hyvinvointi-indikaattoreiden ja väestötilastotietojen varaan. (Granlund 1981, 20-21.) Granlund (1981, 9) tiivistää, että tällaisen kokonaisvaltaiseen hallintaan perustuvan rationaalisen suunnitteluideologian voisi katsoa liittyvän läheisesti suunnittelun voimakkaaseen

utopistiseen perinteeseen. Tämä viittaa kuvitelmaan siitä, että haluttaessa on mahdollista rakentaa ihanneyhteiskunta, jossa kaikkien kansalaisten on hyvä elää ja asua.

Keskitettyä suunnittelukäytäntöä, jossa ihminen nähdään suunniteltavana objektina, alettiin kritisoida 1970-luvun lopulla. Arvostelijat näkivät tieteelliseen objektivismiin perustuvan suunnittelun lähes mahdottomaksi. Tämä perusteltiin sillä, että sellaisia yhteiskuntien yleisiä lakeja, joihin julkisten toimijoiden strategioiden uskotaan voivan perustua, on vaikea määrittellä aukottomasti. Lisäksi huomattiin, että yhteiskunnalliset tavoitteet tuskin koskaan ovat selkeitä ja kiistattomia, ja että toimijoiden intentiot saattavat kumota suunnittelijan kausaaliset yleistyksiset. Ihmisen toimintaa on vaikea ennustaa – he saattavatkin yhtäkkiä päättää toimia toisin. (Healey 1981, 5-11.) Käytännössä haluttiin alkaa heikentää valtion holhoavaa roolia ja suojata kansalaista liialliselta valtion puuttumiselta ihmisen arkipäiväiseen toimintaan. Valtion ohjaus koettiin rajoittavana ja ahdistavana asiana. Sen jopa nähtiin kuolettavan yhteiskunnallisen keskustelun ja kriittisen ajattelun. (Tiihonen & Tiihonen 1990, 176.) Samalla kritisoitiin suunnittelun vajavaista, ylhäältä alaspäin suuntautuvaa kommunikaatiota. Oli aika alkaa etsiä uudenlaisia pehmeämpiä suunnitteluvaihtoehtoja, sellaisia jotka soveltuivat vallitsevaan yhteiskunnan tilanteeseen.

3.1.2 Suunnittelukulttuuri murroksessa – vaihtoehtojen etsintää

Kaiketi tärkein motiivi humanimpien suunnitteluteorioiden etsinnän taustalla oli tarve saada kansalaiset jälleen osaksi julkisen hallinnon suunnittelua. Sager (1994) on lähtenyt etsimään suunnittelun ratkaisua ja muotoja kommunikatiivisen rationaalisuuden avulla. Hän etsii suunnittelulle uutta teoreettista jaottelua rinnastamalla instrumentaalisen rationaliteetin kommunikatiiviseen rationaliteettiin. Kun instrumentaalinen rationaalisuus näyttyy yleensä analyttisenä, tieteelliseen päättelyyn perustuvana muodollisena suunnittelu- ja päätöksentekoprosessina, niin kommunikatiivista rationaliteettia hallitsee eri toimijoiden välinen vuorovaikutus. (Sotarauta 1996, 135-137.)

Uusien suunnittelun lähestymistapojen etsintää voidaan kutsua suunnittelun kommunikatiiviseksi tai argumentatiiviseksi käänneeksi. Suunnittelua koskevassa

kirjallisuudessa näkeekin käytettävän näitä molempia käsitteitä. Argumentatiivisuudella korostetaan suunnittelijoiden käyttämän kielen ja puheen merkitystä kehitysnäkemyksen muotoutumisessa sekä erilaisissa suunnittelutilanteissa. Jos halutaan ymmärtää sitä, miten suunnittelussa nousseita 'ongelmia' muotoillaan, tällöin on argumentaatiota analysoimalla pyrittävä ymmärtämään diskurssien muotoja. (Sotarauta 1996, 135-137.) Argumentointia on laajemmin kuvattu myös pakottamisen vastakohtaksi. Jaakko Leskinen (1995, 75-76) tarkoittaa tällä sitä, että argumentointia tarvitaan tilanteessa, jossa tavoitteena on saada yleisö vapaaehtoisesti sitoutumaan esitettyihin, huolellisesti perusteltuihin väitteisiin tai ehdotuksiin. Hän toteaa lisäksi, että mahdollisuus ja tarve argumentointiin on olennainen osa demokratiaan perustuvaa yhteiskuntamallia ja länsimaista sivistyneisyyskäsitystä. Kommunikatiivinen rationaalisuus taas korostaa toimijoiden välistä vuorovaikutusta, siinä käytettäviä kommunikaatiokanavia ja foorumeja. Voidaan ajatella, että suunnittelun argumentatiivisuus on osa kommunikatiivisuutta.

Vaikka kommunikatiivisen rationalismin kannattajat suhtautuvat kriittisesti instrumentaaliseen rationalismiin, ei kommunikatiivisen suunnittelun teorian tarkoituksena ole kumota tieteellistä lähestymistapaa vaan korostaa sitä, ettei maailmaa voi selittää ja toimintaa ohjata yhden universaalisti hyväksyttävän mallin perusteella. Ei ole olemassa yhtä päätöksenteko- ja toimintamallia, joka sopisi kaikkiin tilanteisiin. Kommunikatiivinen rationalismi hyväksyy moninaisuuden ja kompleksisuuden yhteiskunnan perusominaisuuksiksi. Maailma ei ole niin laskelmoiva ja homogeeninen kuin jossain vaiheessa suunnittelussa oletettiin. (Sotarauta 1996, 145-146.) Tässä tutkimuksessa tarkastelen suunnitteluprosessia kommunikatiiviseen rationalismiin perustuvien ajattelumallien näkökulmasta. Tällainen suunnitteluajattelu soveltuu tutkimukseeni, sillä se painottaa erilaisten kommunikaatiofoorumien tärkeyttä osana suunnittelua mutta ei kuitenkaan väheksy suunnittelijoiden ammattitaitoon perustuvaa osaamista. Seuraavassa tarkastelen lähemmin kommunikatiivisen suunnittelun kehityssuuntia sekä sitä, miten kommunikatiivista suunnittelua on mahdollista toteuttaa käytännössä.

3.2 Kommunikatiivisuuden perustuva suunnittelusuuntaus

John Friedmann on ensimmäisiä suunnittelun teoreetikoita, joka kehitti 1970-luvulla suunnittelun käytännön muotoja juuri kommunikatiivisuuden käsitteen varaan. Friedmannin mukaan transaktiivinen suunnittelu on vastaus sen kommunikaatiokuilun sulkemiseen, joka yleensä vallitsee suunnittelijan ja hänen asiakkaansa välillä. Transaktiivisen suunnittelun kommunikatiivisuus keskittyy lähinnä suunnittelijan asiantuntemuksen ja asiakkaan henkilökohtaisen kokemuksen väliseen suhteeseen. Transaktiivinen viittaa dialogin läpinäkyvyyteen ja keskinäiseen oppimiseen sekä ympäristön huomioon ottamiseen. (Friedmann 1973, 171-193.)

Suunnittelun kommunikatiivinen käänne on saanut runsaasti aineksia myös Jürgen Habermasin yhteiskuntakriittisistä ajatuksista. Habermas on korostanut mallia, jossa toiminnan ideana on rationaaliseen argumentaatioon perustuva yhteisymmärrys ja yleisen, yhteisen intressin löytämisen periaate. Habermasin mukaan interaktiivinen ja kommunikatiivinen toiminta on yksilön ja yhteiskunnan osarakenteiden välillä mahdollista vasta, kun se perustuu yleiseen sosiaaliseen järjestykseen ja sosiaalisen elämän uusintamiseen. Tähän muutokseen tarvitaan oppimisprosessi, jonka myötä uudet moraalit ja arvokäsitykset voivat juurtua osaksi yhteisön kulttuuria ja maailmankuvaa. (Kangas R. 1995.)

Kommunikatiivisen suunnittelun yksi keskeinen lähtökohta on käytännönläheinen järjely. Koska objektiiviset, rationaaliset analyysit eivät tavoita kuin osan totuutta, subjektiivisuus ja arkikokemukset korostuvat. Prosessin kuluessa kommunikaatio voi toteutua monella tavalla. Olennaista on huomata ja tunnustaa, että sillä mitä sanotaan, kuka sanoo ja miten sanoo on merkitystä. (Sotarauta 1996, 290.) Miten sitten käytännössä on mahdollista ottaa huomioon toimijoiden moninaisuus ja eriarvoiset kommunikaation mahdollisuudet? Erilaisuus ei ole vain erilaisia intressejä, vaan myös erilaisia tapoja tietää, ymmärtää ja arvostaa. Millä konkreettisilla toimilla konsensuksen etsintä on mahdollista, minkälaisia taitoja tarvitaan?

Forester (1993) toteaa, että kompleksisessa, konfliktien hallitsemassa toimintaympäristössä suunnittelijan toiminta ei ole koskaan puhtaasti instrumentaalista tai kommunikatiivista. Tästä huolimatta hänen tehtävänsä ei ole työskennellä täydellisen

avoimen kommunikaation utopian saavuttamiseksi vaan tarpeettomien kommunikaation esteiden poistamiseksi. Lähtökohtana on se, että suunnittelijan toiminta muokkaa aina toisten toimijoiden odotuksia, uskomuksia, toiveita ja ymmärrystä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että suunnittelijat eivät niinkään ratkaise ongelmia laskelmoimalla vaan luomalla ne uudelleen, muotoilemalla ne uudelleen niin, että toiminta on mahdollista, järkevää ja yhteisesti sovittavaa. (Sotarauta 1996, 294.)

3.2.1 Osallistuva suunnittelu

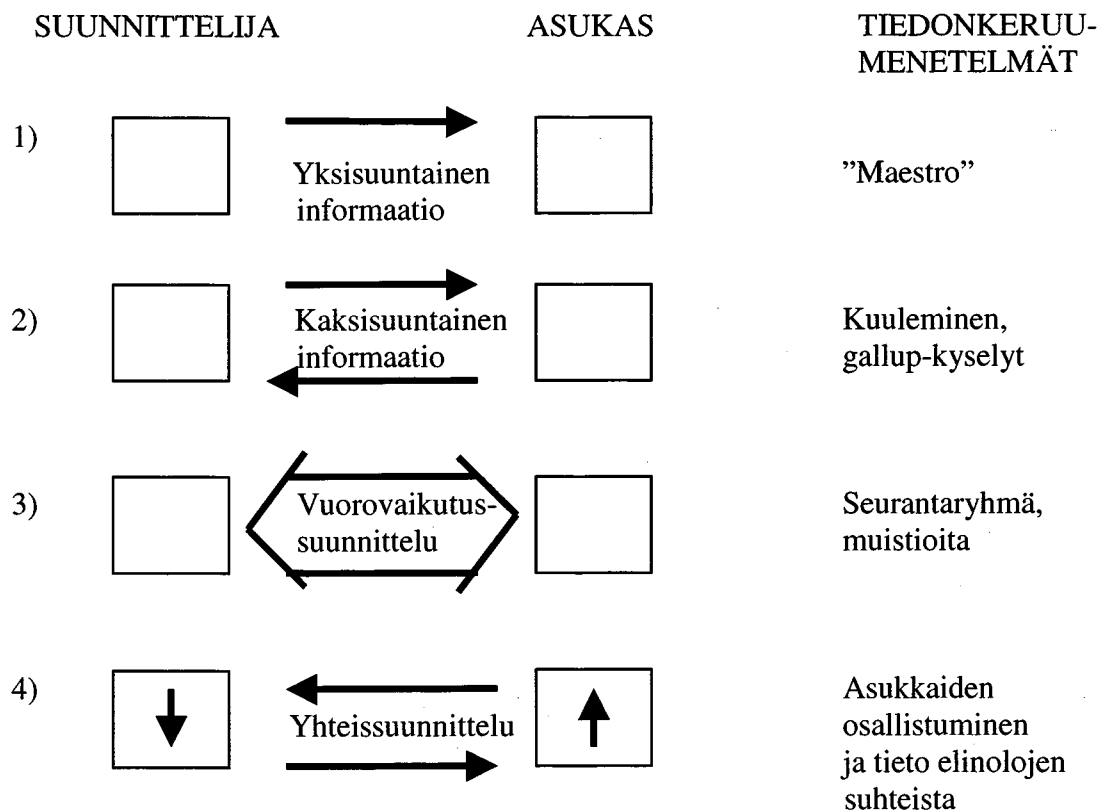
Osallistuva suunnittelu on yksi kommunikatiivisen suunnittelun käytännön muoto. Osallistuvaa suunnittelua on kutsuttu myös yhteissuunnitteluksi, ja sen tarkoituksena on saada tavallinen ihminen osallistumaan yhteisiin suunnitteluprosesseihin. Toinen kommunikatiivista suunnittelua konkretisoiva muoto on neuvotteleva suunnittelu. Siinä suunnitteluun ja yhteisen neuvottelustrategian muodostamiseen osallistuvat yleensä organisaatiot, joten yksilökohtaiset intressit jäävät enemmän taka-alalle (Sundin 1997, 32-34). Joskus on vaikea löytää merkittäviä eroja tai poikkeavuuksia näiden kahden suunnittelukäytännön välillä. Tutkimukseni kannalta on oleellista tehdä seikkaperäisempi katsaus yhteissuunnittelun periaatteisiin ja siinä käytettäviin toimintamuotoihin.

Yhteissuunnittelua on mahdollista toteuttaa kaikissa sellaisissa tilanteissa, joissa osapuolten oppimiseen ja neuvotteluvalmiuteen perustuen uskotaan päästävän kaikkia tyydyttävään tulokseen. Sovelluskohteita voivat olla esimerkiksi uusien tai olemassa olevien elinympäristöjen suunnittelu tai organisaatioiden ja palveluiden kehittäminen. Yhteissuunnittelussa on keskeistä erilaiset menetelmät, työvälineet ja pelisäännöt, joita sitoudutaan käyttämään suunnittelun ajaksi perustettujen suunnitteluryhmien toiminnan yhteydessä. Yleisesti yhteissuunnittelu on yhdistetty kunnanosan tasolla toteutettuun asuntoalueiden kehittämistoimintaan. Asukkaiden osallistuminen suunnitteluun alkoi vähitellen Suomessa yleistyä 1980-luvulla. Tällöin aloitettiin kymmenen vuotta kestänyt laaja tutkimus- ja kokeiluprojekti, jonka tarkoituksena oli paitsi kehittää lähiöiden sosiaalisia ja fyysisiä elinympäristöjä niin myös parantaa asukkaiden ja hallintokuntien välistä suunnitteluyhteistyötä. Projektista saadut kokemukset ovat edesauttaneet paitsi yhteissuunnittelun vakiintumista niin myös

yhteissuunnitteluteorioiden soveltamista suomalaiseseen hallintokulttuuriin. (Vuorela et al. 1994.)

3.2.2 Yhteissuunnittelussa korostuu avoin vuorovaikutus

Asukkaiden osallistumista suunnitteluprosesseihin on mahdollista tarkastella sen perusteella, miten tieto suunnittelijan ja asukkaiden välillä kulkee ja minkälaista heidän keskinäinen vuorovaikutteinen yhteistyö on laadultaan. Kuvio 1 esittää havainnoivasti, miten yhteissuunnittelu eroaa perinteisestä instrumentaaliseen rationalismiin perustuvasta suunnittelusta. (Vuorela et al. 1994, 6-7.) Toisaalta tulee muistaa, että eri vuorovaikutuksen tasoja voi myös soveltaa ja yhdistellä suunnitteluhankkeen tarpeiden mukaan. Lisäksi haluan korostaa, että suunnittelu voi kohdistua asuntoalueen sijasta esimerkiksi liikunta-alueeseen tai sosiaalipalveluihin, jolloin asukkaan paikalla kuviossa voisi ajatella olevan esimerkiksi 'käyttäjä'.

KUVIO 1. Suunnittelun osallistuminen Vuorelan et al. 1994, 6-7 mukaan

Ensimmäisellä tasolla asukkaat eivät varsinaisesti osallistu eivätkä voi vaikuttaa suunnitteluratkaisuihin. Yksisuuntaiseen informaatioon perustuva suunnittelu heijastelee suunnittelijoiden, viranhaltijoiden tai poliittisten päätöksentekijöiden asenteita ja arvoja. Suunnittelija tai suunnitteluelin laatii omiin tietoihinsa perustuen suunnitelman valmiiksi ja antaa sen sitten tiedoksi esimerkiksi lehdistön kautta. (Harju 1988, 11-13; Vuorela et al. 1994, 6-7.)

Toisella tasolla suunnittelu on edelleen ylhäältä alaspäin suuntautuvaa mutta suunnittelija hankkii tietoja asukkaiden tarpeista ja tavoitteista esimerkiksi kuulemalla heitä tai järjestämällä asukaskyselyn. Tiedonkeruun kohde on useimmiten yksityinen henkilö eli asukkaiden ei tarvitse olla järjestäytyneitä. Suunnitelmien tekijät voivat vapaasti harkita, millä tavoin ja missä laajuudessa he keräämäänsä tietoa hyödyntävät ja soveltavat. (emt.)

Vuorovaikutussuunnittelussa asukkaat ovat jo aktiivinen suunnitteluun osallistuva taho. Tällöin edellytetään, että asukkaat ovat organisoituneet esimerkiksi asukas- tai kyläyhdistyksiksi. Asukkaiden edustajat voivat osallistua ja vaikuttaa suunnittelutyöhön esimerkiksi laajentamalla ja syventämällä omaa tietopohjaansa suunnittelun kohteesta, pohtimalla tavoitteitaan ja arvioimalla keinoja. Suunnittelussa pyritään siis määrällisen suunnittelutiedon rinnalla hyödyntämään subjektiivista elinolojen laatua ja elämäntapaa kuvaavaa tietoa. Hallinto ei ole kuitenkaan vielä hyväksynyt asukkaita tasa-arvoiseksi suunnittelukumppaniksi ja tästä syystä asukasnäkökulman saaminen mukaan suunnitteluun ja toteutukseen jää epävarmaksi. (emt.)

Yhteissuunnittelu on toimintaa, jossa otetaan kokonaisvaltaisesti huomioon elinolojen eri osatekijät ja niiden väliset vuorovaikutussuhteet. Välttämätön edellytys suunnittelun onnistumiselle on, että asukkaat ovat organisoituneet ja tulevat prosessiin mukaan järjestäytyneesti. Myös muiden suunnitteluun osallistuvien tahojen tulee järjestäytyä intressiryhmiksi. Yhteissuunnittelu perustuu näiden eri osapuolten ja intressiryhmien väliseen vuorovaikutukseen, ja se edellyttää eri näkökulmista tuotetun tiedon prosessoimista ja muuttamista konkreettisten tavoitteiden ja ehdotusten muotoon. Tärkeintä siis on, että suunnittelussa esiin nousseita ongelmia etsitään ja niitä ratkaistaan yhdessä tuotetun – sekä objektiivisen että subjektiivisen – tiedon avulla. Kommunikaatioprosessi on moniulotteinen ja informaatio kulkee kaikkien

osallisryhmien välillä esteettömästi, eikä ainoastaan yksisuuntaisesti suunnittelijalta asiakkaalle. (Harju 1988, 65-66; Vuorela et al. 1994, 7-8.)

Marja-Liisa Nyholm tarkastelee yhteissuunnittelun merkitystä hieman laajemmasta näkökulmasta. Hän toteaa, että se voidaan nähdä kansalaisyhteiskunnan työkäytännönä, joka panostaa yksilöön, osallistumiseen, toimintaan ja hajautettuun päätöksentekoon. Yhteissuunnittelun avulla suunnittelua tulisi kehittää teknisestä ymmärtävämpään ja lopulta emansipatoriseen eli vapauttavampaan suuntaan. Haasteena on löytää hyvinvointipluralismi, jossa toteutuu 'welfare-mix' eli tasa-arvoinen työnjako sekä julkisen, kaupallisen että kansalaistoiminnan sektorin välillä. Asukkaiden yhteistoiminta voisi vahvistaa heidän omaa hyvinvointiaan sekä estää yksilöiden syrjäytymistä, ja näin toteuttaa ehkäisevää sosiaalipolitiikkaa. (Nyholm 1996, 6.)

Näin toimittiin Mäntässä – lähiöiden parannusprojekti

Mäntän hankkeen tarkoituksena oli parantaa kahden lähiön ympäristöä ja asuinolosuhteita *yhteissuunnittelumenetelmää hyväksi käyttäen*. Tavoitteena oli käynnistää suunnittelun ajaksi vuoropuhelua viranomaisten, yrittäjien ja asukkaiden välille. Asukkaat saivat osallistua hankkeeseen heitä varten perustetun *alueorganisaation* kautta. Organisaatioon oli valittu jokaisesta alueen talosta yksi tai kaksi edustajaa. Lisäksi muodostettiin *opiskelijoiden ryhmä*, jonka tehtävänä oli paitsi toimia tiedonkulun kanavana eri osallisten välillä, niin myös edesauttaa asukkaiden luottamuksen kohdistumista suunnitteluprojektiin. Opiskelijat onnistuivat tehtävässään niin, että toiminta ylipäättään oli mahdollista osakkeenomistajien ja vuokralaisten, virkamiesten ja asukkaiden sekä taloudellisten rajoitusten ja kustannusten ristipaineessa.

Suunnitteluprosessia lienee mahdollista kutsua avoimeksi siinä mielessä, että suunnitelmien laadinnan aikana todella kuunneltiin ja arvostettiin asukkaiden mielipiteitä. Toisaalta todettiin, että vaikka Mäntässä kuultiin monien intressiryhmien näkemyksiä ja kerättiin tietoa laajalta alueelta, varsinaista dialogia eri osallisten välille ei saatu synnytettyä. Ainakaan erilaisista näkemyksistä ei keskusteltu saman pöydän ympärillä – virkamiesten asiantuntijuudella oli hallitseva rooli prosessissa. Kokeilussa keskityttiinkin vahvasti instrumentaalisiin tavoitteisiin eli lähinnä tekniseen talojen perusparantamiseen. Kuitenkaan instrumentaalisuutta ei koettu hallitsevana piirteenä vaan todettiin, että prosessissa instrumentaalisuus ja kommunikatiivisuus täydensivät tasapuolisesti toisiaan siten, että vuorovaikutus oli mahdollista ja kaoottisilta tilanteilta estyttiin. Edistykselliseksi joka tapauksessa nähtiin se, että Mäntän osallistuvan suunnittelun kokeilu herätti haasteen virkamiehille oppia uudenlaisia menettelytapoja laman aiheuttaman taloudellisen niukkuuden oloissa.

Esimerkki elävästä elämästä 1. (Lähde: Nyholm 1996)

4 SUUNNITTELUA OHJAAVAT TAHOT SUOMESSA – MIKÄ ON KUNNAN ROOLI?

Suomalaisen suunnittelukulttuurin toimintamuotoja ja muutosvaiheita tarkasteltaessa, kunta lienee ollut se yksikkö, johon on eniten kiinnitetty keskusteluissa huomiota. Suunnittelun teorian muutokset ovat kytköksissä valtion ja kunnan tasolla vallinneisiin olosuhteisiin, joten kunnallisen suunnittelun historia esittäytyy samanpiirteisenä kuin jo edellä esittelemäni suunnitteluteorioiden ja –menetelmien kulkema kehityskaari. Seuraavassa tarkennan kuntaan liittyvän suunnittelun toimintalinjoja käsittelemällä kysymyksiä: Mihin kuntasuunnittelu perustuu? Mikä on kunnan rooli suunnittelussa tänä päivänä? Mitä valmiuksia kunnan suunnittelijalta vaaditaan hänen toimiessaan moninaisten arvojen ja näkemysten viidakossa?

Hyvinvointivaltion rakentamisen aikakaudella valtio ohjasi kuntien toimintaa lainsäädännön, hallinnollisten normien ja suunnittelujärjestelmien avulla. Kunnille ei juurikaan annettu vapauksia, mistä johtuen toimintamuodot rakentuivat yhdenmukaisiksi eripuolilla Suomea. Vallitseva käsitys perustui siihen, että kunnilla ei ole edellytyksiä eikä taitoa objektiiviseen ja oikeudenmukaiseen päätöksentekoon ilman valtion ohjausta. Kuntasuunnittelun tarkoituksena oli enemmänkin kunnallishallinnon ja -talouden suunnittelun koordinoiminen valtionhallinnon ja -talouden suunnitelmiin eikä niinkään kunnan omista tarpeista lähtevä toiminnan suunnittelu. (Heuru 1995, 41-46.) Yksityiskohtaisen ohjauksen höltyminen 1990-luvulla ja suunnittelun keventyminen ovat asettaneet kunnille aiempaa paremmat mahdollisuudet laatia strategioita omista lähtökohdistaan. Voidaan sanoa, että lainsäädännön muuttuessa ja kansainvälistymisen lisääntyessä kuntien asema on tullut murrosvaiheeseen.

Kauko Heurun (1995, 52-54) mukaan ajattelun muuttuminen ja arvojen myllerrys todella näkyvät tämän päivän kunnallishallinnon toiminnassa. Kunnallishallinnossa tapahtuneiden muutosten seurauksena vuonna 1995 tulikin voimaan aikaisempaan verraten väljempi ja joustavampi kuntalaki. Heuru toteaa, että nykyinen laki hyväksyy moniarvoisuuden ja antaa jokaiselle kunnalle laajan vapauden omasta hallinnostaan, taloudestaan ja toiminnastaan päättämiseen. Lain joustavuuspyrkimys näkyy siinä, että kuntalain eräänä tavoitteena on edustuksellisen demokratian tukeminen suoralla demokratialla, mutta sitä ei haluta tehdä tiukoilla lain säädöksillä. Pallo ikään kuin

heitetään kunnille, joiden tulisi löytää käyttökelpoiset keinot tämän kunnallishallinnon kehityshaasteen toteuttamiseksi.

4.1 Kunnissa kohti strategista suunnittelua

Mitkä sitten ovat olleet suunnittelun keinot ja välineet aikaisemmin ja minkälaisia muutoksia nyt tarvitaan uusien haasteiden edessä? Miten on mahdollista ymmärtää sitä moninaista arvojen ja tavoitteiden kenttää, jonka keskellä kunta toimii? Onko kommunikatiivinen suunnittelu vastaus uusien kanavien avaamiseen, joustavuuden lisäämiseen ja kommunikaation esteiden poistamiseen?

Kuntien suunnittelujärjestelmä rakentui aikaisemmin kuntasuunnittelun, sektorisuunnittelun, hankesuunnittelun, talousarviotyön ja kaavoituksen varaan. Vuoden 1983 kuntasuunnittelusuosituksen mukaan tavoitesuunnittelun tarkoituksena oli keskustella monipuolisesti kunnan kehittämisestä pidemmällä aikavälillä. (Houni & Kerola 1989, 17-18.) Miten kuntasuunnittelu onnistui tehtävässään? Käytännössä kuntasuunnittelu jäi yhteensovittamisperiaatteistaan huolimatta kaavoituksen ja talouden suunnittelun jalkoihin. Tavoitesuunnittelusta puuttui luovaa ajattelua sekä rohkeutta ja uskallusta tehdä vallitsevaan tilanteeseen muutoksia. Suunnitelmat jäivät sen hetkisten tilanteiden kuvauksiksi ja epärealististen tavoitteiden kirjaamiseksi. Niihin ei sitouduttu, osallistuminen oli heikkoa ja virastoissa tehtiin paljon turhaa työtä eli tehtiin selvityksiä selvitysten vuoksi – byrokratia lisääntyi entisestään. (emt., 19.)

Kuntasuunnittelun sisälle, tilalle ja rinnalle alkoikin 1980-luvulla kehittyä strategisen suunnittelun aatevirtaus, joka nyt nähdään tämän päivän yhteiskunnan oloihin soveltuvana uudenaikaisena kunnallisena toimintamallina. Sotarauta (1996, 73-76) selventää, että strateginen kuntamalli perustuu vuorovaikutukselliseen ja luovaan tapaan hoitaa asioita sekä eri organisaatioiden keskinäisen riippuvuuden hyväksymiseen. Kussakin tilanteessa ja tapauksessa valitaan sellainen tapa, joka soveltuu paikallisiin olosuhteisiin sekä luontuu lainsäädännön ja muiden velvoitteiden asettamiin rajoihin. Strategisessa kuntamallissa kuntalainen nähdään laajemmin kuin vain kuluttajana tai asiakkaana – hänet nähdään kansalaisena. Malli korostaa kunnan ulospäin suuntautuvaa

verkostoituvaa roolia, jossa paikallisyhteisöillä ja yksittäisellä kansalaisella on tärkeä osa yhteisten asioiden järjestämisessä ja hoitamisessa.

4.2 Suunnittelijan haasteet

Kunnan suunnittelijan, joka työskentelee pehmeämpiä, luovempia toimintamuotoja noudattaen tulisi luoda valmiuksia ja vahvistaa kuntalaisten omatoimisuutta. Suunnittelijat käyttävät tässä työssä vapaaehtoistyötä turvatakseen sen, että kuntalaisille annetaan todellista valtaa ja vastuuta ongelmien ratkaisemisessa. Käytännössä tällaisten mahdollisuuksien luominen vaatii neuvotteluja, verkostoja, konfliktien sovittelua ja konsensuksen rakentamista. Suunnittelijan tulisi opettaa näitä taitoja myös kuntalaisille ja rakentaa sellaisia olosuhteita, joissa ihmiset voivat toimia omien tarpeidensa ja valintojensa mukaan yhteistyössä suunnittelijan asiantuntemuksen ja ammatillisen harkinnan kanssa. (Kemp 1982, 63.) Toisin sanoen hyödyn tulisi jakaantua molemminpuolisesti sekä suunnittelijan että kuntalaisen hyväksi. Tämä merkitsee selvästi syvällisempää ja laadullisesti uudenlaista suhdetta hallinnon ja kuntalaisten välillä.

Täytynee todeta, että tie toimintatapojen muutosten hyväksymiseen ei ole välttämättä mutkaton. On hyvä muistaa, että jos halutaan edistää ihmisten vuorovaikutteista toimintaa ottamalla suunnitteluun mukaan useita intressiryhmiä, tällöin on pohdittava, minkälaisia erilaisia maailmankatsomuksellisia käsityksiä ja arvomaailmoja suunnittelija joutuu kohtaamaan. Mistä nämä erilaiset maailmankatsomukset sitten oikeastaan muotoutuvat ja mikä on niiden merkitys? Panu Turusen ajatuksia mukaillen voidaan sanoa, että maailmankatsomus ohjaa suhtautumista muutokseen, tulevaisuuteen ja toimintaympäristöön sekä muihin suunnittelun kannalta keskeisiin tekijöihin. Hän selventää, että maailmankatsomus on osa kulttuuri-ihmisen varustusta. Se on arvoteoreettista pohdintaa sisältävä kokonaisnäkemys, jonka avulla ihminen saa käsityksen omasta asemastaan tässä maailmassa. (Turunen 1993, 27-28.) Ei siis ole yhtä oikeaa tapaa nähdä ”tässä ja nyt” –hetkeä saati sitten tulevaisuutta. Erilaiset maailmankatsomuksethan ovat kaikki enemmän tai vähemmän oikeassa, varsinkin jos ne käsitetään erilaisiksi lähestymistavoiksi monitahoiseen todellisuuteen.

Suunnittelijan tulisi yrittää katsoa nykyisyyttä erilaisista näkökulmista. Jos suunnittelija näkee maailman homogeenisena, näkee hän erilaisuuden häiriönä normaalille toiminnalle. Jos hän taas näkee moninaisuuden kehityksen keskeisenä ominaisuutena, niin tällöin erilaisuus ja siitä nouseva hämmennys toimivat kehityksen voimavarana. Käytännössä ongelmia tuottaa se, miten sovittaa yhteen nykyisyydestä olevat useat tulkinnat ja näkemykset. Erilaisten tulkintojen ja intressien kohdatessa strategioiden toteuttaminen on äärimmäisen vaikeaa, jollei pystytä tunnistamaan erilaisia toimintalogiikkoja ja niiden taustalla olevia päämääriä. (Cartwrigh 1991, Sotaraudan 1996, 100-101 mukaan.)

4.3 Kaavoitus ja liikuntasuunnittelu osa kuntasuunnittelun kokonaisuutta

Tämän työn kannalta on oleellista ymmärtää, mikä rooli maankäytön suunnittelulla – erityisesti kaavoituksella – sekä liikuntasuunnittelulla on kuntasuunnittelun toimintakehyksessä. Seuraavassa käsitellän kaavoituksen peruseriaatteita sekä sitä, minkälaisia muospaineita nykyiseen suomalaiseen kaavoituskulttuuriin kohdistuu. Lisäksi selvitän, mitä liikuntasuunnittelulla tarkoitetaan ja minkälainen yhdysside sillä on kaavoituksen kanssa. Edelleen tartun kysymyksiin: ketkä toimivat vuorovaikutuksessa, kun liikunta-alueita suunnitellaan ja millä foorumeilla neuvotteluita käydään? Miten kuntalaiset voivat vaikuttaa liikunnallisten elinympäristöjensä suunnitteluun ja parantamiseen? Suurin haaste kommunikatiivisen suunnittelukulttuurin kannalta lienee pyrkimys toimia vuorovaikutuksessa niiden intressitahojen kanssa, joilla on tärkeä merkitys suunniteltavan ympäristön kehittämisen kannalta.

4.3.1 Kaavoituksella ohjataan elinympäristöjen kehitystä

Kaavoitusta ohjaa maankäyttö- ja rakennuslaki. Lait eivät ole pysyviä vaan niitä uudistetaan, jotta ne soveltuisivat ohjaamaan yhteiskunnan toimintaa sekä vastaamaan kulloinkin vallitsevan aikakauden tarpeita. Myös rakennuslakia jouduttiin päivittämään ja tammikuussa 2000 tuli voimaan uudistettu maankäyttö- ja rakennuslaki. Kaavoituksen pääpiirteitä selvitänkin nyt tämän uuden lain sanelemien periaatteiden pohjalta.

Kunnassa alueiden käyttöä ohjataan laatimalla yleiskaavoja ja asemakaavoja. *Yleiskaavan* tarkoituksena on kunnan tai kunnanosan maankäytön yleispiirteinen ohjaaminen sekä erilaisten toimintojen yhteen sovittaminen. Varsinaisia toimintojen sijoituspäätöksiä yleiskaavalla ei kuitenkaan tehdä vaan ne vaativat seikkaperäisempää suunnittelua. Tätä varten on *asemakaava*, jonka avulla suunnitellaan kunnan maa-alueiden yksityiskohtaista järjestämistä, rakentamista ja kehittämistä. Maakunnan tasolla asetetut alueiden käytön tavoitteet puolestaan ohjaavat kunnassa tapahtuvaa kaavoitusta. *Maakuntakaavalla* onkin kaksi päätehtävää: esittää yleispiirteiset periaatteet maankäytölle ja yhdyskuntarakenteen muotoutumiselle sekä osoittaa, mitkä ovat maakunnan kehittämisen kannalta merkittävimmät alueet. (Ekroos & Majamaa 2000, 57-58 ja 230.)

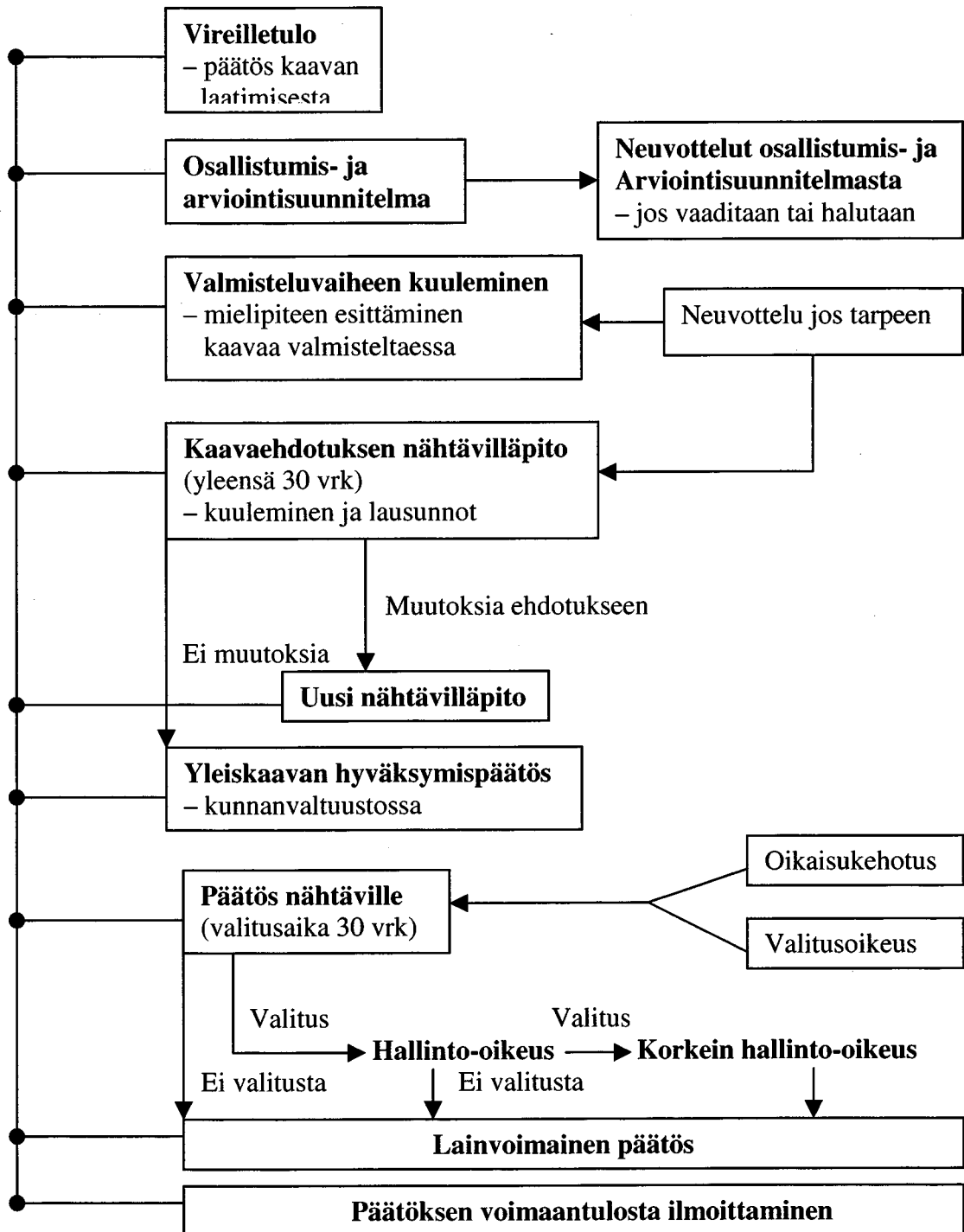
Tutkimukseni kannalta on oleellista perehtyä yleiskaavoitukseen, jonka pääperiaatteita aionkin seuraavaksi selvittää. Yleiskaavan tehtävänä on siis osoittaa tarpeelliset alueet yksityiskohtaisen kaavoituksen ja muun suunnittelun sekä rakentamisen perustaksi. Yleiskaava voi kattaa kunnan koko alan mutta useimmiten yleiskaava laaditaan koskemaan jotakin kunnan osa-alueita. On myös mahdollista, että yleiskaava ohjaa vain tietyn tyyppistä maankäyttöä. Yleisesti edellä mainitun kaltaista yleiskaavoitusta voidaan kutsua osayleiskaavoitukseksi. *Osayleiskaavalla* on mahdollista ohjata muun muassa kaupungin keskustan kehittymistä, teiden ja teollisuuden sijoittumista tai luonto- ja virkistysalueiden kehittämistä. (emt., 180-181.)

Miksi kunnassa oikeastaan tehdään yleispiirteistä maankäytön suunnittelua? Milloin on tarpeellista laatia yleiskaava? Tarve laatia yleiskaava voi tulla eteen silloin, kun kunnan alueella on odotettavissa esimerkiksi merkittäviä yhdyskuntarakenteen muutoksia, jotka saattavat liittyä esimerkiksi väestön määrään, työpaikkojen ja asumisen sijaintiin, tai palvelujen saatavuuteen. Lisäksi yleispiirteinen suunnittelu voi tulla kysymykseen silloin, kun halutaan vaalia jonkun tietyn alueen luonto-, maisema- tai kulttuuriarvoja. Myös maakunnalliset ja valtakunnalliset alueiden käytön tavoitteet voivat edellyttää yleiskaavoitusta. Yleisenä lähtökohtana on kuitenkin se, että yleiskaavan laatimistarpeen harkitseminen kuuluu kunnalle itselleen. (emt., 182-183.)

Kuka sitten vastaa käytännön suunnittelusta kunnassa? Yli 6000 asukkaan kunnissa tulee olla kaavoittaja, jonka tehtävänä on turvata maankäytön suunnittelun jatkuvuus ja pysyvyys. Kaavoittajan kyky hallita ja johtaa kaavoitustyön kokonaisuutta korostuu erityisesti laaja-alaisissa ja vaikutuksiltaan merkittävässä kaavoitustehtävissä. Tällaiset tehtävät usein edellyttävätkin useiden kunnan virkahenkilöiden kokemuksen ja koulutuksen tuoman ammattitaidon yhdistämistä. Rakennusvalvonnasta puolestaan huolehtii kunnan määräämä lautakunta tai muu monijäseninen toimielin. Lautakunnan jäsenten tulee olla kunnan luottamushenkilöitä. Rakennusvalvontaviranomaisen tehtäviin kuuluu muun muassa valvoa kaavojen noudattamista sekä huolehtia rakennuslupien käsittelemisestä. Entä kuka tekee päätöksen yleis- ja osayleiskaavan hyväksymisestä? Yleiskaavat kuuluvat maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kunnallisen päätösvallan piiriin. Kunnanvaltuuston tehtävänä on hyväksyä sekä yleiskaava että osayleiskaava. Hyväksymistä koskevaan päätökseen haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen kuntalain mukaisesti. (Ekroos & Majamaa 2000, 111-115 ja 184; kuvio 2.) Kuvio 2 antaa kokonaiskuvan siitä prosessimaisesta menettelystä, miten yleiskaava kunnassa laaditaan. Kuviota tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon neuvottelu- ja vuorovaikutusprosessien joustava luonne: jokaisen kaavahankkeen kohdalla ne järjestetään hankkeelle soveltuvalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

KUNNAN TOIMINTA

VALTION VIRANOMAISEN TOIMINTA
(Alueellinen ympäristökeskus)

KUVIO 2. Yleiskaavan kaavoitusmenettely Ekroosin & Majamaan 2000, 320-311 mukaan

Yleiskaavalla voidaan siis vaikuttaa siihen, millaiseksi ympäristö ja arkielämä muodostuvat – mihin rakennetaan asuinalueita, työpaikkoja ja puistoalueita sekä miten liikennejärjestelyt toteutetaan. Lisäksi voidaan päättää myös siitä, mitkä alueet jätetään rakentamatta. Yleiskaavoituksen keskeinen sisältövaatimus on ennen kaikkea turvallisen, terveellisen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoisten elinympäristöjen luominen. (Ympäristöministeriö 1999; Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki pähkinänkuoressa 2000.)

Lisäksi kaavoituksen tavoitteena on turvata kansallisesti merkittävien laajojen virkistys- ja viheralueiden muodostamien kokonaisuuksien säilyvyys kaupunkiseuduilla. Kaupungistuvassa yhteiskunnassa näillä alueilla on yhä suurempi merkitys hyvän elinympäristön sekä luonnon- ja kulttuuriperinnön näkökulmasta. Viheralueet ovat myöskin sellaisia paikkoja, jotka kaupunkilaiset mieltävät yleensä oman turvallisuutensa, viihtyvyytensä sekä kaupunkinsa profiilin kannalta arvokkaiksi ja tärkeiksi. (emt.) Erityisesti liikunta- ja virkistyskäyttöön tarkoitettujen alueiden säilyttämisen puolesta puhuu tutkimustieto, jonka mukaan suomalaiset mieltävät viheralueiden pururadat ja hiihtoladut eräiksi tärkeimmistä ja suosituimmista liikuntapaikoista (Suomi 2000, 17). Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki esittää, että tällaisille kaupunkikulttuurin kannalta merkittävälle alueelle on mahdollista perustaa kansallinen kaupunkipuisto, millä voidaan turvata alueen säilyminen. Lupa puiston perustamista varten tulee hakea ympäristöministeriöltä. (Ekroos & Majamaa 2000, 312.) Hämeenlinnassa alettiin välittömästi toteuttaa lain esimerkkiä ja jo vuoden 2001 tammikuussa sinne perustettiin Suomen ensimmäinen kansallinen kaupunkipuisto.

4.3.2 Osallistuvuus ja vuorovaikutteisuus lisääntyneet kaavoituksessa

Aikaisemmin maankäytön suunnittelulla oli sama kriteeri kuin tieteelläkin eli kyky ennustaa tulevia tapahtumia. Rakennetun ympäristön uskottiin määrävän ihmisten sosiaalista käyttäytymistä niin, että yhdyskuntasuunnitelmia toteuttavan rakentamisen ajateltiin ”opettavan” ihmisille, miten heidän tulisi omissa toimintaympäristöissään elää. Kunnallisessa maankäytön suunnittelussa nämä käsitykset saivat ilmiänsä 1960-luvulla muotoutuneessa kaavoituskäytännössä, jossa yleiskaavat laadittiin ohjaamaan

maankäyttöä suurella tarkkuudella, useiden vuosikymmenten aikatahtimella. (Mäntysalo 1999, 11.)

Nykyään maankäytön suunnittelussa on siirrytty humanimpaan, laadullisuutta korostavaan ajattelumalliin, joka arvostaa kuntalaisen näkemyksiä ja tarpeita suunnittelijan ammattitiedon rinnalla. Tällaisen aatesuunnan suosiminen ei tosin ole aivan vastasyntynyt ajatus. Nimittäin kokemuksia asukkaiden osallistumisesta lähiympäristöjensä kehittämiseen on Suomessa saatu jo 1970-luvun lopulta. Tästä esimerkkinä on Tuusulan kunnassa tehty yleiskaavoitustyö vuonna 1978. Sen aikaisesta suunnittelukäytännöstä poikkeavaa oli se, että kaavan laatimisvaiheessa suunnittelusta tiedotettiin alueen asukkaille ja lisäksi heidän toiveitaan ja tarpeitaan alueen kehittämisestä kartoitettiin laajamittaisen kyselyn avulla. Suunnittelussa mukana olleista kuntalaisista muodostuikin suunnitteluryhmiä, jotka erityisesti kiinnostuivat asuinalueensa maankäytöstä. Sekä kunnan asukkaat että viranomaiset pitivät kokeilun tuloksia erittäin hyvinä – kylien yhteishenki oli parantunut ja vastuuntunto ympäristöstä oli lisääntynyt. (Kotilainen 1983, 35-38.)

Uudistetussa maankäyttö- ja rakennuslaissa asetetaan nyt aikaisempaa suurempi painoarvo kuntalaisten osallistumiselle maankäytön suunnittelussa ja asioiden valmistelussa. Lisäksi siinä kannustetaan lisäämään vuorovaikutteista yhteistyötä usean kunnan eri tahon kanssa. Seuraavaksi aion tarkemmin selvittää, miten vuorovaikutus tulisi yleiskaavoituksessa järjestää ja missä vaiheessa esimerkiksi kunnan asukkailla on mahdollista ottaa osaa kaavan valmisteluun.

Lain mukaan kaavan suunnittelutyöhön tulisi voida osallistua kaavoitettavan alueen maanomistajat ja asukkaat sekä myös viranomaiset ja yhteisöt, joiden toimialaa kaavoitus käsittelee tai joiden etuihin kaava saattaa vaikuttaa. Kaikilla heillä on oikeus saada tietoa kaavatyön aloittamisen ajankohdasta sekä siitä, miten suunnittelussa edetään. Nämä vuorovaikutusmenettelyyn liittyvät seikat tulee koota osallistumis- ja arviointisuunnitelman muotoon. Se siis kertoo, ketkä voivat ottaa osaa suunnitteluun ja mitkä ovat yhteistyön pelisäännöt. (Ympäristöministeriö 1999; Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki pähkinänkuoressa 2000.)

Vuorovaikutuksen aikaansaaminen edellyttää kaikkien osapuolten välistä avointa tiedonvaihtoa, mikä taas vaatii yhteisen kielen ja tiedollisen tason löytymistä. Uudessa tilanteessa kunnilta edellytetään riittäviä voimavaroja ja pätevää asiantuntemusta kaavoituksen hoitamiseen. Näiden edellytysten täyttymisen oletetaan koituvan ennen pitkää paitsi ympäristön myös kuntayhteisön hyväksi. Valtion viranomaisella on edelleen oma vastuunsa maankäytön kehittymisestä, mutta sen rooli painottuu yhteistyöhön ja neuvotteluihin entisen valvonnan sijaan (ks. kuvio 2). Toiveena on turvata suunnittelun laatu ja siten välttyä raskailta muutos- ja valitusprosesseilta, sillä yhteistyö osallisten kanssa alkaa jo kaavan lähtökohtien määrittelystä ja tavoitteiden asettelusta. (Ympäristöministeriö 1999; Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki pähkinänkuoressa 2000.)

Jos kuitenkin käy niin, että joku osallisista tai kunnan jäsenistä haluaa ottaa kaavaan kantaa vielä sen laatimisprosessin jälkeen, se on toki mahdollista. Kun kaavaehdotus on valmistunut se asetetaan nähtäville vähintään 30 vuorokauden ajaksi. Tässä yhteydessä kunnan jäsenillä ja osallisilla on oikeus tehdä muistutus kaavasta – toisin sanoen tuoda esiin erilaisia kaavaehdotukseen liittyviä epäkohtia tai koko kaavoitusmenettelyä koskevia kysymyksiä. Muistutus tulee toimittaa kunnalle kaavaehdotuksen nähtävilläoloajan aikana. Kaavaa laativan kunnan viranomaisen tulee puolestaan antaa vastaus muistutukseen eli esittää oma kantansa siinä käsiteltävistä seikoista. (Ekroos & Majamaa 2000, 299-302; ks. kuvio 2.)

Kunnan hallintokulttuurilla on suuri merkitys sille, minkälaiseksi vuorovaikutus eri osallisten välille muodostuu – tuleeko kanssakäymisestä aitoa vai muodollista. Koko organisaatiolta edellytetään uskottavuutta, jotta luottamus eri tahojen välille saataisiin synnytettyä. On siis mahdollista todeta, että maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämä suunnittelukulttuuri on asettanut kunnan haasteen eteen: sen on sisäistettävä vuorovaikutuksen idea ja otettava avoin yhteistyö tosissaan. Toisaalta myös kuntalaisilta edellytetään aktiivisuutta. Hänen tulisi opetella asiallisen ja avoimen kommunikoinnin taitoja. Prosessin onnistuminen vaatii määrätietoista johtamista alusta loppuun asti. Luottamus syntyy hitaasti, mutta kansalaisia aliarvioimalla se voi myös tuhoutua hetkessä. (Vatilo 2000, 19.)

Vaikka maankäytön suunnittelussa ollaankin hiljalleen siirrytty lähemmäksi tavallisen ihmisen kokemusmaailmaa, kuitenkin ei pitäisi väheksyä strategisten suunnitelmien merkitystä. Ne hahmottavat kunnan kehityksen yleisiä suuntaviivoja ja niiden avulla voidaan perustella yksittäisten hankkeiden ja maankäyttösuunnitelmien tarpeellisuus (Ympäristöministeriö 1998, 91-95). Strategioissa pohditaan esimerkiksi, minkälaisia palveluja tulisi lisätä kasvavan kaupunkiväestön tarpeiden edessä tai miten ehkäistä lisääntyvästä liikenteestä aiheutuvia ympäristöhaittoja. Strategisen suunnittelun tarkoituksena onkin sovittaa yhteen eri toimijoiden hankkeita ja suunnitelmia (emt). Tämä vaatii siirtymistä kohti strategista kuntamallia, jossa asukkaat, eri alojen asiantuntijat, kansalaisjärjestöt, elinkeinoelämän edustajat ja viranomaiset kommunikoivat keskenään ja ratkovat yhteisiä ongelmia.

Näin toimittiin Hämeenlinnassa – asukkaat kaavoitustyössä

Hämeenlinnan Katumajärven asuntoalueen kaavaa tarkistettaessa asukkaat esittivät toivomuksen, että alueelle ei rakennettaisi yli nelikerroksisia rakennuksia. Kaavoitustyö päätettiin käynnistää yhteistyössä *asukkaiden kanssa*. Kaavoittaja ja asukasedustajat yhdessä valmistelivat työtä aluetyöryhmässä, joka perustettiin asukkaiden ja virkamiesten vuoropuhelua varten.

Myös *lapset* saivat osallistua suunnitteluun. Alueella asuvat ala-aste-ikäiset lapset valmistivat asemakaavatyön pohjaksi mielikuvakartan, jonka avulla saatiin tietoa heille tärkeistä asioista. Lisäksi työskentelyn aikana järjestettiin kolme kaikille kuntalaisille avointa *asukastilaisuutta*, joissa tiedotettiin kaavaluonnoksen laadintaan ja sen hyväksymiseen liittyvistä seikoista.

Kaavamutoksessa alueen rakennusoikeutta pienennettiin ja siirrettiin pois luonnon kannalta herkiltä kohdilta sekä lapsille tärkeiltä paikoilta. Kaupungin valtuusto hyväksyi yhdessä suunnitellun asemakaavan muutoksen. Eri tahojen tyytyväisyyttä kaavaan kuvastaa se, että yhtäkään muistutusta ei tehty.

Esimerkki elävästä elämästä 2. (Lähde: Ojanen 1995, teoksessa Ympäristöministeriö 1998, 104)

4.3.3 Liikunta-alueiden suunnittelu kunnassa – kenen toimiala?

Kun kyseessä on merkittävän liikunta- ja virkistysalueen kaavoitus, tällöin suunnittelun osallisia saattavat olla esimerkiksi eri hallintokuntien edustajat, maanomistajat, yhdistykset, asukkaat ja muut alueen käyttäjät. Liikuntasuunnittelu on kaavoituksen

tukena ohjaamassa liikunta-alueiden kehitystä sellaiseen suuntaan, että ne vastaisivat kunnan kehityslinjoja ja kunnan asukkaiden tarpeita. Tässä tutkimuksessa tarkoitan liikuntasuunnittelulla yhteiskuntasuunnittelun yhtä osa-aluetta, jonka kohdealueita ovat liikuntajärjestelmän toiminta, liikuntapolitiikka ja koko liikuntakulttuuri yleensä (Suomi 1989, 13-14). Sen tavoitteena on suunnittelun eri keinoin kehittää sellaiset liikunnalliset puitteet ja edellytykset, jotka soveltuvat kaikkien sosiaalisten ryhmien ja yksilöiden tarpeisiin. Liikuntaympäristön suunnittelussa otetaan kokonaisvaltaisesti huomioon sekä fyysiset, toiminnalliset että sosiaaliset näkökohdat. Liikuntasuunnitteluun heijastuvat ne yleiset viime vuosikymmenten aikana tapahtuneet kehityspiirteet, muutokset ja murrokset, jotka vallitsivat yhdyskunta- ja yhteiskuntasuunnittelussa. (emt., 17-18.)

Kunnissa tällaista suunnittelua tehdään esimerkiksi laatimalla liikuntastrategioita ja liikuntapoliittisia ohjelmia. Ne ovat visionäärisiä malleja, joiden tarkoituksena on vastata ennakoituihin tulevaisuuden muutoksen ja kehityksen linjoihin. Tällaisissa suuntaa antavissa ohjelmissa pohditaan kunnan liikuntakulttuuria koskevia kysymyksiä muun muassa väestön kasvun, ikärakenteen muutoksen tai laajenevan kaupunkirakentamisen näkökulmasta. Tavoitteena on eri toimintasektoreiden kesken etsiä ratkaisuvaihtoehtoja ongelmien purkamiseen. (Tampereen kaupungin liikuntapoliittinen ohjelma 2001.)

5 KOMMUNIKATIIVISEN SUUNNITTELUN ONGELMAT JA ANSAT

Kommunikatiivisuuteen perustuva suunnittelumalli vaikuttaa melko edistykselliseltä ja ihanteelliselta. Onko kuva suunnittelusta näin ruusuinen myös käytännössä? Takaako kommunikaatiokanavien aukaiseminen aina hyvän suunnittelutuloksen? Jos suunnitteluun saadaan osallistumaan edustajia useilta foorumeilta, kuka ottaa vastuun työn onnistumisesta? Kuka valvoo, että valta ja oikeudet jakautuvat tasaisesti suunnitteluosapuolten kesken? On varmasti aihetta tarkemmin pohtia, minkälaisia ongelmia ja ansoja kommunikatiivisen suunnittelun kauniin kuoren alle voi kätkeytyä.

5.1 Vallan jakautuminen

Kommunikatiivisen rationalisuuden ihannetta voi murtaa monenlaiset *vallan muodot*. Valta käsitteenä on hyvin laaja ja monipuolinen. Valtailmiötä ovat kautta aikojen pohtineet lukuisat sosiologit, filosofit ja yhteiskuntatieteilijät pääsemättä kuitenkaan yhteisymmärrykseen sen varsinaisesta olemuksesta. Tutkimukseni kannalta riittää, kun pohditaan vallan merkitystä suunnittelussa rinnastamalla se tietoon ja toimintaan sekä niiden välisiin suhteisiin. Yhteistyön periaatetta noudattavassa suunnitteluryhmässä valta voi olla muun muassa selkeätä asiantuntemukseen ja ammattikieleen perustuvaa, jossa toimija ei omaan ylivertaiseen asemaansa vedoten perustele omia näkemyksiään tai pimittää tärkeitä tietoja muilta. Valta voi myös olla kätkeytyneenä ihmisen käyttäytymiseen vaikuttavien erilaisten roolien taakse. Tiuraniemen (1993, 54) mukaan sosiaaliset roolit voidaan nähdä johonkin tehtävään, toimintaan tai tilanteeseen liittyvien normien kokonaisuutena. Tällöin tietyn roolin mukaiseen käyttäytymiseen asetetaan usein ryhmän keskuudessa ennakko-odotuksia ja –käsityksiä.

Toisenlaisesta näkökulmasta katsottuna voidaan valtailmiö yhdistää käsitteeseen 'vaikutusvalta', joka merkitsee kyvykkyyttä vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Tällöin tarkastelun kohteena voi olla se, minkälaiset todelliset mahdollisuudet niin kutsutuilla lähidemokraattisilla elimillä, esimerkiksi asukasyhdistyksillä tai erilaisilla käyttäjäryhmillä, on vaikuttaa yhteiskuntaa koskevaan suunnitteluun tai päätöksentekoon. (Martikainen & Yrjönen 1984, 29-32 Flöjtin 1999, 11 mukaan.) Vaikutusvallan epätasainen jakautuminen voi ilmetä siten, että tietyt väestöryhmät jäävät moniäänisestä suunnittelusta kokonaan ulkopuolelle. Heikossa asemassa saattavat olla lapset, nuoret, vammaisryhmät tai vanhukset. (Harju 1988, 159.) Erityisesti kysymys nuorten roolista ja heidän huomioon ottamisestaan yhdyskuntasuunnittelussa on tämän tutkimuksen kannalta oleellinen. Usein onkin todettu, että vaikka asuinympäristö muodostaa lapsen ja nuoren arkielämän ja kehittymisen puitteet, kuitenkin asuinalueita ja vapaa-ajan ympäristöjä on harvoin suunniteltu lapsen näkökulmasta. Lisäksi selvitykset lasten ja nuorten ongelmista liikkumisessa ja arkielämässä ovat jääneet puutteellisiksi. Lasten ja nuorten "äännten" kuunteleminen voisi laajentaa suunnittelun tietopohjaa ja tehdä sen luovalla tavalla ristiriitaisemmaksi sekä tuoda uusia ideoita suunnitteluun. Tulisi ajatella, että lapsen tai nuoren hankkima, tulkitsema ja käyttämä tieto ei ole alempiarvoista vaan erilaista kuin aikuisen.

Ongelman aiheuttaa usein sen kuilun ylittäminen, joka vallitsee aikuisen abstraktin ja lapsen konkreettisen ajattelutavan välillä. (Ympäristöministeriö 1992.)

5.2 Asiantuntijat ristiriitojen edessä

Kommunikatiivisen rationalismin periaatteen ydin on siinä, että suunnittelussa yhdistyy sekä asiantuntijan tieto että intuitioon ja arki ajatteluun perustuva tieto. Ongelmaksi saattaa muodostua se, missä määrin ja miten näitä eri tiedon tasoja tulisi käsitellä. Toimiessaan maallikkotiedon kanssa suunnittelija voi kokea menettävänsä professionaalista valtaa ja oikeuksia toimia ylivertaisena asiantuntijana. Hilka Lehtonen (1999) toteaa, että suunnittelijan tulisi kyetä myös toimimaan niin sanotussa kumppanuusverkostossa, jossa tieto ja taito tuotetaan yhdessä muiden asiantuntijoiden kanssa. Nykyisessä asiantuntijuuskeskustelussa on tuotu esiin käsite 'refleктоiva asiantuntija', mistä voisi Lehtosen mukaan löytyä ratkaisu myös edellä mainittuun ongelmaan. Refleктоivalla asiantuntijalla tarkoitetaan itsetietoista ja itsekriittistä toimijaa, joka monitoroi jatkuvasti toimintaympäristönsä muutoksia ja pystyy refleksiiviseen arviointiin. Refleksiivinen arviointi ymmärretään kykynä harkita asioita arvoperustaisesti. Refleksiivisyys suunnittelussa voidaan tulkita myös vapautumisena vaikuttavista traditioista. Suunnittelija joutuu alinomaa kysymään muun muassa, mitä suunnitteluprosessi hänelle ja muille merkitsee. (Lehtonen H. 1999.) Tulevaisuus näyttää, muodostuuko asiantuntijoista laadullisia refleksiivisiä yhteisöjä. Uudessa tilanteessa suunnittelijan tulisi hallita paljon erilaisia kompetenssialueita. Hänen tulisi pystyä refleksiivisten kykyjen lisäksi hallitsemaan suunnittelun metodologiset taidot sekä olemaan sosiaalinen ja ulospäinsuuntautunut kommunikoija. Kyseenalaista on, riittävätkö suunnittelijoiden resurssit ja aika vastaamaan näihin haasteisiin.

5.3 Patologinen suunnittelukulttuuri

Jos sokeasti uskotaan siihen, että asiat hoituvat kunhan saadaan kommunikaatiokanavat auki ja foorumit luotua, käytetään helposti liikaa aikaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen järjestämiseen. Tällöin sisältökysymykset ja prosessin määrätietoinen toteuttaminen saattavat jäädä taustalle. Epäselväksi jää myös ehkä tieto siitä, kenelle

kuuluu vastuu kunkin tehtävän hoitamisesta ja mikä rooli kullakin suunnitteluryhmällä prosessissa on.

Suunnittelun patologisuus onkin juuri sitä, että toimitaan sen mukaan miltä asiat näyttävät eikä sen mukaan kuinka ne ovat. Julkishallinnossa patologisuudet liittyvät monesti päätösten ja menettelytapojen poliittisen legitiimisyyden vaatimukseen, jolloin asioiden hoito on saatava näyttämään siltä, että lainmukaisuuden vaatimus tulee täytetyksi. Kaavoituksen yhteydessä patologisuus voi liittyä siihen, että kommunikatiivinen suunnittelu toteutetaan lain vaatimalla tavalla ymmärtämättä kuitenkaan, minkä takia näin tulee menetellä. Suunnittelijat ja muut viranhaltijat esiintyvät tieteellisen tiedon haltijoina ja kieltävät epävarmuutensa; asukkaat ovat läsnä suunnittelukokouksissa ilman todellisia vaikutusmahdollisuuksia, jotta suunnitteluprosessi voisi näyttäytyä osallistuvana suunnitteluna. (Mäntysalo 1999, 23.)

Lehtosen (1999) tapaan Raine Mäntysalo ehdottaa, että ratkaisu patologisen tilanteen korjaamiseen voi löytyä refleктоivasta oppimisesta. Hän esittää, että kaavoittajan pitäisi kriittisesti arvioida omaa rooliaan eikä sokeasti uskoa omiin kykyihinsä suunnitteluilmapiirin parantajana. Hänen tulisi yhdessä asukkaiden kanssa lähteä korjaamaan niitä 'osallistuvaksi suunnitteluksi' kutsuttuun toimintajärjestelmään liittyviä tekijöitä, jotka käytännössä rajoittavat asukkaiden osallistumista. Siinä opitaan refleктоimaan patologisiksi kehittyneitä oppimisen tekniikoita ja päätöksenteon tapoja. Se merkitsee asenteiden korjaamista, määräyksien ja ohjeiden uudenlaista tulkintaa, ongelmien havaitsemiskykyä, vastuun jakamista ja niin edelleen. Oppimista ei nähdä ainoastaan tiedon siirron prosessina vaan sisäisenä kasvuna. (Mäntysalo 1999, 25-26.)

Näin toimittiin asuinalueiden kehittämissuunnitelmassa – Yhteissuunnitteluryhmässä esiintyneet ongelmat

Neljässä kunnassa vuosina 1983-1985 toteutetussa yhteissuunnittelun kenttäkokeilussa yhtenä tavoitteena oli yhteissuunnittelun eri variaatioiden ja tiedonkeruumenetelmien kehittäminen. Tutkimusprosessin aikana arvioitiin, miten suunnittelu oli eri osa-alueiden kohdalla onnistunut. Myös epäonnistumiset ja heikkoudet raportoitiin.

Ongelmia esiintyi muun muassa joissakin eri intressiryhmien edustajista muodostetuissa foorumeissa – yhteistyöryhmissä. Suunnittelun alkuvaiheessa *työskentelyä heikensi ryhmässä vallinneet ennakoasenteet*, jotka jäsenet olivat toisiaan kohtaan asettaneet. Ennakoasenteet ilmenivät muun muassa siten, että tiettyyn poliittiseen ryhmittymään kuulunut henkilö ei voinut tarkastella asioita asukasnäkökulmasta eikä hyväksyä asukkaiden todellista osallistumista. Asenteet saattoivat perustua myös aikaisempiin henkilöiden välisiin yhteisiin kokemuksiin. Aikaisemmissa vuorovaikutustilanteissa henkilöt olivat toimineet tietyllä tavalla tai ilmaisseet mielipiteitä, joiden ei uskottu muuttuvan yhteissuunnitteluryhmän toiminnan aikana.

Prosessin aikana tapahtui kuitenkin positiivista oppimista: asenteita saatiin korjattua sekä yhteistyön laatua parannettua. Jäsenet totesivat jälkepäin, että *yhteisesti asetettujen pelisääntöjen ja toimintaperiaatteiden noudattaminen* olivat ryhmätyön onnistumisen kannalta oleellisia tekijöitä.

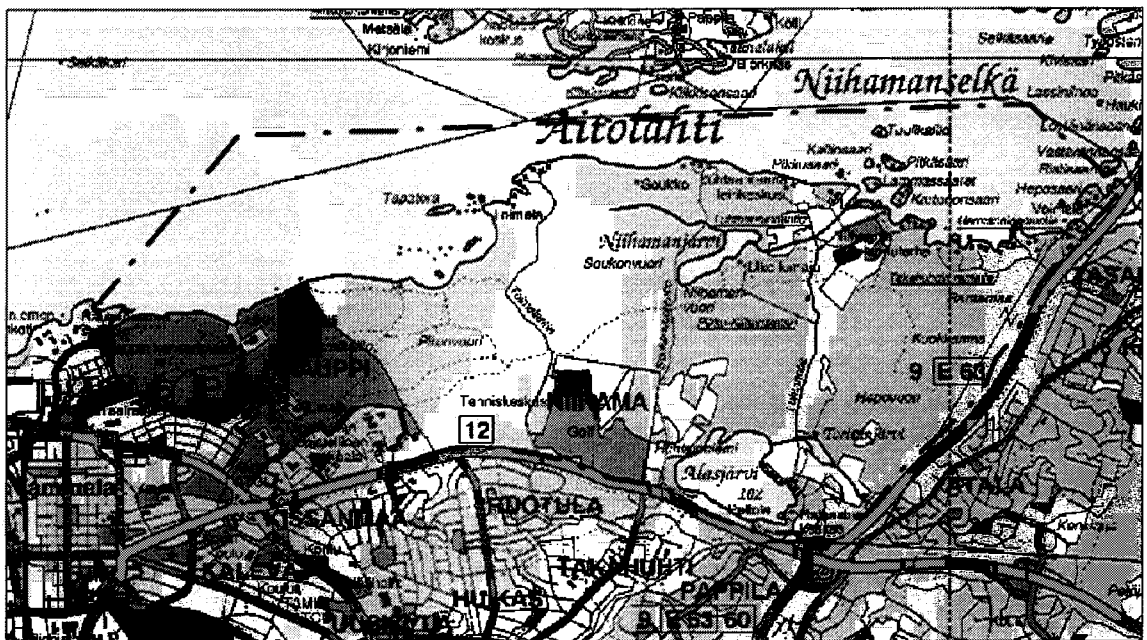
Esimerkki elävästä elämästä 3. (Lähde: Harju 1988, 2-4 ja 198)

6 TAMPEREEN KAUPPI-NIIHAMAN VIRKISTYSALUEEN KAAVOITUSPROSESSI

Tutkimuskertomukseni on nyt edennyt siihen pisteeseen, että seuraavaksi aion keskittyä tarkastelemaan niitä teemoja, jotka liittyvät kiinteästi varsinaiseen tutkimuskohteeseeni eli kaavoitusta varten perustettuun yhteistyöryhmään. Aluksi aion tehdä selkoa suunnittelun kohteesta eli Kauppi-Niihaman virkistysalueesta sekä sen merkityksestä tamperelaisen liikuntaelämän keskiössä. Sen jälkeen kohdistan tarkasteluni koko kaavoitusprosessiin sekä siihen osallistuvien tahojen esittelyyn. Näiden taustatietojen selvittäminen auttaa ymmärtämään, mikä rooli yhteistyöryhmällä on kaavoitusprosessissa ja missä sen paikka on suhteessa muihin suunnittelun osallisijoihin. Keräämääni aineistoa ja tekemiäni havaintoja en välttämättä käsittele itsenäisinä

erillisinä lukuina vaan otan ne esille pitkin matkaa aina kulloinkin käsittelyssä olevan teeman yhteydessä. Käsittelyn alla olevia aihealueita ja ajatuksia havainnollistan erilaisten puheenvuorojen ja ”äänien” avulla. Näiden äänien takana ovat suunnittelija eli kaava-arkkitehti, yhteistyöryhmän jäsenet sekä nuoret.

6.1 Liikunta- ja virkistäytymismahdollisuuksia keskustan läheisyydessä

KUVA 1. Kauppi-Niihama liikunta- ja virkistysalue

Tampereen keskustan läheisyydessä sijaitseva virkistysalue Kauppi –Niihama luo edellytykset ulkoiluun ja liikunnan harrastamiseen sekä sen lähialueilla että ympäri kaupunkia asuville ihmisille. Taulukkoon 1 tutustumalla voi saada käsityksen virkistysalueen lähialueiden asukasmäärästä. Pinta-alaltaan noin 17 km² alueelle on sijoitettu sekä virkistäytymiseen, kuntoiluun että kilpaurheiluun soveltuvia toimintapaikkoja. Lukuisat kangasmetsäalueet tarjoavat mahdollisuuden rakentamattomassa luonnossa liikkumiseen. Luonnon monipuolisuutta lisäävät alueella sijaitsevat satunnaiset peltotilkut, Näsijärvelle aukeava rantamaisema ja pienet järvet, joiden rannoilla sijaitsee yksittäisiä loma-asuntoja. Valaistut ulkoilureitit, suunnistusmetsät ja pallopelikentät ovat kunto- tai kilpaliikkujan toimintapaikkoja. Paikallisella golfseuralla on jo 35-vuotinen perinne golfharrastuksen tarjoajana Niihama metsäisessä luonnon ympäristössä. Myös vesiliikuntaa, ratsastusta sekä

joitakin sisäliikuntalajeja on mahdollista Kauppi –Niihaman alueella harrastaa. Alueella pidetään vuosittain lukuisia pienimuotoisia seurojen ja firmojen järjestämiä urheilukilpailuja ja liikuntaleirejä sekä laajamittaisia ulkoilu- ja virkistystapahtumia. (Tampereen kaupungin ympäristövirasto 2001.) Lapsen silmin virkistysalue näyttäytyy monipuolisena ja laajana toimintaympäristönä, mistä kertoo seuraava lähikoulun oppilaan toteamus: ”*Onneksi Kaupissa on niin paljon tilaa, ettei kenenkään tarvitse ahdistua*” (Sammon koulun nuoret 2001: Matilda 13 v).

Lisäksi on tarpeellista ottaa huomioon virkistysalueen pedagoginen ja kulttuurinen merkitys. Kauppi – Niihaman alueella on nimettynä viisi biologian ja maantiedon opetuskohdetta sekä luontopolku, joita voi hyödyntää koulutuksellisiin tarkoituksiin. Alueella on myös neljä muinaismuistolain nojalla suojeltua kohdetta, jotka tarjoavat kaupunkilaisille palan kulttuurihistoriaa. (Tampereen kaupungin kaavoitusvirasto 1990.)

6.2 Kaupin urheilupuiston merkitys

Kaupin urheilupuisto kattaa suurimman osan virkistysalueen länsipuolisesta osasta. Tamperelaiset ovat mieltäneet urheilupuiston yhdeksi kaupungin merkittävimmistä liikunta-alueista jo 1970-luvun alkuvuosista lähtien, jolloin Kauppiin ryhdyttiin rakentamaan liikunnan suorituspaikkoja ja ulkoilureittejä. Liikuntaväen kannalta olikin onni, että Kaupin alue säilyi pääosin rakentamattomana sodan jälkeisen rakennemuutoksen ja laajennustoimien paineessa. (Ilmanen 1993, 44-45.)

Kaupin alueesta lohkottiin myöhemmin osia myös muihin kuin liikunnallisiin tarkoituksiin. Pääasiassa kaupungin omistamalle maa-alueelle nousivat Tampereen yliopistollisen sairaalan, sairaanhoito-opiston ja teknillisen oppilaitoksen rakennukset. Lisäksi sinne rakennettiin liikunta- ja terveystalouksia tarjoava UKK-instituutti. (emt., 45.) Lisärakentamisesta huolimatta Kauppi on kuitenkin suurilta osin säilyttänyt liikunnallisen, virkistysellisen ja metsämäisen luonteensa vielä tähänkin päivään saakka. Urheilupuiston läheisyyteen rakennettujen koulujen oppilaat, päiväkotien lapset ja laitosten edustajat ovat urheiluseurojen ohella alueen eräitä pääkäyttäjryhmiä.

TAULUKKO 1. Kauppi-Niihaman lähialueiden yhteisasukasmäärä ikäryhmittäin (Tampereen kaupungin ympäristövirasto 2001, 8)

0-6 v.	7-15 v.	16-64 v.	65-74 v.	75-84 v.	Yli 84 v.	Yhteensä
2433	2801	19 184	2507	1597	401	28 923

6.3 Tulevaisuuden haasteet virkistysalueen kehittämisessä

Seuraavaksi pohjustan, miksi maankäyttöä yleensä täytyy suunnitella. Mistä nousevat kaavoituksen tarpeet? Erityisesti kartoitan niitä Tampereen kaupunkirakennetta koskevia kehityslinjoja, jotka Kauppi-Niihaman suunnittelussa tulee ottaa huomioon. Tämä seikka kannattaa ottaa tarkastelun kohteeksi siksi, että alue on laaja ja sijainniltaan merkittävä ja tästä syystä myös sen vaikutukset koskevat koko kaupunkia.

Kun Tampere alkoi 1800-luvun lopulla saada teollisuuskaupunkimaista ilmettään punatiilisine piippuineen, samoihin aikoihin alkoi kaupungin väkilukukäyrä nousta voimakkaasti ylöspäin (taulukko 2). Yli 193 000 asukkaan kaupunkina Tampere kuuluu yhä tänäkin päivänä Suomen kasvukeskusten joukkoon. Nyt tulevaisuuden polttaviksi kysymyksiksi nousevat muun muassa: kuinka paljon asuntotuotantoa tulee kaupungissa lisätä tai miten turvata sekä nykyisen että tulevan väestön hyvinvointi?

On arvioitu, että Tampereelle tulisi rakentaa noin 30 000 asuntoa seuraavan 25 vuoden aikana. Asuntopolitiikan ja kaavoituksen avulla ratkaistaan, miten asuminen sijoitetaan siten, että liikennemäärät eivät kasvaisi rajattomasti eikä ympäristö kuormittuisi liiallisesti. Lisäksi tulisi ottaa huomioon kaupungin viheralueet, joita pidetään luonnon säilyvyyden turvaamisen sekä yleisen viihtyvyyden kannalta suojelemisen arvoisina kohteina. (Tampereen kaupungin strategia 2000.) Anne Virtanen (1999, 63) toteaa, että kaupunkirakenteen tiivistäminen usein aiheuttaa vastustusta asukkaiden keskuudessa juuri siksi, että he pelkäävät läheisten luontoalueiden häviävän tai tuhoutuvan asuinympäristöstään.

Paineita kaupunkiympäristöjen muuntumiselle asettavat myös ihmisten viime aikaiset toimintatapojen muutokset, joiden taustavaikuttajina ovat olleet muun muassa elintason kohoaminen, työn kuormittavuuden kasvu sekä vapaa-ajan ja liikkumisen lisääntyminen. Näiden perusteiden takia on tärkeitä, että vanhoja kaupungin kaavoja tarkistetaan ja niihin tehdään tarvittavia korjauksia. Kuten olen jo aikaisemmin esittänyt, kaavoittamista ja sen tarvetta tulisikin peilata niihin kaupunkistrategioiden visioihin, joiden arvellaan vaikuttavan kaavoitettavan alueen kehitykseen. Kaupungin valtuuston puheenjohtaja Sirkka Merikoski luonnehtii Tampereen strategioiden merkitystä näin: ”Strategioiden pitää muuntautua jatkuvasti hyvän elämän eväiksi. Minun mielestäni Tampere on tavallisten ihmisten turvallinen kaupunki” (Niemelä 2000).

Asuntorakentamispaineet kohdistuvat väistämättä Kauppi – Niihaman virkistysalueelle sen edullisen sijainnin vuoksi. Kuitenkin uuden kaavan laadinnassa on ensisijaisena tarkoituksena pyrkiä vaalimaan aluetta keskuspuistona ja turvaamaan alueen käyttö yleisiin virkistystarkoituksiin. Lisäksi pyrkimyksenä on kehittää ja parantaa alueen nykyisiä urheilu- ja virkistyspalveluita mahdollisimman monipuolisiksi. Eli tällöin suunnittelun keskiöön nousevat kysymykset: pystyykö virkistysalue vastaamaan kasvavan väestön liikunnallisiin ja virkistykellisiin tarpeisiin? Tarjoavatko alueen nykyiset liikuntapaikat ja –palvelut tasapuoliset harrastemahdollisuudet sekä kilpa- että kuntoliikkujalta, nuorille ja vanhoille? (Tampereen kaupungin ympäristövirasto 2001.)

Myös Tampereen liikuntapoliittisessa ohjelmassa (2001) todetaan, että viherverkkoa tulisi kehittää niin, että se tukisi sellaista kaupunkirakennetta, jossa on mahdollisimman hyvät edellytykset ulkoilu- ja liikuntaharrastuksille. Tämän lisäksi tavoitteena on parantaa kaupunkilaisten ulkoilu- ja liikkumismahdollisuuksia mahdollisimman saasteettomassa luonnonympäristössä yhtenäisten ulkoilu- ja kevyen liikenteen väylästä avulla. Viherverkolla tässä tarkoitetaan laajojen yhtenäisten viheralueiden muodostamaa kokonaisuutta, jonka rungon muodostavat keskuspuistot. Kauppi–Niihama on Tampereen yksi tärkeimmistä keskuspuistoista. Paitsi että se tarjoaa monipuolisia vapaa-ajan mahdollisuuksia, lisäksi se toimii tasapainottavana ja rauhoittavana puskurialueena rakennettujen kaupunginosien välillä. (Tampereen kaupunginkanslia 1994, 49-50.)

TAULUKKO 2. Tampereen väkiluvun muutos (Lähteet: Ilmanen 1993, 4; Tilastokeskus 2000, 100)

VUOSI	VÄKILUKU	MUUTOS
1930	55 964	
1940	69 258	+ 13 294
1950	100 015	+ 30 757
1960	125 495	+ 25 480
1970	157 697	+ 32 202
1980	165 935	+ 8238
1990	171 601	+ 5666
1995	185 742	+ 14 141
1999	193 174	+ 7432
2010 (ennuste)	Yli 200 000	

6.4 Uuden osayleiskaavan laadinta – Lippulaivaprojekti

Voimassa oleva Kauppi-Niihaman osayleiskaava on laadittu vuonna 1989. Kuten olen todennut, vuosien kuluessa kaupungin väkiluku on kasvanut, kaupunkirakentaminen lisääntynyt ja ihmisten tarpeet ovat muuttuneet – osayleiskaava on siis tarkistuksen tarpeessa. Syksyllä 1997 kaupunginhallitus teki päätöksen uuden osayleiskaavan suunnittelun aloittamisesta. Varsinainen työ käynnistettiin kaupungin kaavoitusyksikön toimesta kesällä 2000. Kauppi-Niihaman osayleiskaava laaditaan uutta maankäyttö- ja rakennuslakia noudattaen vuorovaikutuksessa eri tahojen ja intressiryhmien kanssa. Tämä on eräänlainen lippulaiva- ja ennen kaikkea oppimisprojekti, sillä se on yksi ensimmäisistä kaavoista, joka Tampereella tehdään kommunikatiivisen suunnittelun periaatteiden mukaisesti. Suunnittelija Kaarina Kivimäki kuvailee uudenlaisen kaavoituskäytännön ensiaskelia seuraavalla tavalla:

”Siis uudesta rakennuslaista toki koulutettiin ja kerrottiin, mitkä on ne sen uudet lakipykälät. Mutta semmosta varsinaista mallia, että miten tämä pitäis hoitaa niin ei ollut... Me jouduttiin muilta kunnilta kysymään, että ”no hei miten teillä on tää ratkastu?” Ja nyt me ollaan pikku hiljaa saatu näitä omia kokemuksia ja pystytään ehkä niin kun työstämään tämmönen manselainen malli... Kyllä työ tekijää neuvo!”

Suunnittelijan mainitseman ”manselaisen mallin” muotoutumiseen ovat erityisesti vaikuttaneet kokemukset, jotka liittyvät vuosina 1997-1999 Tampereen seudulla toteutettuun ympäristön kehittämishankkeeseen. Tämän EU:n rahoittaman Life-projektin avulla pyrittiin kohentamaan Tampereen haja-asutusalueita kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti (Yhteissuunnittelun avulla kestävää kehitystä 2000). Hanke toteutettiin vuorovaikutuksessa asukkaiden ja virkamiesten kanssa. Sen aikana onnistuttiin sekä aktivoimaan asukkaiden välistä yhteistyötä että lähentämään asukasryhmien jäseniä ja virkamiehiä toisiinsa. (Lehtonen P. 1999.)

6.5 Vuorovaikutuksen järjestäminen

Maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämällä tavalla kaavan suunnitteluprosessiin on siis saanut osallistua eri tahoja ja intressiryhmiä, joiden oloihin tai etuihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa. Kyse on kaupungin kannalta merkittävästä kaavasta, joten osallisten joukko koostuu useasta eri hallintokuntien, viranomaisten sekä alueen käyttäjien edustajista (kuvio 3). Erityisesti on otettu huomioon se, että osallisille tiedotetaan suunnittelun eri osavaiheista, ja että he saavat heti kaavatyön alussa ilmaista mielipiteensä ja toiveensa alueen kehittämiseen liittyvistä seikoista. Lisäksi on pyritty tehostamaan osallisten välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutteisesta suunnittelukäytännöstä oletetaan olevan erityisesti se hyöty, että kaavoitusprosessi voisi toteutua valitusten ja muistutusten osalta kevyemmin kuin aikaisemmissa tapauksissa. Muista vuorovaikutteisen suunnittelun hyötynäkökulmista kertoo tämä suunnittelijan toteamus:

”Kyllä must sekin hyöty kunnalle koituu se, että välittyy suuremman porukan mielipiteet kun se, että vaan jonkun suunnittelijan tai kaavoitusyksikön tai jonkun...Kyllä sitä tietoa ainakin tulee paljon enemmän ja monipuolisempaa tietoa”. (Kivimäki 2001.)

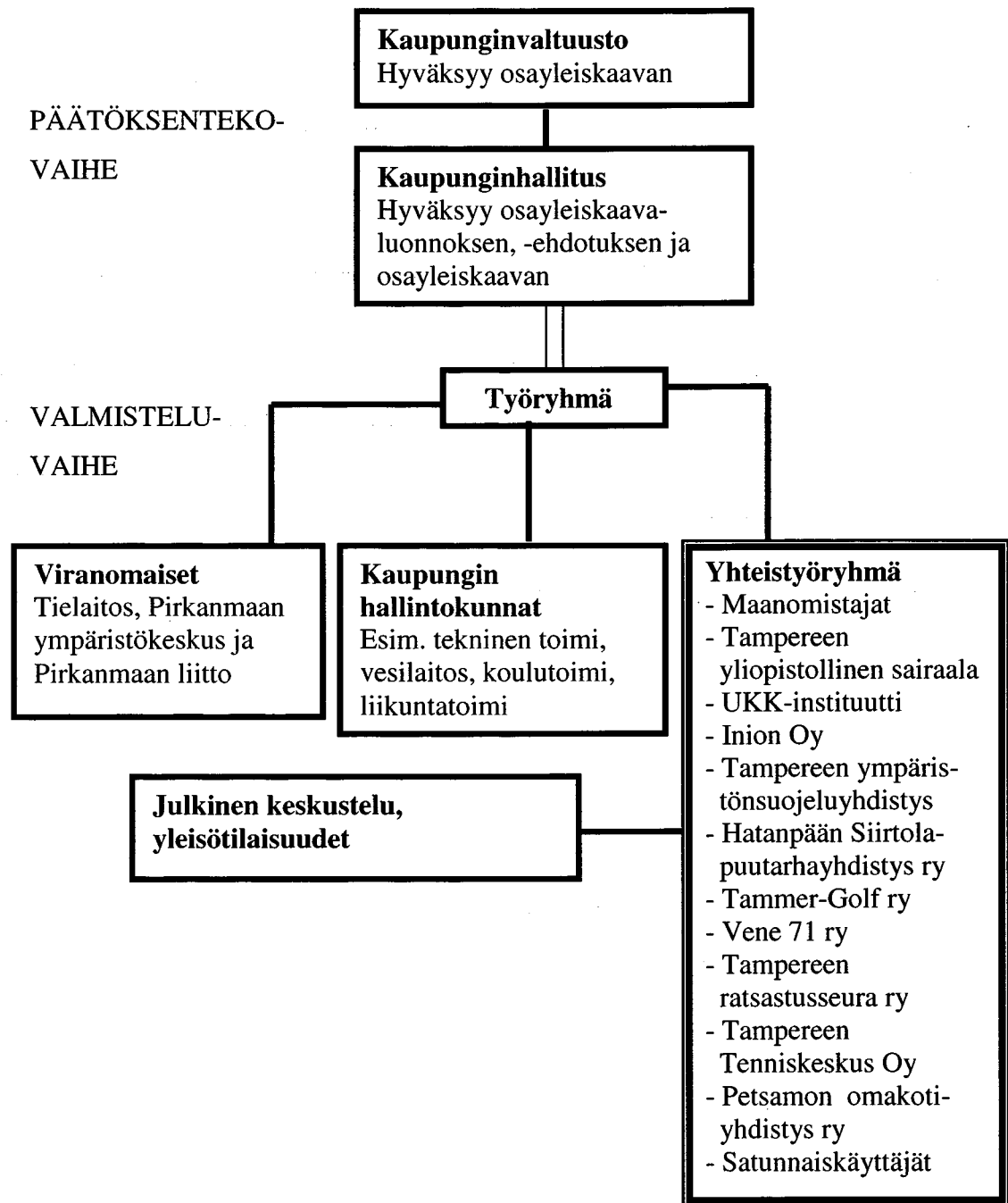
Tärkeimmät tahot, jotka vastaavat suunnittelusta ja tiedonkulusta ovat työryhmä sekä yhteistyöryhmä. *Työryhmän*, joka koostuu eri hallintokuntien edustajista, tehtävänä on ottaa vastuu käytännön suunnittelusta oman toimialansa osalta. Lisäksi se kerää aineistoa, määrittelee suunnittelun sisältöä ja järjestää yhteydenpidon osallisiin. Kaupungin hallintokunnista on virkistysalueen suunnittelussa edustettuina muun muassa ympäristötoimi, tielaitos, tekninen toimi ja liikuntatoimi.

Yhteistyöryhmän 12 jäsentä edustavat viiteryhmiä, joilla on tärkeä merkitys Kauppi-Niihaman kehittämisen kannalta. Eri intressit yhteen kokoavaan ryhmään kuuluu arkkitehtien lisäksi Tampereen yliopistollisen sairaalan, alueen maanomistajien, UKK-instituutin, paikallisen liikeyrityksen, Tampereen ympäristönsuojeluyhdistyksen, Hatanpään siirtolapuutarhayhdistyksen, omakotiyhdistyksen, urheiluseurojen, sekä alueen satunnaiskäyttäjien edustajat. Muutaman kuukauden välein kokoontuvan yhteistyöryhmän puheenjohtajana toimii kaupungin kaavoitusyksikön kaava-arkkitehti, joka käytännössä vastaa koko suunnitteluprosessista. Ryhmä on mukana työskentelyssä kaavan suunnittelusta aina sen hyväksymiseen asti. Sen tehtävänä on toimia mielipiteen- ja tiedonvälittäjänä asukkaiden, muiden osallisten ja edustamiensa tahojen välillä. (Tampereen kaupungin ympäristövirasto 2001, 9-13.)

Lisäksi kaupungin useat *hallintokunnat* osallistuvat suunnitteluun antamalla lausuntoja kaavaluonnoksista ja –ehdotuksista. Yhteyttä pidetään erityisesti liikuntatoimen kanssa, joka välittää tietoa alueen liikuntatoimintaan liittyvistä kehitysnäkemyksistä. *Viranomaisten* kanssa käydään myös neuvotteluja, sillä ne valvovat yleistä etua sekä valtakunnallisten tavoitteiden toteutumista. Tärkeä rooli on esimerkiksi tielaitoksella, joka vastaa kaupungin liikenneverkkojen kehittymisestä ja suunnittelusta. Tielaitokselta voidaan pyytää selvityksiä siitä, mitä vaikutuksia liikenteellä ja sen järjestelyillä on kaavoitettavaan alueeseen.

Kenellä tahansa kuntalaisella – järjestön edustajalla, asukkaalla tai virkistysalueen satunnaiskäyttäjällä – on mahdollisuus osallistua moniääniseen suunnitteluun ottamalla osaa *yleisötilaisuuksiin*, joita järjestetään osayleiskaavan luonnos- ja ehdotusvaiheessa. Sen lisäksi aktiivinen kuntalainen voi tutustua kaavatyöhön liittyvään materiaaliin internet-sivuilla, jättää sähköpostitse kommentteja suunnitelmista tai ottaa yhteyttä

yhteistyöryhmän jäseniin. Uuden maankäyttö- ja rakennuslain mukaan sähköistä tiedottamista suositellaankin käytettäväksi perinteisten sanomalehti- ja ilmoitustaulutiedottamisen rinnalla (Ekroos & Majamaa 2000, 289).

KUVIO 3. Vuorovaikutuskaavio (Tampereen kaupungin ympäristövirasto 2001, 12)

6.6 Aikataulu

Uudenlainen kaavoituskäytäntö on tuonut suunnitteluun mukaan monia uusia tahoja. Toimiakseen kommunikatiivinen suunnittelu tarvitsee aikaa – eri ryhmiä tulee

kuunnella tasapuolisesti, ympäristövaikutuksia täytyy arvioida, pitää järjestää neuvotteluja jne. Erityisesti alussa aikaa ja energiaa kuluu tarvittavan vuorovaikutusverkoston luomiseen ja keskinäisen luottamuksen löytymiseen suunnittelijoiden ja eri intressiryhmienkin välillä. Vaikka hitautta voidaan ehkä pitää yhtenä kommunikaatiivisen suunnittelun heikkoutena, kuitenkin sen edut – moniäänisyys sekä valitusten ja muistutusten minimoiminen – riittävät perustelemaan sen käyttökelpoisuutta. Tulee tosin muistaa, että kun tulevaisuudessa vuorovaikutteiset toimintamenetelmät alkavat vakiintua, suunnitteluprosessit nopeutuvat ja tulevat sujuvimmiksi. Kauppi-Niihaman kaavatyön kohdalla työryhmä arvioi, että osayleiskaava saataisiin valmiiksi ja kaupunginvaltuustolle esitettäväksi joulukuussa 2002. Tosin tämä tavoite on osoittautunut työn edetessä mahdottomaksi saavuttaa. Suunnittelija näkee asian näin:

”Se on tavallaan niin, että projektista on tullu prosessi ja silloin tähän prosessin pyörittämiseen menee hirmuisesti sitä aikaa, mitä aikaisemmin käytettiin siihen käytännön suunnitteluun ja niiden ideoitten kehittämiseen ” (Kivimäki 2001).

Osayleiskaavan laatiminen etenee monien vaiheiden kautta, joita kuitenkin en tässä perusteellisemmin esittele (tarkempi aikataulu löytyy liitteestä 5). Tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan yhteistyöryhmän työskentelyn alkutaivalta ja sille asetettujen tehtävien ja tavoitteiden toteutumista. Kevään 2001 aikana yhteistyöryhmän jäsenten tehtävänä oli kerätä edustamiltaan tahoilta tietoa niistä mielipiteistä ja tavoitteista, joita he kohdistavat Kauppi-Niihaman urheilu- ja virkistystoimintoihin, rakentamiseen, liikenteeseen sekä muihin tarpeisiin. Valmisteluvaiheessa ryhmä kokoontuu kolmesta neljään kertaan, minkä aikana jäsenten tulisi pyrkiä rakentamaan yhteinen ”melodia” monenkirjavien ”sävelten” avulla, jotka koostuvat erilaisista intresseistä, tarpeista, mielipiteistä ja arvoista. Sekä yhteistyöryhmältä että hallintokunnilta saatujen näkemysten ja palautteiden pohjalta on tarkoitus laatia vaihtoehtoisia osayleiskaavaluonnoksia. (Tampereen kaupungin ympäristövirasto 2001.)

7 YHTEISTYÖRYHMÄN TARINA

Kommunikatiiviseen rationalismiin perustuvassa suunnittelussa ihmisen inhimillisyyttä ja erehtyväisyyttä ei kielletä vaan hyväksytään, että suunnitteluprosessi tulee toteuttaa yhdistämällä sekä suunnittelijan asiantuntijuus että ”ruohonjuuritason” arkitieto. Näiden periaatteiden toteuttaminen vaatii ryhmätyöskentelyä ja taitoa toimia ryhmässä. Pelkkä päätös käyttää ryhmää tietyn tavoitteen saavuttamiseen ei kuitenkaan vielä takaa yhteistoiminnan onnistumista. Siksi onkin oleellista arvioida, mitkä seikat haittaavat tai edistävät ryhmän toimintaa ja yhteisen tavoitteen saavuttamista. Seuraavaksi haluankin Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmän näkökulmasta pureutua tarkemmin pohtimaan muun muassa seuraavia kysymyksiä: miten jäsenet on ryhmään valittu, miten yksilöt toimivat ryhmässä, minkälaisia voimasuhteita jäsenten välillä vallitsee, mitä ryhmässä toimiminen merkitsee sen jäsenelle sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta?

7.1 Jäsenten valinta ja ryhmän koostumus

Ryhmätoiminnan onnistumisen kannalta on oleellista harkita tarkoin, millä perusteella jäsenet valitaan – ketkä otetaan ryhmään mukaan ja ketkä joutuvat jäämään sen ulkopuolelle. Ryhmän koostumuksella ja sen koolla on suuri vaikutus tasapainoisen ryhmähengen muotoutumiseen ja täten myös siihen voidaanko ryhmälle asetettu tavoite saavuttaa valittujen jäsenten ollessa yhteistyössä keskenään?

Kauppi-Niihaman virkistysalueen laajuudesta ja sen merkittävästä asemasta johtuen on varmasti vaikeata määritellä, ketkä ovat sopivia toimijoita yhteistyöryhmää ajatellen. Kauppi-Niihaman kohdalla paikallismedialla oli tärkeä rooli ryhmäjäsenten valintoja tehtäessä. Maankäyttö- ja rakennuslaki painottaakin median merkitystä toteamalla, että vähintään yhdessä paikkakunnan sanomalehdessä on ilmoitettava siitä, että kunnan jäsenillä on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä kaavan valmistelusta. (Ekroos & Majamaa 2000, 290). Tampereen seudulla ilmestyvässä Aamulehdessä tiedotettiin kaupunkilaisille alueen kaavoituksesta ja siitä, että eri intressiryhmillä on mahdollisuus ottaa osaa suunnitteluun hakeutumalla yhteistyöryhmän jäseneksi. Määräaikaan (30.9.2000) mennessä ilmoittautui 35 hakijaa tai hakijaryhmää, joiden joukosta Tampereen kaupungin kaavoitusjohtaja Jyrki Laiho valitsi yhteistyöryhmään 12 jäsentä

(jäsenten edustamat intressiryhmät ovat nähtävillä kuviossa 3). Organisoidun toiminnan ulkopuolella olevia satunnaisia virkistysalueen käyttäjiä kaavoituksessa edustaa yksi jäsen, joka valittiin ryhmään arpomalla. Suurin osa niistä hakijoista, jotka jäivät valinnan ulkopuolelle edustivatkin juuri satunnaisia virkistysalueen käyttäjiä. Ne, joita arpaonni ei suosinut voivat tuoda näkemyksiään ja mielipiteitään esille joko ottamalla yhteyttä yhteistyöryhmän jäseniin, kaava-arkkitehteihin tai osallistumalla yleisötilaisuuksiin.

Oikeudenmukaisuuden ja manipuloinnin estämisen nimissä oli varmasti järkevää, että ryhmään kuulumaton henkilö teki jäsenvalinnat. Toisaalta hän olisi saattanut valinnoissaan suosia tuntemiaan henkilöitä, ja näin ollen hän olisi voinut ohjata ryhmän yhteistä kantaa haluamaansa suuntaan. Vaarana tällöin saattaisi olla, että suunnittelutoimintaa alkaa ohjata poliittiset ideologiat, jolloin kommunikatiivinen suunnittelu menettää merkitystään. Yhteistyöryhmän koostumusta arvioidessani vaikutti siltä, että suunnittelun osallisiksi oli osattu valita alueen kannalta keskeisiä toimijoita – ryhmässä on siis edustettuna useiden intressien kirjo. Tosin huomattavana puutteena on se, että jäsenvalintoja tehtäessä huomiota vaille jäivät niin sanottujen erityisryhmien sekä lasten ja nuorten näkökulmat. Nuorten mielipiteiden kuuleminen olisi erityisen tärkeää ensinnäkin siksi, että he ovat merkittävä Kauppi-Niihaman aktiivikäyttäjärühmä ja toiseksi siksi, että he muodostavat sen sukupolven, joiden harteille alueen kehittäminen tulevaisuudessa jää – maankäytön suunnitteluhan on kauas tulevaisuuteen suuntaavaa suunnittelua, jossa tehtyjen päätösten vaikutukset tulevat näkyviin vasta useiden vuosien kuluttua. Seuraavassa suunnittelija pohdiskelee niitä syitä, miksi nuoret ovat jääneet Kauppi-Niihaman kaavoitusprosessin ulkopuolelle:

”Tämmöset sanotaan työikäiset ihmiset ovat niin paljon aktiivisempia, että ne tulee kyllä huomioon otetuiksi ja ovat ryhmissä mukana mutta vanhukset ja lapset – niin se onkin sitten taas se kysymys, että miten heitä pitäis lähestyä ja miten heidän tarpeensa tulee huomioon otetuksi. Kun saattaa olla, että lapset eivät jaksakaan olla tämmösessä yhteistyöryhmässä aktiivijäseninä mukana vaan heitä tulis lähestyä vähän toisella tapaa... Ne on hirveän tärkeitä ihmisryhmiä kaikki ja ne pitäis ottaa suunnittelussa tasavertaisina huomioon niin kuin kaikki muutkin.” (Kivimäki 2001.)

Käyttäjien edustajan näkemys yhteistyöryhmästä on seuraavanlainen: *”Ihmeen niinkun yhtenäistä on ollu – nimenomaan ryhmä, että näinkin yksimielisiin ratkaisuihin on päädytty”* (Tasanen 2001). Jos yhteistyöryhmän jäseniä arvioi iän, tieto- ja taito-ominaisuuksien sekä kokemuksen perusteella, on mahdollista todeta ryhmän olevan melko homogeeninen. On oleellista, että jäsenet ovat yhteensopivia toistensa kanssa, jotta suunnittelun tavoitteet ja päämäärät olisi mahdollista saavuttaa ryhmätyöskentelyn avulla. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että jäsenien tulisi olla samankaltaisia keskenään. Jäsenten erilaisuus nimittäin tuottaa virikkeitä, luovia ratkaisuja ja dynamiikan kannalta tärkeitä vastakkaisia näkemyksiä, mikä taas laajentaa ja monipuolistaa kommunikaatiokenttää. Erilaisuudella en kuitenkaan tarkoita ilkeämielisyyttä – hankalat ja ryhmätyöskentelyyn sopimattomat yksilöt saattavat nimittäin haitata ja hidastaa suunnittelun etenemistä. Vaikka Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmästä muotoutuikin yllättävän samanhenkinen, aktiivinen ja asiantunteva ryhmä, kuitenkin niin sanotuilta ”erilaisilta tapauksilta” ei tässä prosessissa ollu voitu välttyä. Seuraavat kommentit kuvastavat suunnittelijan näkemyksiä ryhmän ominaisuuksista:

”Musta tässä ryhmässä on ollut kauheen hyvä henki ja ihmiset ovat olleet aktiivisia... Ja olen pannut merkille, että keski-ikähen siellä on aika korkea – se olikin yllätys, sillä kuvittelin jotenkin, että sinne olisi ehkä tullut sellaista nuorempaa keski-ikäistä... semmosta näkemystä ja kokemusta on ja se on tosi hyväksi.” (Kivimäki 2001.)

”Sanotaan että siellä on yks tai kaks semmosta, jotka soutaa vähän vasta virtaan. Toiset menee myötäseen ja toiset vastaseen, mutta sitä saattaa syntyä semmosia jännitteitä, jotka on ihan positiivisia ja antaa se ainakin sille kokoukselle väriä, ja se on elämää...Se on suola – ehkä se on siellä ripaus maustetta tai suolaa – muuten me oltas ehkä liian homogeeninen ryhmä.” (Kivimäki 2001.)

7.2 Ryhmätoiminnan merkitys ja tavoitteet

Sen myötä kun yksilöllinen kulttuuri on tullut yhä vallitsevammaksi nykyisissä länsimaisissa yhteiskunnissa, ryhmätoiminnan merkitys on muuttunut toisenlaiseksi. Yhteisöllinen toiminta 1800-luvulla tarkoitti muun muassa sitä, että kaikki kyläläiset

osallistuivat yhteiseen työntekoon esimerkiksi elonkorjuun aikaan. Tämä oli käytäntö, johon yksilön oli alistuttava. Nykyään rakenteelliset rajat eivät enää sido ihmistä vaan ne ovat liikkuvia ja joustavia. (Jauhiainen & Eskola 1994, 40.) Ulrich Beckin mukaan elämme yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden ristivedossa. Yksilöllistyminen merkitsee ensinnä perinteisten elämäntapojen riisumista puitteistaan ja toiseksi niiden rakentamista uudelleen siten, että yksilöt joutuvat itse suunnittelemaan, laatimaan, sovittamaan ja parsimaan omat elämäkertansa. Moderni yksilöllistynyt ihminen voi kiinnostua yhteiskunnan ja paikallisyhteisön elämästä, mutta osallistuu siihen yksilöllisesti. Tietty tilanne luo yhteisyyden. (Beck et al. 1995, 27-29.)

Sellaisesta ryhmämuodostumasta, johon yksilön ei tarvitse sitoutua henkilökohtaisesti käytetään nimitystä 'tavoitteellinen ryhmä'. Jäsenten keskinäinen vuorovaikutus rajoittuu tietyn tavoitteen saavuttamiseen, joten sitoutuminen toimintaan on usein asiakeskeistä ja ajallisesti rajattua. (Jauhiainen & Eskola 1994, 49-53.) Tämä nykyaikaan sopiva määrittely soveltuu kuvaamaan Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmää, sillä sen työskentelyn taustalla on selkeä tavoite ja jäsenet nimettiin ryhmään ainoastaan kaavaprosessin ajaksi. Jäsenet esiintyvät ryhmässä lähinnä oman intressiryhmänsä etua ajavina yksilöinä, ja yhteistoiminta muodostuu ainoastaan kokousten ja niissä käsiteltävien asioiden ympärille.

Kauppi-Niihama –yhteistyöryhmän keväällä 2001 järjestettyjen kokoontumisien tavoitteena oli pienentää sitä kommunikaatiokuilua, joka usein vallitsee teknisen suunnittelijan ja hänen ”asiakkaansa” välillä. Keskinäisen vuorovaikutuksen avulla oli tarkoitus oppia kuuntelemaan eri intressiryhmien näkemyksiä, keskustelemaan esiin nousevista ongelmista sekä pyrkiä löytämään ryhmän yhteinen toimintalinja.

7.3 Ehdotusten, toiveiden ja mielipiteiden kirjo

Ennen kun perehdyn yksityiskohtaisemmin yhteistyöryhmän toimintatapoihin ja vuorovaikutuksessa ilmenneihin ongelmiin, on syytä tehdä katsaus siihen, minkälaisia toiveita, tarpeita ja tavoitteita ryhmäläiset Kauppi-Niihamaan kohdistavat. Tämä paljastaa lopulta sen kokonaiskuvan, minkälaisena ryhmä haluaisi Tampereen kaupungille merkittävän virkistysalueen nähdä tulevaisuudessa? Tämän tiedon esittely

on mielestäni oleellista, jotta on mahdollista paremmin ymmärtää yhteistyöryhmän toiminnan merkitystä. Onhan tiedon välittäminen yksi ryhmäläisten tärkeimmistä tehtävistä.

Tarkoitukseni on keskittyä ainoastaan liikuntaan ja vapaa-aikaan liittyvien ehdotusten ja toiveiden selvittämiseen, joten tarkastelun ulkopuolelle jäävät muun muassa metsänhoitoa ja rantarakentamista koskevat seikat. Eri intressiryhmien näkökulmia olen kartoittanut ryhmäläisten valmistamien vapaamuotoisten raporttien pohjalta. Informaation, jonka ryhmäläiset keräsivät tuli vastata jäsenen edustaman taustaryhmän näkökulmaa eikä hänen henkilökohtaisia intressejään. Lopuksi päästän myös nuorten ”äänen” kuuluville esittelemällä heidän näkemyksiään virkistysalueen kehittämistä.

7.3.1 Monien tahojen mielipiteet julki yhteistyöryhmässä

Yhteistyöryhmän jäsenten ehdotuksia tarkastellessani huomasin ongelmalliseksi kysymykseksi nousevan: minkälainen tasapaino tulisi lisärakentamisen ja luonnon säilyvyyden välillä vallita? Yleisesti todetaan, että virkistysalue tulisi säilyttää esteettisenä ja luonnonkauniina liikuntaympäristönä – ehdoksi asetetaan kuitenkin se, että omat halut ja intressit saadaan ensin tyydytetyiksi. Paikallinen yritys suosisi virkistyskäyttöä edistävää rakentamista ja tuottavan yritystoiminnan lisäämistä; veneseura toivoisi voivansa jatkaa kesken jääneitä Näsijärven sataman kehittämistöitä; satunnaiskäyttäjät ehdottavat muun muassa kalalammikon rakentamista ja taukolaavujen pystyttämistä; sairaala taas toivoisi lisää paikoitustilaa sekä parannuksia liikennejärjestelyihin. Toivomuslistalle kuuluvat myös polkuverkoston kunnostaminen, kevyenliikenteen väylästön parantaminen sekä metsämaiseman ehostaminen. Lisäksi tärkeänä seikkana koetaan se, että Kauppi-Niihaman tulisi pystyä tarjoamaan palveluja tuleville, vielä ennakoimattomille liikunta- ja virkistystoiminnoille.

Monen Kauppi-Niihaman käyttäjä- tai intressiryhmän tausta-ajatuksena on oletettavasti se, että koska virkistysalueelle on aikojen kuluessa päätetty liikuntapaikkoja rakentaa, niin tällöin niiden ylläpitoon täytyy myös panostaa. Jotta niin nykyisen kuin tulevankin käyttäjäkunnan edut tulisi huomioon otetuiksi, on oleellista että liikunta-alueita voidaan

kunnostaa tai tarvittaessa jopa laajentaa. Lisäksi halutaan kiinnittää huomiota liikunta- ja virkistyskohteiden saavutettavuuteen: sekä julkisen- että kevyenliikenteen väylästäjää haluttaisiin kehittää niin, että pääsy liikunta-alueille olisi mahdollisimman vaivatonta ja esteetöntä. Ehdotusten joukossa on myös mielipiteitä, joiden mukaan rakentamista ei tulisi enää lisätä vaan panostaa virkistysalueen luonnonmukaiseen kehittämiseen ja ympäristön monimuotoisuuden vaalimiseen. Erityisesti Kauppi-Niihaman yksityiset maanomistajat toivovat, että heidän omat maa-alueensa rauhoitettaisiin virkistysrakentamiselta, ja että heille jätettäisiin vapaus harrastaa metsästy-, liikunta- ja muita virkistystoimintoja omilla maillaan.

Edellisiin esityksiin liittyen haluan nostaa esille tapauksen 'Kauppi-Niihaman golfalueen kohtalo', mikä on aiheuttanut paljon ristiriitaisia tuntemuksia herättävää keskustelua myös julkisuuden tasolla. Keskustelu alkoi, kun tiedettiin, että golfseuran vuokrasopimus Tampereen kaupungin kanssa oli päättymässä. Vuonna 1999 kaupungin valtuustossa tehtiinkin aloite asuntoalueen perustamisesta golfkentän tilalle. Sitten paikallislehdissä asiaa on pohdittu monesta näkökulmasta. Maanrakennustekniikan professori Jorma Hartikainen (2001) muun muassa kirjoittaa yksioikoisesti: "Golf korpeen ja kämpät kaupunkiin". Hän perustelee mielipiteensä toteamalla golfin olevan tilaa, aikaa ja luontoa tuhlaavaa luksus-urheilua, minkä takia kentän ei tarvitsisi sijaita arvokkaalla maalla kaupungin keskustan tuntumassa.

Golfseura kuitenkin perustelee lajin ja kentän olemassaolon oikeutuksia toteamalla, että kentän käyttäjäkunta on laajenemassa jatkuvasti. Lajin suosio on kasvanut paitsi vanhenevan niin myös nuoren väestön keskuudessa – aktiiviaikana kentällä on kävijöitä yli 33 000. Lisäksi perusteina on, että kentän hyvän sijainnin vuoksi vieraspelaajat, yritykset ja elinkeinoelämä tuovat Tampereen kaupungille matkailun kautta välillisiä tuloja. Golfseuran toiveena onkin saada laajentaa ja parantaa sekä harjoitusalueita että pelikenttää, jotta he pystyisivät vastaamaan kasvavan kävijäjoukon tarpeisiin sekä myös houkuttelemaan uusia harrastajia lajin pariin.

Jos edellä mainittua tapausta – golfkentän olemassaoloa ja sen kehittämistä – tarkastelee koko kaupungin liikuntakulttuurin näkökulmasta, voi huomata sen liittyvän seuraavaan ongelmaan: miten kunta voisi tuottaa mahdollisimman oikeudenmukaisia liikuntapalveluja? Onko tilaa vievän golfkentän säilyttäminen kaupungin keskeisellä

virkestysalueella järkevää. Heikentääkö se kuntalaisten tasa-arvoisia harrastamismahdollisuuksia? Kyse on siitä, minkälainen työnjaollinen suhde julkisella ja yksityisellä sektorilla tulisi olla liikuntatoimintojen tarjoajina. On oletettavaa, että Tampereella tulee julkisten palvelujen kysyntä kasvamaan tiivistyvän kaupunkirakenteen myötä. Samaan aikaan lisääntyvät myös yksityisen sektorin palvelut, jotka ovat julkisen sektorin liikuntapalveluja huomattavasti kalliimpia. On ilmeistä, että kaikilla ei ole varaa maksaa korkeita hintoja – harrastamisesta ei kuitenkaan haluttaisi tinkiä. Tällöin kunta joutuu tilanteeseen, jossa sen tulee joko tuottaa itse tai ostaa sellaisia palveluja, jotka tulevat sille ennen pitkää kalliiksi. (Tampereen kaupungin liikuntapoliittinen ohjelma 2001, 7.) Lienee todennäköistä, että Kauppi-Niihaman virkestysaluetta ei lähivuosien aikana tulla pirstomaan kaavoittamalla nykyiselle golfalueelle kaupunkiasuntoja. Nähtäväksi sitä vastoin jää, kuinka paljon yksityisten palveluiden tarjontaa alueella on mahdollista enää lisätä. Minkälainen ratkaisumalli olisi järkevin niin liikuntaelämän, ympäristön, liikenteen kuin asuntopulassa olevien kaupunkilaistenkin näkökulmasta?

7.3.2 Yhteinen tavoite: liikunta- ja virkestystoiminnan säilyminen

Mitä nämä kirjavat ja moninaiset intressiryhmien näkemykset sitten kertovat? Miten yhteistyöryhmän oli mahdollista ilmaista yhteinen, yleiseen intressiin perustuva kanta virkestysalueen kehittämisestä? Kevään toisessa yhteistyöryhmän kokouksessa oli tarkoitus saada selville ne ensisijaiset Kauppi-Niihaman tulevaisuuden tavoitteet, joita ryhmä pitää osayleiskaavan tarkistamisen kannalta tärkeinä. Intressiryhmien näkemykset tiivistettiin viideksi selkeäksi kehittämistavoitteeksi: 1) Kauppi-Niihama säilytetään virkestys-, ulkoilu- ja urheilualueena. 2) Kauppi-Niihama säilytetään kokonaisena nykyisessä laajuudessaan. 3) Kauppi-Niihaman tulee olla kevyen liikenteen väylien tavoitettavissa ja sisäinen liikenne hoidetaan ulkoilureitein. 4) kaupungin tulee hankkia koko alue omistukseensa oikeudenmukaiseen hintaan. 5) Kauppi-Niihaman luonne tyyppillisenä hämäläismetsänä tulee turvata. (Kokousmuistio 20.3.2001).

Näiden kehittämistavoitteiden luonne kertoo siitä, että yhteistyöryhmän jäsenet antavat kaupunkiluonnon säilyttämiselle tärkeän merkityksen. Vaikka kaupunkiluontoa

arvostetaan sitä ei kuitenkaan koeta sellaisena ympäristönä, jota pitäisi erityisesti suojella tai vaalia. Se koetaan ihmiselle tarkoitettuna toiminnan paikkana. Virtasen (1999) saamiin tutkimustuloksiin vedoten onkin kaiketi mahdollista todeta, että Kauppi-Niihaman aluetta – kuten kaupunkien luontoalueita yleensä – pidetään niin sanottuna välitilana, jossa yhdistyvät sekä varsinainen luonto että rakennettu ympäristö. Virkistys nousee merkittäväksi argumentiksi perustelemaan luonnon olemassaolon oikeutusta kaupunkimaisessa ympäristössä.

Virtasen tavoin voidaan Kauppi-Niihamasta myös todeta, että miellyttävä ulkoilupaikka ei useinkaan ole muokkaamatonta luonnontilaista luontoa vaan esimerkiksi rakennetut luontopolut sekä hiihtoladut koetaan viihtyisinä liikkumis- ja oleskelupaikkoina. Toisin sanoen luonto hyvänä toimintaympäristönä on ihmiskäden muokkaama helpon oleskelun paikka. (Virtanen 1999, 67-69.) Toisaalta myös toivotaan, että virkistystarkoituksiin muokatun ympäristön lomassa olevat ”aidot” Kauppi-Niihaman luontomaisemat säilytettäisiin sellaisenaan – hämäläismetsästä ei siis haluta luopua. Tämä viittaa Timo Vuorisalon (1999, 28) näkemykseen, jonka mukaan tällaisten rakentamattomien tilojen merkitystä ei tulisi väheksyä. Hän toteaa, että kaupunki vaatii niin sanottua tyhjää tilaa eli metsiä, peltoja, puistoja, aukioita, rantoja ja kallioita. Ekologisuuden ja esteettisyyden nimissä tulisi urbaanien tiivistymien ja tyhjien alueiden välillä vallita tasapaino – maankäyttöä suunniteltaessa tiiviys ja tyhjyys pitäisi pyrkiä lomittamaan.

7.3.3 Nuoret toivovat vauhtia ja elämyksiä

Seuraavaksi annan puheenvuoron Tampereen Sammon koulun nuorille. Nuorten kirjoittamien aineiden perusteella esittelen aluksi ne yleisimmät toiveet, odotukset ja parannusehdotukset, joita he Kauppi-Niihaman alueeseen kohdistavat. Tämän jälkeen pohdiskelen, minkälaisia kokemuksia, tunteuksia ja merkityksiä nuoret liittävät omiin vapaa-ajanympäristöihinsä.

Yleisesti ottaen nuoret toteavat Kauppi-Niihaman olevan yksi Tampereen merkittävimmistä ja keskeisimmistä liikunta- ja virkistysalueista. Tosin aluetta haluttaisiin kohentaa ja parantaa lukuisin eri tavoin. Monen nuoren toive on, että

alueelle rakennettaisiin erilaisia sisälajeille tarkoitettuja liikuntapaikkoja. Tämä johtunee siitä, että osa nuorista kokee Tampereen liikuntapalveluiden sijainnin ongelmalliseksi – he toivovat liikuntapalveluja lähemmäksi omaa kotielinpiiriään. Tämä vahvistaa suomalaisten liikuntapaikkapalveluiden tasa-arvoista saatavuutta koskevaa tutkimustietoa, jonka mukaan yksi merkittävimmistä lasten ja nuorten liikuntatoimintaan liittyvistä ongelmista on juuri liian pitkät matkat kotien ja liikuntapaikkojen välillä (Suomi 2000, 16). Eräs urheilullinen nuori kirjoittaa asiasta seuraavalla tavalla:

”Todellisuudessa sinne tarvittaisiin myös tällainen Pirkkahalli -tyylinen keskus. Eli halli olisi hyvä talvikäytössä jalkapalloilijoille ja yleisurheilijoille. Sellainen todella tarvittaisiin, ettei aina tarvitse lähteä toiselle puolen kaupunkia Pirkkahallille.” (Niina 13 v.)

Parannus- ja ehostusehdotukset kohdistuvat nykyisiin jalkapallokenttiin, puku- ja peseytymistiloihin, keilahalliin sekä järvien rantoihin. Nykyisille hiihto- ja kuntopoluille muutama nuori ehdottaa rakennettavaksi laavuja tai kotia, joissa voisi levähtää ja pitää evästauon matkanteon lomassa. Lisäksi toivotaan, että talviset koiran ulkoiluttajat ja lenkkeilijät otettaisiin paremmin huomioon latu- ja polkuverkostoja rakennettaessa. Ennen kaikkea Kauppi-Niihaman aluetta halutaan kehittää siten, että siellä olisi kaikilla tamperelaisilla nuorilla tasapuoliset mahdollisuudet liikunnan ja urheilun harrastamiseen ja yhdessä toimimiseen. Tätä näkemystä kuvastavat seuraavat kommentit:

”Mielestäni pitäisi huomioida monien ihmisten lajit, koska Kauppi on juuri hyvä paikka rakentaa ja se on muutenkin keskeisellä paikalla.” (Venla 13 v.)

”Mielestäni olisi todella mukavaa, että lapset ja nuoret saisivat tavata urheilun merkeissä tälläkin alueella, sillä kerta jos mahdollisuuksia on niin miksi olla käyttämättä niitä. Kaikki liikkumaan!” (Tomi 14 v.)

Yksittäisten ehdotusten ja toiveiden määrä on suuri. Toivomuslistalla ovat muun muassa elämyksellinen vesipuisto, laskettelurinne, moottoriurheilurataverkosto, maastopyörärata, rantalentopallokenttä sekä ostoskeskus urheilukauppoineen ja

kioskeineen. Myös nuorisotalon perustaminen omakotialueiden läheisyyteen saa erityistä kannatusta. Seuraavassa eräs nuori kertoo rakentamishdotuksistaan näin:

”Uimapaikka rannalle, jossa on samanlaista hiekkaa, kuin Yyterissä. Tekopalmuja ja muita koristeita. Vähän kauemmaksi pitäisi olla speedway- ja moottoripyörärata.”
(Antti 13 v.)

Moni nuorista haluaisi liikuntaharrastamisen yhteydessä siis kokea elämyksiä, jännitystä, vauhtia ja monipuolista toimintaa. Näiden ehdotusten ja näkökulmien voisi sanoa viittaavan liikunnan ja urheilun monipuolistumisteemaan. Monipuolistuminen liittyy nykyiseen liikuntakulttuurin aikakauteen, jolloin uusia liikuntalajeja ja -muotoja kehitetään jatkuvasti ja vaikutteita imetään muista kulttuureista: muoti-ilmiöitä syntyy ja kuolee, urheiluvälineet tulevat entistä keskeisempään asemaan jne. (Tampereen kaupungin ympäristövirasto 2001). Miksi juuri nuoret ovat alttiita kuluttamiselle, uusille vaikutteille ja elämyksille? Erityisesti nuoret on viimeaikoina vedetty mukaan kaupalliseen kulutukseen ja perheen sijasta ikätoverit ovat saaneet heidän elämässään merkittävän roolin. Nuoren toiminnassa saattavat painottua elämänhallinnan ulkoiset merkit, kuten raha, tavara, vapaus ja itsenäisyys. Eroja tosin on kuitenkin paljon sen mukaan, mistä nuoruuden vaiheesta on kyse; eroja on myös tyttöjen ja poikien välillä; eroja on perhetaustan mukaan; eroja on myös asuinpaikan mukaan. (Aura et al. 1997, 81-85.) Kauppi-Niihamaan kohdistuvia toiveita tarkasteltaessa tulee siis muistaa, että kirjoittajista suurin osa on aktiivisia urheilijapoikia, joiden mielipiteet ovat kyllä suuntaa antavia ja tulevaisuutta hahmottavia mutta todennäköisesti poikkeavat esimerkiksi ei-urheilevien tyttöjen näkemyksistä.

7.3.4 Kauppi-Niihama – ”menomesta” vai luontoalue?

Mitkä ovat nuorten näkemykset tulevaisuuden vapaa-ajan ympäristöistä? Ristiriitaisia tuntemuksia tulee esiin kirjoituksissa, joissa nuori toisaalta toivoo ympäristön säilyvän puhtaana ja mahdollisimman luonnonmukaisena, toisaalta hän taas oudoksuu avoimia luonnonalueita toivomalla ympärilleen muokattuja ja rakennettuja tiloja. Hiljaisuus koetaan turvattomuutena – turvallisuuden tunne saavutetaan ihmisten ja äänien keskellä.

Eräs nuorista kuvailee tuntemuksiaan virkistysalueesta seuraavalla tavalla: *”Joskus kun menen Kauppiin yksin niin Kauppi näyttää aika tyhjältä paikalta.”* (Arttu 13 v.)

Lisäksi nuorten ajatusmaailmassa korostuu elämisen helppous ja huolettomuus. Tämä käy ilmi niiden lukuisten ehdotusten muodossa, joissa parkkipaikat, liikuntapaikat, kaupat ja kulkuyhteydet halutaan lähelle ja palvelut sujuviksi. Luonnonolosuhteidenkin tulisi olla aina suotuisat liikunnan harrastamiseen, mikä nuorten mielestä mahdollistuisi hiihtoputkia rakentamalla ja sisäliikuntatiloja lisäämällä. Toki on myös yksittäisiä nuoria, jotka kokevat kaupungin melun ja saasteet ahdistaviksi, ja jotka nauttivat aidossa luonnossa liikkumisesta ja näkevät ainoaksi mahdollisuudeksi kehittää vapaa-ajan ympäristöjä luonnon ehtojen mukaisesti.

Miten yhdistää toiminnallisuus, turvallisuus, terveellisyys ja vielä ympäristölliset arvot kaupunkiympäristöjä kehitettäessä, on varmasti kysymys johon nuorten on vaikea omista lähtökohdistaan vastata. He elävät ’tässä ja nyt’ –hetkessä ja kertovat aidosti sen ”miltä musta tuntuu”. Seuraavat näkemykset kuvastavat nuorten mielipiteiden moninaisia arvomaailmoja:

”Mielestäni Kaupin urheilupuisto on hieman kolkon oloinen paikka...Ehdottaisin, että Kauppiin voisi tulla vaikka jotain moottoriurheilumahdollisuuksia esim. moottorikelkka-ajelua, mönkijävuokrausta, trial-ajoa tai vaikka motogrossia. Kauppiin voisi myös perustaa laskettelurinteen.” (Teemu 13 v.)

”Koirille pitäisi olla myös sellainen koirapuisto jossa koirat voisivat omistajiensa kanssa hyppiä ja pomppia tai tehdä ihan mitä hyvänsä, mutta metsää ei saisi tuhota eli pitäisi tehdä nämä luonnon antimista, koska pitää olla myös tiheää metsää ja polkuja.” (Hanna 14 v.)

7.3.5 Nuorten ääni

On helppo huomata, että näiden nuorten ajatukset ja toiveet Kauppi-Niihaman kehittämisestä ovat melko poikkeavia, jos niitä verrataan yhteistyöryhmän esittämiin näkemyksiin. Nuoret tahtovat erityyppisiä asioita kuin aikuiset – heidän tuottamansa

tieto on erilaista mutta se ei suinkaan saisi olla eriarvoista. Aikuiset eivät siis voi suunnitella lasten ja nuorten puolesta. Tästä syystä myös Kauppi-Niihaman yhteydessä olisi nuorille ja lapsille pitänyt antaa mahdollisuus alusta alkaen olla osallisina suunnitteluprosessissa.

Miten nuoret sitten pitäisi ottaa mukaan elinympäristöjen suunnitteluun? Haluavatko he edes osallistua? Nuorten tulisi saada ilmaista näkemyksiään ja vaikuttaa asioihin heille soveltuvalla tavalla – osallistumisen pitäisi olla nuoresta itsestään lähtevää. Kauppi-Niihaman kohdalla olisi voinut koota aluetta käyttävistä nuorista niin sanotun Nuorten Ääni -ryhmän, jonka toiminta pohjautuu luovaan ryhmätyöhön, nuorille sopivien toimintatapojen hyödyntämiseen ja ennen kaikkea ”omin käsin tekemiseen” (Flöjt 1999). Tällaisesta toimintamuodosta, jossa nuoret kehittävät elinympäristöään omista lähtökohdistaan käsin on saatu kokemuksia jo muutamalta paikkakunnalta, muun muassa Jyväskylän maalaiskunnasta.

Ei kuitenkaan voi olettaa, että nuoret olisivat heti valmiita ja innokkaita osallistumaan ympäristöjensä kehittämiseen ja suunnitteluun. Liisa Horellin (1995) mukaan nuorten välinpitämättömyys saattaa osittain johtua siitä, että teollistuneissa länsimaissa lapset ja nuoret ovat eristyneet ympäristönsä tuntemuksesta. Kaupunkikulttuurissa ollaan ainoastaan ympäristön käyttäjiä – toisin kuin maaseudulla kyläympäristössä opittiin kokemalla, näkemällä ja olemalla osallisina ympäristön tuottamisessa. Horelli ehdottaakin ympäristökasvatukselliseksi keinoksi moniäänisen osallistuvan suunnittelun kehittämistä lapsille ja nuorille soveltuvaksi. Näin lapsia ja nuoria voitaisiin kasvattaa sellaiseen aktiiviseen ympäristösuhteeseen, jossa he oma-aloitteisesti kantavat oman osansa niin luonnonsuojelusta kuin aineellisen ja sosiaalisen elinympäristön vaalimisestakin. (Flöjt 1999, 16-17.)

Elinympäristön suunnittelu ja omien kehittämisprojektien toteuttaminen olisi nuorille keino verkostoitua, ei ainoastaan keskenään vaan myös muiden asukkaiden, yhdistysten., luottamusmiesten ja virkamiesten kanssa. Tätä kautta nuoret voivat saada kokemuksia omista vaikuttamismahdollisuuksistaan sekä tuntemuksia yhteiskuntaan kuulumisesta. Ottamalla nuoret mukaan elinpiirin yhteissuunnitteluun voidaan lisätä heidän oikeuksiaan ja vastuutaan omasta elinpiiristään – tässä tapauksessa Kauppi-Niihaman ympäristöstä. (emt.)

Kauppi-Niihaman satunnaiskäyttäjiä edustava yhteistyöryhmän jäsen arvostaa lasten mielipiteitä, ja uskoo heidän kykyynsä tuottaa suunnittelun kannalta hyödyllistä tietoa. Hän toteaa, että *”lapset on pieniä, lapsilla on pieniä asioita. Uskomatonta mutta lasten kanssa voi aika järkevästi keskustella...Heillä on selviä käsityksiä.”* (Tasanen 2001.)

7.4 Ryhmäkokoukset neuvottelun ja tiedonvaihdon foorumina

Tutkimukseni aikana yhteistyöryhmä kokoontui siis kaksi kertaa. Ensimmäinen tapaaminen pidettiin Tampereen keskusvirastotalon kokoustiloissa 1.2.2001. Toisella kerralla ryhmä kutsuttiin koolle 8.3.2001 Tampereen keskustan tuntumassa sijaitsevaan juhla- ja kokouskeskukseen. Yhteistyöryhmän tapaamisista vastasi pääasiassa kaava-arkkitehti mutta varsinaisista kokousten järjestämisistä sekä tiedonvälityksestä huolehti suunnitteluprosessin ajaksi nimetty projektisihteeri. Vaikka tapaamiset järjestettiin keskellä päivää, oli yllättävää, että molemmilla tapaamiskerroilla intressiryhmät olivat edustettuina erittäin kattavasti – ainoastaan yksi jäsen ei ollut paikalla kummassakaan kokouksessa. Kuten olenkin jo maininnut, suunnitteluprosessissa ei hyödynnetä mitään tiettyjä suunnittelumenetelmiä vaan toimintatavan oletetaan muotoutuvan suunnittelun aikana. Suunnittelija kokee asian näin:

”Meillä on ehkä ollut tässä semmonen – et ihmiset pystyis niin kun vaikuttamaan – niin semmonen vapaa ja elävä toimintamalli. Silloin kun se on semmonen elävä, niin minusta sitä kautta semmosta luovaa ajattelua vois saada ehkä paremmin. Se saa olla aika semmonen spontaani.” (Kivimäki 2001.)

7.4.1 Helmikuun kokous

Kiipeän kaupungin virastotalon portaita ylös viidenteen kerrokseen. Tulen eteistilaan ja näen sivullani kyltin, jossa lukee 'valtuustosalin'. ”Olen varmasti tullut väärään kerrokseen,” ajattelen ja käännyn ympäri. Pian kuitenkin kuulen puheen sorinaa käytävän toisesta päästä ja suuntaan askeleeni ääniä kohden. Löydän pelkistetysti sisustetun kokoustan, jossa suurin osa yhteistyöryhmän jäsenistä on kokoontuneena

pitkän pöydän ääressä. Kaava-arkkitehti tervehtii minua iloisesti, pyytää minua ottamaan kupin kahvia ja istuutumaan hänen viereensä pöydän päädyn tuntumaan. Alkutervehdyksen ja esittelykierroksen jälkeen ryhmänvetäjä aloittaa kokouksen varsinaisen osuuden. (Kenttäpäiväkirja 2001: Tunnelmia ensitapaamisesta yhteistyöryhmän kanssa.)

Helmikuussa järjestetty tapaaminen muodostui virallisuontoiseksi tilaisuudeksi, jonka aikana oli tarkoitus keskustella sekä hallintokuntien että yhteistyöryhmän syksyn 2000 aikana kokoamista tavoitteista, tarpeista ja toiveista. Tilaisuuteen oli kutsuttu asiantuntijoita kertomaan ja vastaamaan kysymyksiin Kauppi-Niihaman merkittävistä kasvillisuuskohteista sekä liikennesuunnitelmista. Lisäksi kokouksen puheenjohtaja kertasi suunnitteluun liittyviä käytännön asioita ja esitteli eri intressiryhmien sekä hallintokuntien kokoamat tavoitteet ja tarpeet. Näiden asiantuntijapuheenvuorojen tarkoituksena oli lisätä ryhmäläisten tietoutta suunniteltavasta alueesta sekä auttaa ymmärtämään käsiteltävien ilmiöiden laajuutta. Tämän jälkeen ryhmän jäsenet saivat tuoda esiin kommenttinsa ja mielipiteensä käsiteltävistä asioista. Puheenjohtaja toimi keskustelun ylläpitäjänä ja puheenvuorojen jakajana. Koska ryhmän koko oli melko suuri ja jäsenillä ei ollut vielä tuntemusta toistensa toimintatavoista ja henkilökohtaisista ominaisuuksista, tästä syystä oli varmasti järkevää toteuttaa tapaaminen viralliselle kokoukselle tyypilliseen kaavamaiseen ja säntilliseen tyyliin.

Merkittäviä näkemyseroja tai ristiriitoja ei tullut ilmi, minkä voi olettaa johtuvat ryhmän homogeneisyydestä sekä jäsenten hyvästä perehtyneisyydestä asioihin. Keskeisimmäksi kysymykseksi nousi se, miten on mahdollista säilyttää Kauppi-Niihama luonnonkauniina virkistysalueena ja samanaikaisesti ottaa huomioon monen toimijan intressit sekä kaupungin kasvusta aiheutuneet lisärakentamisen ja liikenteen kasvun paineet. Asioista, ideoista ja intresseistä keskusteltiin laaja-alaisesti kaikki ryhmäjäsenet tasapuolisesti huomioon ottaen. Jäsenten puheenvuorojen ryppäistä jäi kuitenkin puuttumaan selkeä, jäsentynyt profiili. Vuorovaikutustilanteissa jokainen osanottaja pikemminkin keskittyi itsensä, intressinsä tai näkökulmansa onnistuneeseen esittämiseen eikä niinkään yhteisen toimintalinjan ja käsikirjoituksen rakentamiseen. Kokouksen loppuvaiheessa vilkastuneen mielipiteiden vaihdon lomassa eräs ryhmän jäsenistä ilmaisi tyytymättömyytensä keskustelun sisältöön seuraavasti: *”Me keskitytään vääriin juttuihin...tällä foorumilla on paljon muita tärkeämpiä asioita ratkottavana”*.

Haastatellessani suunnittelijaa myös hän tarttui tähän samaiseen seikkaan toteamalla asiasta seuraavalla tavalla:

”Mä aina ajattelen, että kun ihmiset siinä yhteistyöryhmässä muistais, että pitäis katsoo niin kun suuria linjoja eikä niin kun semmosen edustamansa viitekehyksen... Pitäis aina nähdä, että me ollaan niin kun tekemässä tämmöstä kaikkien tamperelaisten aluetta, niin silloin ne omat henkilökohtaiset ryhmän edut pitäis kyllä suhteuttaa myöskin siihen kokonaiseen etuun – ei tässä nyt paljoo ole tullu ongelmaa en tiedä tuleeko jatkossa, kun me liikennejärjestelyjä ruvetaan tekemään, niin saattaa tulla.” (Kivimäki 2001.)

Yhteistyöryhmän kokouksessa suunnittelijan asema ryhmänvetäjänä erottui selkeästi yhteistyöryhmään valittujen jäsenten roolista. Hänen tehtävänä oli toimia kokouksessa keskustelun ja ryhmähengen ylläpitäjänä, kuuntelijana, sovittelijana ja kommentoijana. Toisaalta on kuitenkin mahdollista sanoa, että vaikka suunnittelijan ja ryhmäläisten roolit olivat erilaiset, ne eivät kuitenkaan olleet eriarvoiset – he toimivat tiedonvälittäjinä toisilleen. Ryhmäläisten tehtävänä oli tuoda suunnitteluun mukaan elämis- ja kokemismaailmaan liittyvää tietoutta, kun taas suunnittelijan tehtävänä oli välittää eri hallintokuntien asiantuntijatietoutta jäsenille.

Vaikutti siltä, että ryhmäläiset luottivat ryhmävetäjän ammattitaitoon ja antoivat hänelle ohjaamisvastuun. Se, että suunnittelijalla on 15 vuoden kokemus kaavoittamisesta varmasti vaikutti hänen vakaaseen puhetyyliinsä ja itsevarmaan esiintymistaitoonsa. Hän ei erehtynyt käyttämään manipuloinnin keinoja vaan ylläpiti tasapainoista keskustelua jakamalla puheenvuoroja kaikille oikeudenmukaisesti sekä kehottamalla jäseniä ilmaisemaan mielipiteitään ja näkemyksiään. Toisinaan ryhmäläiset asettivat suunnittelijalle kiperiä kysymyksiä ikään kuin testaten hänen professionaalista kykyjään. Keskustelutilanteet etenivät Healeyn (1992, 150-158) esittämällä tavalla eli keskusteluissa kunnioitettiin jokaisen osallistujan läsnäoloa eikä erilaisia tai ristiriitaisia väitteitä tuomittu vääriksi. Kommunikaation etenemisessä onnistuttiin välttämään ’me olemme oikeassa ja sinä väärässä’ –ajattelumallia. (Sotarauta 1996, 148-149.) Yleisesti ottaen vaikutti siltä, että kokouksen aikana oltiin saatu rakennettua molemminpuolista luottamusta suunnittelijan ja ryhmäläisten välille.

Yhteistyöryhmän kokouksessa ilmeni, että joillakin jäsenillä oli vaikeuksia omaksua maankäytön suunnittelua uudenlaisten toimintaperiaatteiden näkökulmasta. Kaavoitus miellettiin pikemminkin vanhan mallin mukaan eteneväksi hierarkkiseksi prosessiksi. Erinäisten kommenttien perusteella oli tulkittavissa, että yhteissuunnitteluryhmä nähtiin vain yhtenä osana tätä hierarkkista järjestelmää. Ryhmän sisäisen toiminnan laadusta oli kuitenkin pääteltävissä, että jäsenillä oli pyrkimys kommunikatiivisen rationalismin periaatteiden tapaan lähestyä ongelmia monesta suunnasta ja etsiä vaihtoehtoja yhdessä muiden kanssa. Hämmennystä ehkä aiheutti se, että ryhmä ei varsinaisesti tehnyt vielä mitään päätöksiä tai valintoja vaan asioita pyöriteltiin, maisteltiin ja katsottiin monesta näkökulmasta.

Tuleekin ottaa huomioon, että suunnitteluprosessi on vasta ottamassa ensiaskeleitaan. Tällöin ongelmien ja kokonaisuuksien määrittäminen ovat aluillaan, ja jokainen suunnitteluun osallistuva ryhmä haeskelee niille parhaiten soveltuvia toimintalinjojaan. Yhteistyöryhmässä tämä ilmeni epä tietoisuutena suunnittelun tavoitteista ja oman toiminnan tarkoituksesta. Kokouksen loppupuolella eräs ryhmäläisistä pyysi suunnittelijaa selventämään yhteistyöryhmän roolia: *”Mitä tapahtuu seuraavaksi...saammeko me ottaa osaa kaavaluonnosten tekemiseen?”* Suunnittelija selvitti ryhmäläisille eri suunnittelurooleja seuraavalla tavalla:

”Se ei käytännössä kyllä onnistu, että me yhdessä istumme ja piirrämme. Jonkun on tehtävä karkeat luonnokset ja niiden pohjalta keskustelemme, mikä tuntuu hyvältä ja mikä tuntuu huonolta. Tämähän on kompromissien tekoa. Ja sitten kaupunginhallitus lopulta päättää. Niin, he sanovat mikä tuntuu hyvältä mikä huonolta.”

Selkeä tehtävien jako on ryhmätoiminnan kannalta tärkeää, sillä jos oman toiminnan tarkoitus ei tule ryhmälle prosessin edetessä selväksi, suunnittelusta saattaa helposti tulla patologista. Tällöin ryhmä työskentelee vain tiettyjä toimintatapoja noudattaen ymmärtämättä kuitenkaan toiminnan syvällisempää merkitystä.

7.4.2 Maaliskuun tapaaminen

Toinen kokouskerta oli sikäli poikkeava, että tilaisuuden vetäjänä toimi kaava-arkkitehdin sijasta liikuntatoimen edustaja Jorma Hartikainen. Suunnittelija oli kokouksessa mukana ulkopuolisen tarkkailijan ja kommentoijan roolissa. Yhteistyöryhmän tehtävänä oli muodostaa yhteiseen intressiin perustuva kanta Kauppi-Niihaman alueen kehittämistä eli toisin sanoen selvittää ne Kauppi-Niihaman tulevaisuudelle asetettavat tavoitteet, joita yhteistyöryhmä pitää tärkeänä.

Seuraavaksi aion lyhyesti esitellä kokouksessa käytetyn toimintamallin, jonka avulla yhteistyöryhmän oli mahdollista muodostaa sellaiset kehittämistavoitteet, jotka tyydyttivät kaikkia ryhmän jäseniä. Tarkoitukseni ei siis ole perehtyä tarkemmin vuorovaikutteisen toiminnan laadun arvioimiseen. Kokouksessa hyödynnettiin niin sanottua Tupla Tiimi –menetelmää, jota on Hartikaisen mukaan käytetty muun muassa tilanteessa, jossa työpaikan johtoryhmän tulee nopeasti tehdä yhteinen päätös jostakin asiasta. Yhdysvalloissa kehitetyn metodin edellytyksenä on, että jokainen ryhmän jäsen ottaa aktiivisesti osaa toimintaan, ja että toiminnan aikana ei esitetä lainkaan negatiivista kritiikkiä vaan muiden näkemyksiä kunnioitetaan ja kuunnellaan tasavertaisesti. Ryhmävetäjän tehtävänä on ainoastaan vastata prosessin etenemisestä sekä huolehtia, että ryhmäläiset noudattavat pelisääntöjä – hän ei siis ota osaa varsinaisen päätöksen tekemiseen. Menetelmän etu on Hartikaisen mukaan se, että niin sanotuilta jälkipuheilta vältytään, sillä vaihtoehtoisia näkemyksiä arvioidaan yhteisvoimin jo itse prosessin aikana. Lisäksi hän mainitsee, että henkilökohtaiset mielipiteet eivät näy yli muiden ja toiminnassa pyritään luovuuteen ja innovatiivisuuteen.

Kuten termi 'Tupla Tiimi' kertoo, varsinainen ajatus- ja ideointityö tehtiin pareittain. Myös minä sain tutkijana ottaa osaa parityöhön ja täten vaikuttaa yhteisten tavoitteiden muotoutumiseen. Työskentely rakentui kahdesta vaiheesta: *analyysivaiheessa* oli tarkoitus selvittää minkälaisia tulevaisuuden tavoitteita Kauppi-Niihaman alueeseen asetetaan ja *ideointivaiheessa* pohdittiin, millä keinoilla analyysivaiheessa asetetut tavoitteet oli mahdollista saavuttaa. Molemmassa työskentelyvaiheissa edettiin siten, että aluksi kirjattiin paperille omat ajatukset ja ideat, joita sitten verrattiin oman parin ajatuksiin. Tämän jälkeen yhdessä parin kanssa laadittiin neljä tavoitetta, jotka myös esiteltiin muille ryhmän jäsenille. Kaikkien parien laatimat ehdotukset kiinnitettiin

seinälle taulukon muotoon, minkä jälkeen ne ryhmiteltiin aiheiden mukaan. Erilaisia aihealueita olivat muun muassa liikennesuunnittelu, virkistyskäyttö, maanomistuspolitiikka ja ympäristönsuojelu. Viimeiseksi ehdotukset asetettiin parien antamien ”pisteiden” perusteella tärkeysjärjestykseen. Sihteerin tehtävänä oli yhdistää nämä merkittävimmiksi luokitellut tavoitteet ja koota niistä viisi yleisluontoista Kauppi-Niihaman kehittämistavoitetta, jotka olen jo edellä esitellyt.

Kuten yhteissuunnitteluperiaatteisiin kuuluu, tavoitteiden laadintaprosessi toteutettiin ryhmäläisten omista lähtökohdista käsin, ilman ylemmän tahon puuttumista heidän näkökulmiensa muodostumiseen. Muistio näistä virkistysalueen tavoitteista toimitettiin sellaisenaan kaupunginhallituksen käsittelyyn. Vaihtoehtoisten osayleiskaavaluonnosten laadinta aloitetaan vasta sen jälkeen, kun hallitus on hyväksynyt nämä yhteistyöryhmän esittämät kehittämistavoitteet. Tällainen käytäntö, jossa suuremman ihmisjoukon näkemykset ja mielipiteet otetaan huomioon heti kaavan laatimisvaiheessa, nähdään kaavoituksen kannalta edistyskellisenä – se voisi kuvastaa ensiaskelta kohti ”pehmeämpää” hallinto- ja päätöksentekomenettelyä. Suunnittelija kertoo asiasta näin:

”Me ihan vilpittömästi yritetään ja viedäänkin nämä heidän tavoitteet kaupunginhallitukselle semmosena eteenpäin. Miten kaupunginhallitus siihen suhtautuu, niin me ei voida sille enää mitään...Että siellä päättäjät saavat lukea ja katsoa, että mitä tämmösessä yhteistyöryhmässä on puuhattu ja mitä oltu mieltä – must se on hirveen hyvä. Ja se on demokratiaa kato tämmönen, ettei suunnittelija mene esittämään, että ”oli tämä ryhmä ehkä vähän tätäkin mieltä ja kai ne vähän noinkin teki”. Et siinä jää niin kun yksi välikäsi tavallaan pois.” (Kivimäki 2001.)

KUVA 2. Tunnelmia Tupla Tiimi –kokouksesta. Kaikille osallistujille työmenetelmä oli uusi mutta se otettiin avoimin mielin ja innokkaasti vastaan.

7.5 Vuorovaikutteisen suunnittelun monet kasvot

Se, että yhteistyöryhmä on perustettu osayleiskaavan laadinnan yhteyteen, on yleisesti ottaen koettu positiiviseksi asiaksi – suunnittelusta on tullut laajanäköisempää ja tietopohja on monipuolistunut. Lisäksi vuorovaikutteisuus on edesauttanut suunnittelun näkyvyyttä ja siitä on tullut positiivisella tavalla ristiriitaisempaa. Monien etujen ohella yhteistyöryhmän toimintaan ja olemassaoloon liittyy myös ongelmia. On selvää, että ongelmilta on vaikea välttyä vuorovaikutteisen suunnittelun ollessa kaikille osapuolille vielä uutta ja toimintatapoja vasta opetellaan. Lisäksi toimiminen monenkirjavien maailmankatsomusten ja arvomaailmojen keskellä varmasti vaikeuttaa käytännön suunnittelua. Tulisikin ajatella, että ongelmista ja ristiriidoista on aina mahdollista oppia – seuraavalla kerralla asiat voidaan tehdä paremmin. Seuraavaksi tartun kysymykseen, minkälaisia onnistumisia ja hyviä puolia sekä toisaalta myös epäkohtia Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmän toiminnassa ilmeni.

7.5.1 *Kulkeeko tieto? Menevätkö viestit perille?*

Tiedonkulkua ja tiedottamisen työvälineitä käsittelemällä kahta teemaa: viestin lähettämistä sekä yhteisen kielen muodostumista. Tämä jaottelu perustuu sovellukseen Harjun (1988, 178-191) esittämästä mallista, jonka avulla hän arvioi yhteissuunnitteluryhmän vuorovaikutteisen viestinnän toimivuutta. Malliin kuuluvat kahden mainitsemani osa-alueen lisäksi myös viestinnän kohde, viestin vastaanottaminen, vuoropuhelu ja konfliktien ratkaiseminen. Näitä teemoja käsittelem osittain kahden päätarkastelukohteen yhteydessä.

Viestin lähettäminen liittyi suunnitteluprosessissa tiedon välittämiseen ja siirtämiseen. Tiedon tuli kulkea yhteistyöryhmän jäsenten ja suunnittelijan välillä molempiin suuntiin. Lisäksi suunnittelijan tuli välittää eri hallintokunnilta ja viranomaisilta saamaansa tietoa ryhmäläisille ja ryhmäläisten taas tuli olla yhteydessä edustamiinsa intressiryhmiin. Pääasiallisina viestintäkeinoina suunnitteluprosessin alkuvaiheessa olivat kirjallinen materiaali ja verbaalinen viestintä.

Suunnitteluprosessissa hyödynnettiin tasapuolisesti sekä ryhmäläisten keräämää käytännön kokemuksiin perustuvaa tietoa että virkahenkilöiden tuottamaa asiantietoa. Yhteistyöryhmän jäsenet saivat valmistaa intressiryhmien tavoitteita ja tarpeita koskevan raportin parhaaksi katsomallaan tavalla. Satunnaisia käyttäjiä edustava ryhmän jäsen piti tällaista vapaata menettelyä hyvänä. Hän kävi keräämässä tietoa kentältä eli sieltä, missä ihmiset todella ovat. Omasta tiedonkeruuprosessistaan hän kertoo seuraavalla tavalla:

”Niin ottamalla sen puheeks sopivissa yhteyksissä ja sitten niin oli semmosia linkkejäkin niinkun tässä tänkin saunan seinällä [Kaupin yleinen talviuintipaikka] oli semmonen lappu – herätin sillä ihmisiä, kun täälläkin käy tällaisia niinkun tästä alueesta kiinnostuneista ihmisiä ja joku voi sitten niinkun ottaa sitäkin kautta yhteyttä. Nää on lähinnä tällaiset satunnaiset kontaktit. Ja voin kyllä esimerkiksi kertoa, kun olin hiihtämässä niin kuulu vaan semmosta mutinaa, että ”päättäjille pitäis kertoa!” Kurvasin siinä ympäri ja menin miehien tykö ja sanoin: ”no niin nyt sitten kerrotaan!” Ja siitäkin tuli sitten muuten semmonen yllättävä kommentti, että noi noitten rantapolkujen kunnostuspyyntö tai semmonen että uria täytettäs. Että just tällaisestakin nousi.” (Tasanen 2001.)

Hän kokosi keräämänsä informaation sekä omat aiheeseen liittyvät näkemyksensä internetsivuille. Tiedon ollessa julkisesti esillä, kenellä tahansa virkistysalueen käyttäjällä olisi ollut mahdollisuus antaa oma palautteensa sekä tuoda esiin omat mielipiteensä suunnittelusta. Käyttäjien edustajan mukaan tosin yksikään kuntalainen ei ollut internetin kautta ilmaissut mielipidettään virkistysalueen kehittämisestä. Vaikka internetin käytöstä on varmasti apua, siihen liittyy kuitenkin myös ongelmia sillä kaikilla ei ole edellytyksiä, halukkuutta tai taitoa hyödyntää sähköisen viestinnän mahdollisuuksia. Tehokkaammin kuntalaisten palautteita voisi kerätä esimerkiksi sijoittamalla yleisimmille liikuntapaikoille palautelaatikoita, ottamalla yhteyttä aluetta käyttäviin liikuntaseuroihin sekä järjestämällä pienimuotoisia keskustelutilaisuuksia käyttäjien kanssa. Muiden jäsenten kohdalla tiedottamiseen tai tiedonkeruuprosessiin ei liity samankaltaisia ongelmia sillä he edustavat järjestäytyneitä intressiryhmiä, kuten esimerkiksi liikuntaseuroja, asukasyhdistystä tai yritystä.

Projektisihteeri on keventänyt suunnittelijan työtä tiedottamisen osalta. Suunnittelija kokee sihteerin työn arvokkaaksi sillä hänen mukaansa näinkin suuren kaavaprosessin työstäminen yhden henkilön voimin olisi liian raskasta. Suunnittelija on saanut ryhmäläisiltä positiivista palautetta projektisihteerin työpanoksesta eli siitä, että kokouskutsut, -pöytäkirjat sekä muu materiaali ovat olleet kattavia ja tieto on kulkenut perille ajoissa. Muutama ryhmäläinen tosin olisi toivonut saavansa tietoa hallintokuntien tekemistä liikenne- ja metsäselvityksistä aikaisemmin, jo ennen omien raporttiansa laatimista. Tämän pohjatiedon perusteella olisi heidän mielestään ollut helpompi muodostaa kokonaiskäsitys siitä, mihin seikkoihin tulee erityisesti kiinnittää huomiota intressiryhmien toiveita ja tarpeita kartoitettaessa. Ajoituskysymyksiä ei tulisikaan väheksyä. Sekä yhteistyöryhmän toiminnan että suunnittelun lopputuloksen kannalta on oleellista miettiä tarkoin, mikä on erilaisten selvitysten merkitys ja missä järjestyksessä niitä kannattaa laatia. Toisaalta suunnittelijat eivät liiaksi saisi ohjata ja kontrolloida asukkaiden – tässä tapauksessa intressiryhmien edustajien – työskentelyä. Muuten prosessista ei tule luova.

Yhteistyöryhmän ja koko suunnitteluprosessin toimivuuden kannalta oli oleellista löytää sellainen *yhteinen kieli*, joka mahdollisti selkeän ja ymmärrettävän keskusteluilmapiirin syntymisen suunnittelijan ja ryhmäläisten välille. Suunnittelijan ja muiden virkahenkilöiden tuli välttää vaikeaselkoisen ammattikielen käyttöä ja toisaalta yhteistyöryhmän jäsenten tuli esittää asiansa selkeästi ja asiallisesti. Suunnittelija virkahenkilönä toteaaakin, että *”se onkin kyllä semmonen vaikeus, mikä pitäis muistaa aina joka kerta kun ihmisten kanssa on tekemisissä, että valitsis aina sanansa sillä tavalla, että asia tulee ymmärretyksi...Sitten kun se tulee ymmärretyksi niin sitten onkin helpompi antaa palautetta ja keskustella.”* (Kivimäki 2001.)

Vaikutti siltä, että yhteistyöryhmän keskuudessa yhteinen kieli oli saatu muodostettua jo suunnitteluprosessin alkuvaiheessa. Kokouksissa kaikki osapuolet – niin virkahenkilöt kuin intressiryhmien edustajatkin – pystyivät esittämään asiansa selkeästi ja ymmärrettävästi. Ryhmäkeskusteluista saattoi päätellä, että yhteistyöryhmään oli valikoitunut sellaisia jäseniä, joille maankäyttöön liittyvä käsitteistö oli hyvin tuttua, joten käsityseroja virkahenkilöiden ja ryhmäläisten välillä ei juurikaan päässyt syntymään. Lisäksi yhteiset virkistysalueeseen liittyvät kokemukset lisäsivät molemminpuolista ymmärrystä sekä helpottivat vuoropuhelun etenemistä. Tosin

persoonallisten ominaisuuksien eroavaisuus näkyi ryhmän vuorovaikutteisessa toiminnassa: tietyt jäsenet ottivat osaa keskusteluun hyvinkin aktiivisesti ja toiset taas olivat hiljaisempia ja keskittyivät kuuntelemiseen. Tästä syystä olikin erityisen tärkeää, että tietoa tuotettiin ja välitettiin myös ”äänettömästi” kirjallisessa muodossa.

Suunnittelija toteaa, että yhteisen kielen löytymisen myötä suunnittelijat ovat ’saaneet kasvot’ eli he ovat tulleet tutuiksi ryhmän jäsenille eikä heitä enää koeta etäisiksi kaupungin virkahenkilöiksi. Hän toivookin, että myös jatkossa, vielä kaavan valmistumisen jälkeenkin ihmiset ottaisivat ongelmien tai epäkohtien ilmetessä yhteyttä tai tulisivat juttelemaan asioista virkahenkilöiden kanssa – näin suunnittelukulttuurista voisi tulla entistäkin keskustelempää.

Osallistuminen lisää siis suunnittelun avoimuutta. Se luo edellytyksiä julkiselle keskustelulle ja täten edesauttaa suoran demokratian periaatteiden omaksumista (Ympäristöministeriö 1998, 28). Avoimuus- ja julkisuusperiaatteiden vaaliminen vaatii paikallismedian hyödyntämistä tiedonvälityksen kanavana. Kauppi-Niihaman kaavoituksen aikana Aamulehti toimii foorumina, jossa paitsi ilmoitetaan yleisötilaisuuksien ajankohdista myös käydään jatkuvaa mielipidekeskustelua suunnitteluun liittyvistä seikoista. Lehtikirjoittelun kautta voidaan vaikuttaa niin tavallisten asukkaiden kuin päättäjienkin mielipiteisiin ja asenteisiin kaavoitettavan alueen kehittämisestä. Julkinen keskustelu tuo suunnitteluun mukaan värikyyttä ja alue saattaa saada uudenlaisia merkityksiä kuntalaisten keskuudessa. Manipuloinnin estämiseksi olisi kuitenkin tärkeää, että asioita pohdittaisiin monesta näkökulmasta eikä ohjattaisi ihmisten mielipiteitä vain yhden suunnitteluvaihtoehdon suuntaan. Suunnittelija myöntää medialla olevan merkittävä vaikutusvalta. Virkahenkilönä hänen täytyy seurata lehtikirjoittelua sivusta katsojan roolissa sillä puolueettomuuden nimissä suunnittelija ei itse voi ilmaista mielipiteitään julkisesti. Hän kertoo asiasta näin:

”Me suunnittelijat ollaan joskus otettu kantaa yleisönosastossa ja saatu kaupungin johdolta ehdoton kieltö: ”ei voi”, joten silloin mun täytyy yrittää saada sitten sanottua, että ”kirjoitelkaa hyvät ihmiset!” Koska sillä on myöskin hirmusen suuri merkitys – se kyllä muokkaa ihmisten näkemyksiä...Kun nykyään tosta Kaupin rakentamisesta on mun mielestä ollut muutamia aika vaarallisen tuntuisia kirjoituksia, niin mä olen sanonut, että vois olla kyllä että jos olis viitseliäisyyttä ja halua niin vois kirjoittaa myöskin tästä,

että ei missään nimessä pidä lyhytnäköisesti rakentaa...Pitäis jonkun agiteerata semmonen joku riittävän painoarvon henkilö – tämmöset professorit on aina hirveen hyviä tyyppejä kirjoitteleen – ne otetaan niin kun tosissaan. Että ei se pelkästään riitä, että tämmönen yhteistyöryhmä on saanut näkemyksen tai suunnittelijaryhmä tekee tavoitteensa vaan sitten pitäis vielä rumpua lyödä median kautta niin se kyllä vaikuttaa päätöksentekijöihin – masentavaa mutta totta, näin se toimii.” (Kivimäki 2001.)

7.5.2 Työtä on paljon – riittääkö aika?

Aikaongelmiin saatetaan törmätä useassakin yhteydessä moniäänisen suunnitteluprosessin aikana. Ne saattavat liittyä osallisten henkilökohtaisiin ajankäyttövaikeuksiin tai käytännön suunnitteluprosessista nouseviin aikakysymyksiin.

Yhteissuunnitteluryhmän keskuudessa problemaattisuutta aiheutti kaavaprosessin pitkän aikajänteen hahmottaminen. Vaikutti siltä, että tilanteen uutuuden ja käsiteltävien asioiden paljouden vuoksi joillekin ryhmäläisille oli jäänyt epäselväksi, koska ja miten suunnitellaan. Suunnittelija pyrki painottamaan sitä seikkaa, että uudenlainen käytäntö vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä kaikilta osapuolilta. Hän totesi, että prosessia pitkittää erityisesti suunnittelijoiden työmäärän lisääntyminen: kokoukset eri osallisten kanssa ovat lisääntyneet, valmisteltavien selvitysten ja raporttien määrä on kasvanut jne. Lisäksi suunnittelijan on oltava ihmisten käytettävissä – hänellä tulee olla aikaa kuunnella kuntalaisia. ”*Kyllä tämä on palveluammatti*”, totesi suunnittelija havainnoivasti.

Suunnittelijan mukaan myöskään päättäjien keskuudessa ei olla vielä täysin sisäistetty sitä ajatusta, että kaavaprosessit vaativat nyt enemmän aikaa kuin ennen. Uudenlaisen suunnittelukäytännön omaksuminen ja hyväksyminen osaksi kaupungin hallintokulttuuria vaatii paitsi aikaa niin myös muutoksia päätöksentekijöiden ajattelutavoissa. Suunnittelija kertoo epäkohdasta seuraavalla tavalla:

”Kun me ajatellaan tuota ylintä johtoa, niin olleenkaan ei ole vielä välittynyt tämä tieto sinne, että tää hidastaa aikatauluja ja tämä lisää työtä. Ja tavallaan, kun meitä on ollut kaavotuksessa aika vähän henkilökuntaa – niin, jotta me saatais tehdyksi yhtä paljon

kaavoja kuin aina ennenkin niin meillä pitäis olla enemmän työntekijöitä, koska tämmösen prosessin eteenpäin vieminen vie paljon enemmän aikaa.” (Kivimäki 2001.)

Tässä yhteydessä tulee kysyneeksi, onko odotukset kuntia kohtaan asetettu liian korkealle. Riittääkö kunnissa resursseja järjestää toimivaa moniäänistä maankäytön suunnittelua? Löytyykö kunnista tulevaisuudessa riittävästi päteviä ja kokeneita suunnittelijoita, jotka pystyvät työskentelemään keskellä laajaa vuorovaikutusverkostoa? Myös Matti Vatiilo (2000) kiinnittää artikkelissaan huomiota tämän kaltaisiin kysymyksiin. Hän tekee johtopäätöksen, että jos kuntaorganisaatio haluaa pärjätä kilpailussa toisten kuntien kanssa, sen tulee laittaa painoarvoa innovatiivisen ja luovan toimintaympäristön kehittämiseen. Etuna tämän suuntaisessa kehityksessä on hänen mukaansa, paitsi luottamuksen lisääntyminen kuntalaisten ja viranomaisten välillä, niin myös kaavojen laadullisuusnäkökulman tietoisempi huomioon ottaminen.

Ei ainoastaan suunnittelija vaan myös yhteistyöryhmän jäsen koki alkuselvitysten laatimiseen liittyvän työmäärän olevan melko suuri. Käyttäjien edustajan näkökulma asiasta kävi ilmi haastattelun aikana, jolloin hän totesi, että *”kyllähän tässä vastuuta on ja niinkun sellanen aika raskas taakka tää on – onhan tässä todella isoista asioista kysymys”* (Tasanen 2001). On kaikesti mahdollista todeta, että hänen kohdallaan vuorovaikutteisen suunnittelun periaatteet ovat toteutuneet – vastuuta suunnittelusta on saatu siirrettyä suunnittelijoilta ”asiakkaille” eli kuntalaisille. Tosin jos yhteistyöryhmässä mukana oleminen koetaan liian aikaa vieväksi ja raskaaksi, voi olettaa, että tämän kaltaisiin suunnitteluprosesseihin hakeutuu ainoastaan aktiivisimmat kuntalaiset. Entä miten on mahdollista saada mukaan myös sellaisia kuntalaisia, jotka eivät suunnitteluryhmissä viihdy? Miten ottaa huomioon myös hiljaiset tai passiiviset ihmiset? Vuorovaikutteisen suunnittelun etuna nimenomaan onkin se, että jokaisen kuntalaisen tai asukkaan ei tarvitse olla läsnä kokouksissa tai ottaa aktiivisesti osaa yhteiseen keskusteluun. Kaikki halukkaat – niin hiljaiset kuin koväänisetkin – voivat tuoda omia näkemyksiään ja mielipiteitään mukaan eri intressiryhmiä edustavien henkilöiden välityksellä.

Lisäksi yhteistyöryhmässä kiinnitettiin huomiota ryhmätyöskentelyyn käytetyn ajan riittämättömyyteen. Joskus ryhmän sisäistä toimintaa saattaakin vaikeuttaa tai hidastaa

se, että energiaa on tuhlattu liiaksi epäolennaisuuksiin ja varsinainen toiminnan tarkoitus on jäänyt taka-alalle. Eräs ryhmän edustaja osoittikin lievää tyytymättömyyttään yhteistyöryhmän kokouksen antiin toteamalla: ”*Mulle jäi sellanen olo, että aika monista isoistakin periaatteellisista asioista keskusteleminen jäi hyvin pinnalliseksi*”. Käyttäjien edustaja puolestaan totesi asiasta näin:

”*No tämmöstä tehokasta puheaikaa niinkun pitäis olla enemmän. Nää ei oo minusta ihan niin lyhyesti esitettävissä – nämä on aika monimutkasia kuitenkin tämmöset yli 10 neliökilometrin alueen kaavotusasiat, et sitä ei voi ihan olettaa että sitä voi ihan yhteen lauseeseen tiivistää.*” (Tasanen 2001.)

Ryhmäkokousten aikana pohdiskeltiin, miten pitäisi toimia, jotta tällaisilta ongelmilta vältyttäisiin jatkossa. Suunnittelija painotti että ylimääräisiä kokoontumisia on mahdollista järjestää jos se koetaan tarpeelliseksi – tarpeiden täytyy tulla ryhmäläisiltä, ei suunnittelijoiden puolelta. On toisaalta otettava huomioon, että yhteisten aikojen sopiminen näinkin suuren ryhmän kohdalla ei ole täysin yksinkertaista. Rajoittavina tekijöinä monella varmasti ovat omaan työhön liittyvä aikataulu ja sen mukanaan tuomat kiireet. Tästä syystä todettiin, että turhaan ei kannata kokoontua vaan panostaa siihen, että jokainen jäsen toimii aktiivisesti myös omalla ajallaan – etsii tietoa itsenäisesti ja ottaa yhteyttä suunnittelijoihin tarpeen tullen.

7.5.3 Osallistumisen monet merkitykset

Ei vielä riitä, että kaavoitushankkeen yhteyteen on perustettu lain vaatimalla tavalla ryhmä, joka koostuu alueen kannalta merkittävistä osallisista. Ryhmän toiminnan tulisi olla merkityksellistä niin suunnittelijan kuin osallisenkin näkökulmasta. Suunnitteluprosessin lomassa olisikin hyvä pohtia, miksi ryhmä oikeastaan perustettiin – mikä on sen merkitys. Lisäksi on syytä kysyä: miksi ihmiset osallistuvat eli mikä saa heidät toimimaan yhteisten asioiden puolesta.

Suunnittelija kokee, että Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmästä on hänen työnsä kannalta ollut huomattavaa hyötyä. Hän toteaa etujen olevan suuremmat kuin haittojen: työnteosta on toki uuden lain myötä tullut hitaampaa mutta se on toisaalta muuttunut

moniulotteisemmaksi ja vaihtelevammaksi. Suunnittelija arvioi yhteistyöryhmän merkitystä oman työnsä näkökulmasta näin:

”Hyötynä kyllä sanosin sen, että tuota saa niinkun semmosia ideoita ja tietoa, mitä varmasti muuten ei välittyis. Sieltä tulee hirveen hyvää näkemystä – se kyllä laajentaa sitä lähtömateriaalia, mitä muuten yks ihminen ei jaksais tai pystyis keräämään. Yleensä se on yks henkilö vienyt koko homman niinkun putkeen.” (Kivimäki 2001.)

Vuorovaikutteisuuden perustuvassa suunnittelussa edellytyksenä tulisi olla, että yhteistoiminnan hyödyt eivät kohdistuisi ainoastaan kunnan hallinto-organisaatioon vaan eduista pitäisi voida tasavertaisesti nauttia myös kunnan asukkaat. Kauppi-Niihaman käyttäjien edustaja pitää tärkeimpinä motivaatiotekijöinä ja osallistumisen kriteereinä kahta seikkaa: ensimmäiseksi oman tieto- ja taitotason tulee olla riittävät suhteessa käsiteltäviin asioihin ja toiseksi osallistumisesta täytyy koitua hyötyä myös itselle. Hän toivoo voivansa vaikuttaa oman elinympäristönsä kehittämiseen tuomalla suunnitteluun mukaan virkistysalueeseen liittyvää elämis- ja kokemismaailman tietoutta. Lisäksi uuden oppimisella ja paikallistietouden lisääntymisellä on ollut tärkeä merkitys, mistä hän toteaa näin:

”Niin, ensinnäkin tästä alueesta on löytänyt uusia piirteitä – sitä aina haluaa tutustua siihen, mistä puhutaan... Toinen on, että tossa ryhmässä on nähnyt, että minkälaisia ihmisiä on noitten tällä alueella toimivien niin kun järjestöjen ja yritysten takana... Ja täähän on että jos alue kaavoitetaan hyvin niin siitä on monenlaista semmosta hyötyä – virkistymismahdollisuudet ja arvo säilyy alueen ympäristössä.” (Tasanen 2001.)

Voisi siis päätellä, että ihminen motivoituu toimimaan yhteisten asioiden puolesta jos hän kokee osallistumisen riittävän merkittäväksi, ei vain yhteisönsä, vaan myös itsensä kannalta. Yhteistyöhön sitoudutaan tiiviimmin jos käsiteltävään asiaan liittyy omakohtaisia kokemuksia ja tunteita. Myös uhka oman elinympäristön muuttumisesta voi olla laukaiseva tekijä osallistumiselle.

On toki selvää, että kuluu aikaa ennen kuin uudenlaiset suunnittelun työtavat opitaan ja kansalaisaktiivisuudesta tulee rutiinia. Ihannetapauksessa tieto vaikuttamismahdollisuuksista leviää eri intressitahoille niiden ihmisten välityksellä,

jotka ovat osallisina parhaillaan käynnissä olevissa suunnitteluprojekteissa. Jauhiainen ja Eskola (1994, 139) toteavat, että ryhmätoiminta on silloin yhteiskuntaa muuttavaa ja demokratiaa rakentavaa, jos ihmiset saavat sen avulla kokemuksen omista ajattelu- ja toimintatavoistaan. Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmän kohdalla ideaaliajatuksena on, että kun erilaiset käyttäjäryhmät saavat tietoa alueiden kehittämisestä, he oppivat levittämään samaansa tietoutta edelleen ja sen myötä ottamaan vastuuta omista elinympäristöistään. Suunnittelija tarkastelee asiaa esimerkin valossa seuraavalla tavalla:

”Sanotaan, että jos asuntoaluetta suunnitellaan ja he kokevat, että he voivat vaikuttaa ja olla mukana, niin kyllä he sitoutuvat siihen alueeseen eri tavalla ja ehkä hoitavatkin sitä aluetta ja siitä alueesta tuleekin parempi elinympäristö. Ja, kun taas ajattelee, miten elinympäristöllä on merkitystä ihmisen hyvinvoinnin kannalta niin se on kauheen tärkeätä, että ihmiset kokisivat voivansa elää ympäristössä, missä he voivat hyvin ja ajattelevat, että ”tämä on meidän ympäristö”. (Kivimäki 2001.)

8 TUTKIMUSMATKALTA PALUU ARKEEN

Tutkimuskertomukseni alkaa vihdoinkin olla päätöksessään – vain loppulause puuttuu. Ennen viimeisten sanojen lausumista ajattelin kuitenkin vielä kerran katsoa taaksepäin ja kysyä itseltäni: ”Mitä tuli tehtyä? Mitä opin tutkimusmatkani aikana?” Lähdin siis tutkimusmatkalle etsimään ratkaisua asettamaani päätutkimusongelmaan: miten virkistysalueen kaavoituksen yhteyteen perustetun yhteistyöryhmän toiminta ilmentää kommunikatiivisen suunnittelun piirteitä. Nyt ajattelin tehdä yhteenvedon matkani aikana karttuneista kokemuksista sekä tutkimusaineistosta tekemistäni löydöistä. Lisäksi aion pohdiskella, miten yhteistyöryhmän toimintaa voisi mahdollisesti kehittää tai parantaa.

Tutkimukseni muodostui piirteiltään vahvasti laadulliseksi. Tarkoitukseni oli käydä aineistoni kanssa keskustelua niin kauan, että sain nostetuksi sieltä esiin tutkimukseni kannalta oleellimmat seikat. Näille ilmiöille pyrin sitten löytämään omien kokemusteni ja oppimani tiedon perusteella erilaisia merkityssisältöjä. Vahva olettamukseni on, että jos tekisin tämän tutkimusmatkan uudestaan, rakentuisi se

toisenlaisista valinnoista ja ratkaisuista. Laadullisuutensa ja subjektiivisuutensa vuoksi tällaista tutkimusta on lähes mahdotonta samankaltaisena toistamiseen suorittaakaan. Kuitenkin tutkimukseni avulla, yhden esimerkin kautta on mahdollista tarttua sellaisiin merkittäviin kysymyksiin ja teemoihin, jotka ovat osoittautuneet tärkeiksi myös suunnitteluteorioissa ja -kulttuurissa yleensä. Tämän lisäksi se voi antaa uusien suunnitteluhankkeiden osallisille mahdollisuuden tutustua Kauppi-Niihamasta saatuihin kokemuksiin, onnistumisiin ja epäonnistumisiin ja täten luoda esimerkin pohjalta oma lähestymistapa hankkeiden toteuttamiseen.

8.1 Pienin askelin kohti kommunikatiivista suunnittelua

Nyt on siis aika kysyä: minkälaiseksi Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmän rooli oikeastaan muodostui? Onnistuttiinko suunnitteluprosessi toteuttamaan vuorovaikutteisuusperiaatteiden mukaisesti uuden maankäyttö- ja rakennuslain vaatimalla tavalla? Erityisesti kaavoitusprosessin alkuvaiheessa ryhmällä oli merkittävä rooli sillä se toimi pääasiassa tiedonkerääjänä ja tiedonvälittäjänä. Suunnittelijan rooli puolestaan oli olla ryhmässä keskustelun virittäjänä ja näkemyksiä yhteen sitovien visioiden luoja. Lisäksi hänen tehtävänänsä oli tukea ryhmäläisiä niin, että intressiryhmistä välittyvät mielipiteet ja toiveet oli mahdollista saada konkreettiseen muotoon kaavaluonnosten laatimista varten.

Ryhmäläiset onnistuivat tehtävässään sikäli, että he toivat moniääniseen suunnitteluun arvokasta kokemuksiin ja tuntemuksiin perustuvaa kenttätietoa kaavoitettavasta alueesta ja täten edesauttoivat suunnittelunprosessin muodostumista positiivisella tavalla ristiriitaisemmaksi, laadullisemmaksi ja moniulotteisemmaksi. Siitä välittykö virkahenkilöiltä saatu tieto takaisin intressiryhmiin, en valitettavasti ottanut tämän tutkimuksen avulla tarkemmin selvää. Suunnittelusta saatujen kokemusten ja tietouden siirtyminen kuntalaisten – tässä tapauksessa osallisryhmien – keskuuteen olisikin erityisen tärkeää, jotta ihmisten tuntemusta omiin elinympäristöihinsä liittyvistä ongelmista saataisiin parannettua sekä heidän kiinnostustaan osallistua erilaisiin kunnan yhteissuunnitteluprojekteihin kasvatettua.

Tarkasteltaessa läheisemmin yhteistyöryhmän osallistumista suunnitteluun, on mahdollista todeta, että ryhmän toiminta ilmentää läheisesti Harjun (1988) ja Vuorelan (1994) esittämiä yhteissuunnittelun periaatteita (kuvio 1). Toimintaa voisi kutsua yhteissuunnitteluksi sikäli, että eri intressitahot eli alueen asukkaat, käyttäjät ja maanomistajat ovat organisoituneet ryhmiksi ja he saavat olla mukana suunnitteluprosessissa omien edustajiensa välityksellä. Edustajien tehtävänä oli suunnittelun alkuvaiheessa paitsi laajentaa ja syventää omaa tietopohjaansa suunnittelun kohteesta niin myös pohtia, mitkä ovat heidän edustamansa ryhmän tarpeet ja toiveet alueen kehittämisen kannalta. Pienenä poikkeuksena ovat satunnaiset virkistysalueen käyttäjät, kuten esimerkiksi lenkkeilijät, koirien ulkoiluttajat, hiihtäjät ja suunnistajat, joista ei käytännön syistä muodostettu selkeätä taustaryhmää. Tämä toki olisi helpottanut satunnaiskäyttäjien edustajan tiedonkeruutyötä. Suunnittelussa hyödynnettiin siis objektiivisen suunnittelutiedon rinnalla subjektiivista elinolojen laatua ja elämäntapaa kuvaavaa tietoa. Lisäksi suunnittelussa esiin nousseita kysymyksiä ratkaistiin vuorovaikutuksessa eri osallisryhmien kanssa. Kommunikaatioprosessista muodostui moniulotteinen sillä informaatio ei kulkenut yksisuuntaisesti ainoastaan suunnittelijalta ryhmäläisille vaan myös intressiryhmien tuottamalla tiedolla oli merkittävä osa vuorovaikutusprosessissa.

Yhteistyöryhmän toiminta ei osoittautunut kovinkaan spontaaniksi sillä ryhmää johdettiin ja ohjailtiin ylhäältä päin eli suunnittelijalla oli vastuu ryhmätoiminnan onnistumisesta. Määrätietoisien ohjaamisen merkitys korostuukin erityisesti suunnittelun alkuvaiheessa, jolloin ryhmätoiminnan alkutaival on vielä kankeaa. Vaikka yhteistyöryhmän työskentelyssä näkyi vahvasti suunnittelijan kädenjälki, en saanut sellaista vaikutelmaa, että ryhmätyöskentelystä olisi puuttunut luovuus tai että ryhmäläisiä olisi kontrolloitu liiaksi. Ryhmäläiset saivatkin vaikuttaa omien työskentelytapojensa muotoutumiseen eikä heitä sitoutettu käyttämään mitään tiettyjä tiedonkeruu- tai toimintametoja. Se, että yhteistyöryhmässä hyödynnettiin sekä teknistä suunnittelutietoutta että yhteissuunnittelulle ominaista moniulotteista arkitietoa osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Mäntän projektin tapaan, (ks. esimerkki elävästä elämästä 1) Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmässä instrumentaalisuuteen perustuvaa suunnittelutapaa ei siis väheksytty vaan kommunikatiivisuus ja instrumentaalisuus täydensivät toisiaan.

8.2 Yhteistyöryhmän toiminnan kehittämismahdollisuudet

Vaikuttaa siltä, että yhteistyöryhmän toiminta sujui siis täysin oppikirjojen mukaisesti, joustavasti ja moitteettomasti. Vaikutelma on väärä sillä myös Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmästä löytyi muutamia puutteita. Täydellisyyteen on varmasti turha ryhmätoiminnassa pyrkiäkään – toimintatapoja voi aina kehittää. Myös suunnittelijalla oli yhteistyöryhmästä saman suuntaisia ajatuksia:

Siinä mielessä musta on kyllä hirveän tärkeää tällöinen yhteistyön kehittäminen – musta tuntuu, että tää hakee vielä uomiaan vuosia. Must se olis ehkä hyvä, että se olis koko ajan semmosessa luovassa kehitysprosessissa ja menis aina vain paremmaks ja paremmaks.” (Kivimäki 2001.)

Seuraavaksi aion tehdä omat ehdotukseni siitä, mihin yhteistyöryhmän toiminnassa tulisi jatkossa kiinnittää enemmän huomiota ja miten toimintaa voisi tulevaisuudessa kehittää. *Ensimmäinen parannusehdotukseni* koskee lasten ja nuorten osallistumista suunnitteluprosessiin – heidän toiveitaan ja mielipiteitään ei juuri otettu huomioon Kauppi-Niihaman suunnitteluprosessissa. Keräämäni aineiston pohjalta on mahdollista todeta, että nuorten näkemykset alueen kehittämisestä ovat varsin poikkeavat aikuisten näkemyksiin verrattuna. Nuorten ajatuksia ei tulisi väheksyä vaan tarjota heille mahdollisuus olla osallisina suunnittelemassa huomisen liikunta- ja elinympäristöjä. Yhteistoiminnan myötä voitaisiin parantaa heidän ympäristötietouttaan sekä valmiuttaan ottaa vastuu omien toimintaympäristöjensä hyvinvoinnista.

Lisäksi tarkempaa huomiota olisi pitänyt kiinnittää kahteen muuhunkin erityisryhmään, jotka valitettavan usein jäävät pois moniäänisestä suunnittelusta: vanhuksiin ja vammaisiin. Näiden edellä mainittujen erityisryhmien näkemysten poisjääminen suunnittelusta on valitettavaa sillä jos suunnitellaan toisten puolesta, väistämättä myös kuva todellisuudesta vääristyy jonkin verran. Jokainen ihminenhan havainnoi toimintaympäristöään omista lähtökohdistaan käsin ja antaa sille omanlaisensa merkityksen.

Toinen parannusehdotukseni liittyy yhteistyöryhmän tiedonkeruu- ja tiedonvälitysprosessiin. Intressiryhmien edustajien tehtävänähän oli suunnittelun

alkuvaiheessa ilmaista virkistysalueeseen kohdistuvat tarpeensa ja toiveensa, joiden pohjalta ryhmä sitten yhdessä muodosti virkistysalueen yleiset kehittämistavoitteet. Se, että ryhmä sai vapaasti valita tiedonkeruu- ja menettelytapansa toi varmasti suunnitteluun luovuutta ja joustavuutta. Toisaalta se aiheutti ryhmäläisissä myös hämmennystä sillä moni oli epävarma siitä, mihin seikkoihin tiedonkeruussa olisi erityisesti pitänyt kiinnittää huomiota. Lisäksi osa ryhmäläisistä olisi toivonut saavansa tietoa hallintokuntien tekemistä liikenne- ja luontoselvityksistä ennen omien tarpeidensa kartoittamista. Näiltä ongelmilta oltaisiin saatettu välttyä, jos kaavoitusprosessin tiedonkeruuvaiheessa olisi hyödynnetty yhteissuunnittelussa paljon käytettyä työkirjamenetelmää.

Tässä menetelmässä jokaisen osallisyhmän on suunnitteluprosessin eri vaiheissa tarkoitus kerätä tietoa kirjallisten esitysten eli työkirjojen muotoon. Niiden avulla on mahdollista selvittää suunniteltavan alueen lähtökohtatilanne, pureutua alueella esiintyviin ongelma-kohtiin, esittää uusia ideoita ja ehdotuksia epäkohtien ratkaisemiseksi ja niin edelleen. Työkirjamenetelmä antaa mahdollisuuden avoimeen tiedonvaihtoon, sillä kaikkien osallisten – sekä intressiryhmien että hallintokuntien – valmistamat esitykset ovat yleisesti nähtävillä ja vertailtavissa. Työkirjojen avulla kaikkien osallisten on mahdollista keskittyä käsittelemään samoja teema-alueita sekä pureutua ongelmiin kokonaisvaltaisesti. Työkirjamenetelmän etuna voi siis kaikeksi todeta olevan sen, että suunnittelun tietopohjasta saadaan hyvin kattava. Lisäksi se auttaa ratkaisemaan vastakohtaisuuksia sekä ennakoimaan mahdollisia ristiriitatilanteita. (Suomi 1998b.) Vaikka menetelmää on pääasiassa hyödynnetty asuntoalueiden kehittämishankkeissa, varmastikaan ei olisi ongelmallista käyttää sitä sovelletusti myös kaavoitusprosessien yhteydessä.

Laadullinen tieto suunnittelun perustana ei aina ole riittävä. Niinpä myös Kauppi-Niihaman liikunta- ja virkistyskäyttöä kartoitettaessa olisi laadullisen tiedon rinnalla ollut järkevää hyödyntää myös määrällistä tietoa – etenkin kun on kyse käyttäjäkunnaltaan erittäin heterogeenisestä ja pinta-alaltaan laajasta liikunta- ja virkistysalueesta. Heti suunnittelun alkuvaiheessa olisikin kannattanut tehdä kattava selvitys siitä, kuinka paljon aluetta käytetään, minkälaiset käyttäjäryhmät alueella pääasiassa käyvät sekä mistä ja miten alueella saavutaan. Tällainen lähtökohtatieto antaa kokonaiskuvan suunniteltavasta alueesta ja täten myös auttaa osallisyhmiä

muodostamaan oman näkemyksensä alueen kehittämistä. Kyselyselvityksen toteuttamisessa olisi voinut hyödyntää esimerkiksi opiskelijaryhmiä. Vastaavanlainen kysely onkin tehty Kaupin ja Niihaman metsäselvitysten yhteydessä syksyllä 2000. Se toteutettiin yhteistyössä Tampereen ammattikorkeakoulun ympäristöhallinnon opiskelijoiden kanssa.

Kolmas parannusehdotukseni sivuaa edelleen tiedonvälitysteemaa – tarkemmin sanottuna tiedonvaihtoprosessia yhteistyöryhmän ja muiden suunnitteluun osallistuvien osapuolten välillä. Viranomaisten ja yhteistyöryhmän välisessä vuoropuhelussa ei suunnittelun alkuvaiheessa ilmennyt juurikaan ongelmia – yhteistyöryhmän kokouksissahan oli mukana eri hallintokuntien edustajia, jotka ottivat asiantuntijoina osaa neuvottelutilanteisiin. Sitä vastoin yhteistyöryhmän kokouksiin ei osallistunut yksikään niistä kaupungin luottamushenkilöistä, jotka viimekädessä hyväksyvät Kauppi-Niihaman osayleiskaavan. Miksi luottamushenkilöiden osallistuminen yhteistyöryhmän toimintaan on niin tärkeää, kuten myös Vuorela (1994, 5) toteaa?

Vaikka yhteistyöryhmä ei tee virallisia päätöksiä, voidaan sillä sanoa olevan epävirallista valtaa. Kun eri intressiryhmiä edustava yhteistyöryhmä pystyy karsimaan vaihtoehtoja tai kannattamaan yksimielisesti jotakin vaihtoehtoa, päätöksentekijän on suhtauduttava sen ehdotuksiin vakavasti. Uskottavuuden nimissä olisikin oleellista, että myös päätöksentekijöiden edustajat ottaisivat osaa kokouksiin ja seuraisivat ryhmän toimintaa. Tällöin intressiryhmät eli tavalliset kansalaiset voisivat kokea, että heitä kuunnellaan ja että he todella voivat olla vaikuttamassa kunnan yhteisiin asioihin. Päätäjät puolestaan oppisivat yhteistyöryhmän toimintaan tutustumalla omaksumaan uudenlaisen suunnittelu- ja hallintokulttuurin käytäntöjä: moniäänisessä suunnittelussa pitäisi mennä ihmisten lähelle ja päätökset tulisi tehdä heidän kanssaan. Juuri tässä seikassa Kauppi-Niihaman kohdalla onkin parantamisen varaa sillä suunnittelijan mukaan tieto uudenlaisista toimintatavoista ei ole vielä täysin välittynyt päätäjille saakka. He eivät ole sisäistäneet sitä, että vuorovaikutteisuuden perustuvan suunnitteluprosessiprosessin läpi vieminen vaatii enemmän aikaa ja kärsivällisyyttä – suunnitelmia ei synny entiseen tapaan, nopeasti ja tehokkaasti.

Neljännessä ja samalla viimeisessä parannusehdotuksessani tarkastelen ryhmän sisällä tapahtuvaa palautteen antamista ja sen merkitystä. Yhteistyöryhmän toimintaa

havainnoidessani nimittäin kiinnitin huomiota ryhmän vetäjän eli suunnittelijan antamaan vähäiseen palautteeseen. Kuten Jauhiainen ja Eskola (1994, 157-159) toteavat palautteen saaminen on ryhmäläisen kannalta sikäli tärkeää, että sen avulla hänen on mahdollista arvioida ja reflektoida omaa toimintaansa. Jatkuva oman toiminnan arviointi antaa siten valmiuden kehittyä vuorovaikutustaidoissa ja toisaalta myös olemaan avoin muutoksille sekä kohtaamaan erilaisia ristiriitoja. Tämä puolestaan voisi kannustaa ryhmäläistä osallistumaan yhteistyöhankkeisiin myös tulevaisuudessa.

Kun muistaa, että suunnittelijan tulisi yhtäaikaaisesti osata ymmärtää ryhmäläisten näkemyssisältöjä, nähdä kokonaisuuksia, pitää yllä kommunikaatiota, toimia asiantuntijana jne. on ymmärrettävää, että palautteen antaminen ja tilanteen jatkuva arviointi saattavat jäädä taka-alalle. Usein nämä kyvyt kehittyvätkin suunnittelun edetessä ja vuorovaikutussuhteen tiivistyessä osallisen ja suunnittelijan välillä.

8.3 Toiminnan ohjaajana yhteiset pelisäännöt

Nyt lienee sopiva hetki tehdä jonkinlainen yhteenveto edellä esittämistäni ajatuksista, johtopäätöksistä ja kokemuksista – toisin sanoen yhteistyöryhmän toiminnan pääpiirteistä. Yhteenvetona aion esittää Vuorelan (1994, 2-3) suosittelemaan malliin perustuen listan kirjoittamattomia ”pelisääntöjä”, joita Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmän tulisi pyrkiä noudattamaan toimintansa aikana. Suurin osa näistä toimintaperiaatteista onkin toteutunut ryhmän työskentelyn yhteydessä. Ne kuvaavatkin havainnoivasti myös sen, minkälaiseksi ryhmän rooli muotoutui kaavoitusprosessin alkuvaiheessa. Kuten olen todennut, ryhmätoimintaa voi aina kehittää ja parantaa – niin myös yhteistyöryhmällä on joidenkin pelisääntöjen kohdalla vielä hiomisen varaa. Aikaisemmin esittämäni parannusehdotukset toimikoot apukeinona ryhmätoiminnan kehittämisessä ja ongelmakohtien korjaamisessa. Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmän pelisäännöt olen siis koonnut kuusi kohtaa sisältävän listan muotoon seuraavalla tavalla:

1. Kaavoitettavan alueen jokaisella osallisryhmällä tulee olla *mahdollisuus osallistua* ja tuoda näkemyksiään julki alueen kehittämisestä. Alueen asukkaat tai muut virkistysalueen käyttäjät voivat osallistua suunnitteluun muun muassa intressiryhmien edustajien välityksellä tai ottamalla osaa yleisötilaisuuksiin.

2. Vastuullisen suunnitteluelimen (kaavoittajien) tulee työskennellä *jatkuvassa vuorovaikutuksessa* intressiryhmien kanssa koko suunnitteluprosessin ajan.
3. Kaavan laadinnassa tulee kaikkien siihen osallistuvien, niin virkahenkilöiden kuin intressiryhmien edustajienkin, *tuoda avoimesti esille* kaikki se tieto, jolla on vaikutusta suunnitelman sisältöön tai sen tulevaan toteutukseen.
4. Eri intressien yhteensovittaminen tulee perustua *neuvotteluun* ja avoimuuteen. Kaikkien osallisten tulee voida osallistua omalla persoonallisella tavallaan keskusteluun sekä yhteisten valintojen ja päätösten tekemiseen.
5. Sekä suunnittelijan että suunnitteluun osallistuvien intressiryhmien tulee *antaa palautetta* paitsi laadituista suunnitelmista ja kehittämisehdotuksista niin myös vuorovaikutteisen toiminnan laadusta.
6. Uudesta suunnittelukäytännöstä ei ole tarkoitus luoda uutta byrokratiaa vaan sen toimivuuden yhteistyömuotojen osalta tulee olla *jatkuvan arvioinnin ja uudelleenmuokkaamisen* kohteena.

8.4 Avoimin mielin kohti tulevaisuutta

Kaj Nyman (2000) toteaa artikkelissaan, että uuden maankäyttö- ja rakennuslain myötä syntyy maankäytön suunnittelussa uusi hallintokäytäntö. Utteralla valistustyöllä uskotaan olevan vaikutusta siihen, että monet asiat alkavat muuttua paremmiksi – avoimuus sekä vuorovaikutus eri kunnan tahojen välillä lisääntyvät ja byrokratia vähenee. Nyman lisää, että uhkakuvaksi toisaalta saattaa muodostua se, että vuorovaikutuksesta ja kansalaisten osallistumisesta tuleekin pelkkää silmänlumetta tai terapiaa. Lähivuodet ratkaisevatkin, miten uuden lain käy. Kaikki suunnitteluratkaisut niin työpöydillä kuin kokoussaleissakin ovatkin nyt ennakkotapauksia.

Myös Kauppi-Niihaman kaavoitusprosessia voidaan pitää Nymanin mainitsemana ennakkotapauksena. Tutkimukseni kohteena oleva yhteistyöryhmä on toimintansa kautta ollut vaikuttamassa uudenlaisten, joustavampien toimintatapojen soveltamisessa tamperelaiseen hallintokäytäntöön. Tutkimukseni pohjalta on mahdollista todeta, että intressiryhmien osallistuminen kaavoitukseen ei ole osoittautunut ainoastaan silmänlumeeksi tai pakkokäytännöksi, jonka tarkoituksena on ainoastaan noudattaa orjallisesti lain kirjainta. Paitsi, että ryhmän toiminnan myötä ollaan saatu solmittua

arvokkaita kumppanuussuhteita viranomaisten ja kuntalaisten välille, tämän lisäksi uskon, että ryhmän näkemyksellä tulee olemaan todellista vaikutusta lopulliseen virkistysalueen kaavoituspäätökseen.

Suunnittelun alkuvaiheessa yhteistyöryhmä esitti yksimielisen näkemyksen, että Kauppi-Niihama tulisi säilyttää luonnonläheisenä, pääasiassa liikunta- ja virkistyskäyttöön tarkoitettuna alueena. Asuntorakentamispaineiden ei toivottu kohdistuvan virkistysalueelle. Tämä näkemys osoittaa, että luontoympäristön ja virkistäytymismahdollisuuksien säilymistä kaupunkialueilla pidetään tärkeänä ja vaalimisen arvoisena asiana. Paitsi, että kaavoittajien tulee ottaa tämä arvolatauksia sisältävä yhteistyöryhmän valinta huomioon kaavaehdotusta laatiessaan, oletan ryhmän kannanotolla olevan merkitystä myös päättäjien näkemyksiin alueen kehittämisestä. Tutkimukseni rajallisen keston vuoksi minulla ei ole mahdollisuutta saada selville sitä, mitkä voimat päätöksenteossa osoittautuvat viimekädessä vahvimiksi: voittaako rahan arvo luontoarvot tai koetaanko liiketoiminta tärkeämmäksi kuin ihmisen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi? On lopputulos sitten minkälainen tahansa, uudella kaavoituskäytännöllä pyritään joka tapauksessa siihen, että päätökset tehdään puolueettomasti, neuvotellen vuorovaikutuksessa eri foorumeiden kanssa. Osapuolten tulisi voida hyväksyä erilaisten suunnittelukäytäntöjen rinnakkaiselo: ammattilaisuus ja tekninen osaaminen sekä kokemuksiin ja elämyksiin perustuva arkitieto täydentävät toisiaan. Kun asioista joudutaan keskustelemaan avoimesti, vältetään samalla myös salamyhkäisyydeltä ja turhalta jälkipuheelta.

Edellisistä ajatuksista kumpuaakin mieleeni ehdotuksia siitä, miten tutkimusta tämän aiheen parissa voisi jatkossa syventää tai laajentaa. Mielenkiintoani herättävää tutkimuskenttää aiheen ympärillä olisikin varsin paljon. Erityisesti haluaisin syventää paikallisen liikuntakulttuurin näkökulman tarkastelua. Uudenlaisen vuorovaikutteisen kaavoitusmenettelyn voidaankin olettaa vaikuttavan kunnalliseen liikuntasektoriin positiivisella tavalla – se antaa erilaisille liikuntatoimijoille mahdollisuuden olla tiiviimmin mukana liikuntapaikkojen ja -ympäristöjen suunnittelutyössä. Ensinnäkin haluaisin tarkastelussani nostaa esiin kysymyksen: onko uudella vuorovaikutteisella kaavoitusmenettelyllä merkittäviä vaikutuksia kaupungin liikuntatoimen rooliin suunnittelijaosapuolena. Saavatko liikuntatoimen näkemykset ja kannanotot nykykäytännön myötä enemmän painoarvoa vapaa-ajanympäristöjen

kehittämisessä? Vastausten saaminen edellä mainitsemiini kysymyksiin edellyttäisi kaavoitushankkeiden pitkäaikaisempaa seuraamista niiden alkutaipaleista aina päätöksentekoprosessiin ja vaikutusten arviointiin asti. Lisäksi tulisi syvällisesti perehtyä, paitsi kunnan liikunta-asioita hoitavan hallintokunnan toimintakulttuuriin ja sen historiaan, niin myös kunnan yleiseen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmään.

Toiseksi tarttuaisin kysymykseen: voisiko vuorovaikutteisen suunnittelukulttuurin vakiintuminen elävöittää liikunnan kansalaisjärjestöjen toimintaa ja antaa sille uudenlaisia merkityksiä? Voisiko käyttäjädemokratian lisääminen olla vastaus kansalaissektorin aseman vahvistumiseen suhteessa markkinoihin ja julkiseen valtaan? Paikallisella kansalaistoiminnalla ei enää nykyään ole samanlaista asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa kuin esimerkiksi 1900-luvun vuosikymmeninä, jolloin liikunnan vapaaehtoista seura- ja järjestötyötä tekevät ottivat aktiivisesti osaa sekä kasvatukselliseen, kulttuuriseen että poliittiseen toimintaan (Ilmanen & Itkonen 2000, 11-12). Sanotaan, että ihmisten toiminta on muuttunut yksilöllisemmäksi eivätkä ihmiset enää helposti kiinnity paikallisiin järjestöihin. Lisäksi yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten, kuten esimerkiksi lisääntyneen liikkuvuuden ja muuttoliikkeen seurauksena paikalliset yhteisökulttuurit ovat menettäneet merkitystään. Vuorovaikutteista suunnittelu- ja hallintokulttuuria edistämällä olisi mahdollista aktivoida kansalaissektoria uudella tavalla. Hyviä kokemuksia liikuntaseurojen ja liikuntapalvelujen käyttäjien osallistumisesta omien liikuntaympäristöjensä suunnitteluun onkin jo saatu erilaisten yhteissuunnitteluhankkeiden kautta. Muun muassa vuoden 1992 Espoon liikuntasuunnitelma laadinnan yhteydessä itse liikkujat saivat osallistua suunnittelutiedon tuottamiseen. (Suomi 1998,14). Yhteissuunnittelun ja liikunnan kansalaistoiminnan kytköksen tarkastelu voisi tuoda kiehtovan lisän Jyväskylän yliopistossa alkavaan monitieteelliseen tutkimushankkeeseen, jonka tarkoituksena on sukeltaa kansalaistoiminnan moninaiseen ilmiökenttään ja näin luoda vankka pohja kolmannen sektorin tutkimukselle (Suomi 2001).

Tutkimusmatkani aikana kuljetut polut mutkineen ja mäkineen ovat vihdoin takanapäin. Olen nyt päässyt matkani määränpäähän – saavuttanut vuoren korkeimman huipun. Tuon vuoren huipulle kapuaminen kertoo vertauskuvallisesti siitä, että olen tämän tutkimuksen avulla saavuttanut itselleni asettaman haasteellisen tavoitteen. Se on tavallaan saman kaltainen voimantunne, jonka olen kokenut kiivetessäni Lapin

korkealle tunturille tai läheiselle kallionharjalle. Huipulle päästyä saa tuntea riippuvansa maan ja taivaan välillä sekä tiedostaa, kuinka luonto aukeaa korkealta katsottuna avarana ja koskemattomana, toisaalta saavuttamattomana. Niin, edessä siintävää näkymää lienee mahdotonta koskaan tavoittaa tai hallita – matkanteon ja kiipeämisen on jatkettava. Tutkimuksen tekemisen kiehtovuus piileekin siinä, että haasteet eivät lopu koskaan – aina voi oppia ja löytää uusia ennen tutkimattomia asioita. Lopuksi haluaisin todeta, että jos lukijalle heräsi tämän tutkimusmatkastani kertovan tarinan varrella yksikin ajatus tai kysymys, teki se silloin tehtävänsä.

9 LÄHTEET

- Airas, Erkki (1980). *Ryhmätyö. Tie ehjään ihmisyyteen*. Kirjapaja. Pieksämäki.
- Aura, Seppo; Horelli, Liisa & Korpela, Kalevi (1997). *Ympäristöpsykologian perusteet*. WSOY. Porvoo.
- Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott (1995). *Nykyajan jäljillä*. Vastapaino. Tampere.
- Chadwick, George (1971). *A System View of Planning. Towards a Theory of the Urban and Regional Planning Process*. Pergamon Press. Oxford.
- Ekroos, Ari & Majamaa, Vesa (2000). *Maankäyttö- ja rakennuslaki*. Oy Edita Ab. Helsinki.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Flöjt, Anu (1999). *Nuoret ympäristön kehittäjinä – Nuorten Ääni –ryhmien menetelmäopas*. Osallisuushanke. Sisäasiainministeriö.
- Friedmann, John (1973). *Retracking America. A Theory of Transactive Planning*. Anchor Press/Doubleday. New York.
- Granlund, Marja (1981). *Asukkaiden mahdollisuudet osallistua yhdyskuntasuunnitteluun kunnan ja kunnanosan tasolla*. Yhdyskuntasuunnittelun jatkokoulutuskeskus. Espoo.
- Harju, Pertti (1988). *Yhteissuunnittelu asuinalueiden kehittämisessä – raportti SOFY –projektin kenttäkokeilusta*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 15. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Hartikainen, Jorma (2001). *Tiiviisti rakennettu kaupunki taloudellisin*. Aamulehti. 2.2.2001, 2.
- Healey, Patsy (edit.) (1981). *Planning Theory. Prospects for the 1980s*. Pergamon Press. Oxford.
- Houni, Markku & Kerola, Olli (1989). *Kunta- ja kuntainliittosuunnittelu*. Valtion painatuskeskus. Suomen kunnallisiitto.
- Heuru, Kauko (1995). *Uusi kuntalaki*. Painatuskeskus. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1998). *Tutki ja kirjoita*. 3.–4. painos. Kirjayhtymä Oy. Helsinki.
- Ilmanen, Kalervo (1993). *Tampereen liikuntatoimen kehityspiirteitä 1922-1992*. Osaraportti laajempaa tutkimustekstiä varten. 25.1.1993. (Julkaisematon käsikirjoitus).

Ilmanen, Kalervo & Itkonen, Hannu (2000). *Kansalaisten liikuttajat. Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajine Pohjois-Karjalassa.* Itä-Suomen lääninhallituksen liikuntatoimi, Pohjois-Karjalan Liikunta ry ja Joensuun yliopisto Karjalan tutkimuslaitos. Joensuu.

Jauhiainen, Riitta & Eskola, Marjatta (1994). *Ryhmäilmiö.* WSOY. Juva.

Kangas, Olli (1995). *Rationaalisen valinnan teorian.* Teoksessa Risto Heiskala (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Gaudeamus Kirja. Helsinki, 63-87.

Kangas, Risto (1995). *Jürgen Habermas ja modernin projektin puolustuksen vaikeus.* Teoksessa Risto Heiskala (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Gaudeamus Kirja. Helsinki, 192-222.

Karimäki, Ari (1999). *Äänekosken uimahallin sosiaaliset vaikutukset.* Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 64/1999. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Kemp, Ray (1982). *Critical Planning Theory.* Teoksessa Patsy Healey (edit.) Planning Theory. Prospects for the 1980s. Pergamon Press. Oxford. 59-67.

Kotilainen, Olli (1983). *Asukkaiden osallistuminen kaavoitukseen.* Tutkielma Jyväskylässä. YJK Yhdyskuntasuunnittelun jatkokoulutuskeskus. HTKK Espoo.

Lehtonen, Hilikka (1999). *Yhdyskuntasuunnittelu, moderni asiantuntijuus ja tulevaisuuden suunnittelijakompetenssit.* Yhteiskuntasuunnittelu. The Finnish Journal of Urban Studies. 3-4/99, vol. 37, 50-61.

Lehtonen, Pauliina (1999). *Asukasryhmän osallistuminen Life -projektiin.* Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.

Leskinen, Jaakko (toim.) (1995). *Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla.* Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki.

Mäntysalo, Raine (1999). *Suunnittelu ja oppiminen – kohti teoriaa refleksiivisestä maankäytön suunnittelusta.* Yhteiskuntasuunnittelu. The Finnish Journal of Urban Studies. 1999: 1-2, vol. 37, 8-27.

Niemelä, Jari (2001). *Valtuustopomo Merikoski rakentaisi ruisleipäbudjetin.* Tamperelainen. 3.2.2001, 7.

Nyholm, Marja-Liisa (1996). *Osallistuvaa suunnittelua suomalaisittain. Esimerkkinä Mäntän parannusprojekti.* Yhteiskuntasuunnittelu. The Finnish Journal of Urban Studies. 1996:2, vol. 34, 2-13.

Nyman, Kaj (2000). *Maankäyttö- ja rakennuslaki: henki vai kirjain?* Yhteiskuntasuunnittelu. The Finnish Journal of Urban Studies. 2000: 2, vol. 38, 6-16.

- Salmikangas, Anna-Katriina (1994). *Kainuun liikunnan mallimaakunta –projektin arviointitutkimus*. Liikuntasuunnittelun ja –hallinnon lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto.
- Sotarauta, Markku (1996). *Kohti epäselvyyden hallintaa. Pehmeä strategia 2000 –luvun alun suunnittelun lähtökohtana*. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Finnpublishers. Tampere.
- Ståhlberg, Krister (1978). *Politik och planering. Några kritiska uppsatser kring planering inom statsförvaltningen*. Åbo Akademi. Forskningsinstitut, Nr 20.
- Sundin, Alf (1997). *Självstyrelsens paradoxer. En studie om den kommunala självstyrelsens förutsättningar och restriktioner inom plan- och byggsektorn*. Samhällsvetenskapliga institutionen. Karlstad.
- Suomi, Kimmo (1989). *Liikuntasuunnittelun uudistaminen yhteissuunnittelulla. Raportti Liikunnan Mallikuntakokeilun ja SOFY -projektin yhteissuunnittelukokeilusta Jyväskylän Huhtasuon lähiössä*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Espoo.
- Suomi, Kimmo (1998a). *Liikunnan yhteissuunnittelumetodi. Metodien toimivuuden arviointi Jyväskylän Huhtasuon lähiössä*. Jyväskylän yliopisto. Studies in sport, education and health 58.
- Suomi, Kimmo (1998b). *Yhteissuunnittelu ja työkirjamenetelmä*. Julkaisematonta luentomateriaalia. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos.
- Suomi, Kimmo (2000). *Liikuntapaikat ja tasa-arvo: Lähemmäs, halvemmalla, useammalle. Asiakas kansalainen on peruspalvelunsa ansainnut*. Liikunta ja tiede 3-4/2000, 37. vuosikerta, 16-21.
- Suomi, Kimmo (2001). *Osallistuva suunnittelu ja kolmas sektori*. Luento monitieteellisessä kolmas sektori -seminaarissa 15.5.2001. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Tampereen kaupungin kaavoitusvirasto (1990). *Kauppi-Niihaman osayleiskaava 1989*. Kaavoitusviraston julkaisuja 10/1990. Tampereen kaupungin painatuskeskus. Tampere.
- Tampereen kaupunginkanslia (1994). *Tampereen kantakaupungin viheralue selvitys*. Kaupunkisuunnitteluryhmän 3.10.1994 tekemä luonnos.
- Tampereen kaupungin liikuntapoliittinen ohjelma (2001). *Liikkuva tamperelainen 2001-2010*. Tampere.
- Tampereen kaupungin ympäristövirasto (2001). *Lähtökohtaraportti – Kauppi-Niihaman osayleiskaava*. Kaavoitusyksikkö 11.1.2001. Tampere.
- Tiihonen, Paula & Tiihonen, Seppo (1990). *Keskitetyn suunnittelun nousu ja tuho. Jäähyväiset alistavalle, pysähtyneisyyden ajan suunnittelulle*. Valtion painatuskeskus. Helsinki.

Tiuraniemi, Juhani (1993). *Yksilö, ryhmä, organisaatio. Sosiaalipsykologian perusteita*. 2. korjattu painos. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku.

Turunen, Panu (1993). *Maailmankuva kokonaisnäkömyksenä*. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) *Näkökulmia elämäkatsomuksen muodostamiseen*. Gaudeamus. Helsinki. 27-48.

Vatilo, Matti (2000). *Käskyvallasta kumppanuuden aikaan – reunamerkitöjä Kaj Nymanin puheenvuoroon*. Yhteiskuntasuunnittelu. The Finnish Journal of Urban Studies. 2/2000, vol. 38, 17-24.

Virtanen, Anne (1999). *Kaupunkiluonnon eletyt ja koetut merkitykset*. Yhteiskuntasuunnittelu. The Finnish Journal of Urban Studies. 3-4/99, vol. 37, 63-77.

Vuorela, Pertti; Suonoja, Kyösti & Hirvonen, Jukka (1994). *Sofy –projektin eteneminen, tulokset ja jatkonäkymät*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Espoo.

Vuorisalo, Timo (1999). *Luonnon arvottaminen kaupunkisuunnittelussa*. Yhteiskuntasuunnittelu. The Finnish Journal of Urban Studies. 1-2/99, vol. 37, 28-41.

Ympäristöministeriö (1992). *Lapsiystävälliseen elinympäristöön. Opas kansalaisille, päättäjille ja suunnittelijoille*. Opas 5/1992. Kaavoitus- ja rakennusosasto. Painatuskeskus Oy. Helsinki.

Ympäristöministeriö (1998). *Kun haluat vaikuttaa. Osallistu elinympäristösi suunnitteluun*. Oy Edita Ab. Helsinki.

Ympäristöministeriö (1999). *Yhteistyöllä hyvää ympäristöä. Maankäyttö- ja rakennuslaki 2000*. Ympäristöministeriön lakia selventävä esite.

Sähköiset lähteet

Tampereen kaupungin strategia (2000).
<http://www.tampere.fi/strategi/tampere/stra2.htm> Tulostettu 28.9.2000.

Uusi maankäyttö- ja rakennuslaki pähkinänkuoressa (2000).
<http://www.vyh.fi/aluekayt/raklaki/rakesite.htm> Tulostettu 29.9.2000.

Yhteissuunnittelun avulla kestävä kehitys (2000).
<http://www.tampere.fi/ytoteto/life/index.htm> Tulostettu 28.9.2000.

Muut lähteet

Kauppi-Niihaman intressiryhmien raportoimat tarpeet ja tavoitteet. Syksy 2000.

Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmän kokousmuistio 20.3.2001.

Kauppi-Niihaman yhteistyöryhmän kokouspöytäkirja 2/2001.

Kenttäpäiväkirja (2001). *Minä tutkijana*. Tutkijan kenttäpäiväkirja ajalta 28.9.2000-23.4.2001.

Kivimäki, Kaarina (2001). Tutkimushaastattelu. Haastateltavana Kauppi-Niihaman osayleiskaavoituksesta vastaava arkkitehti. 2.4.2001. Tampere.

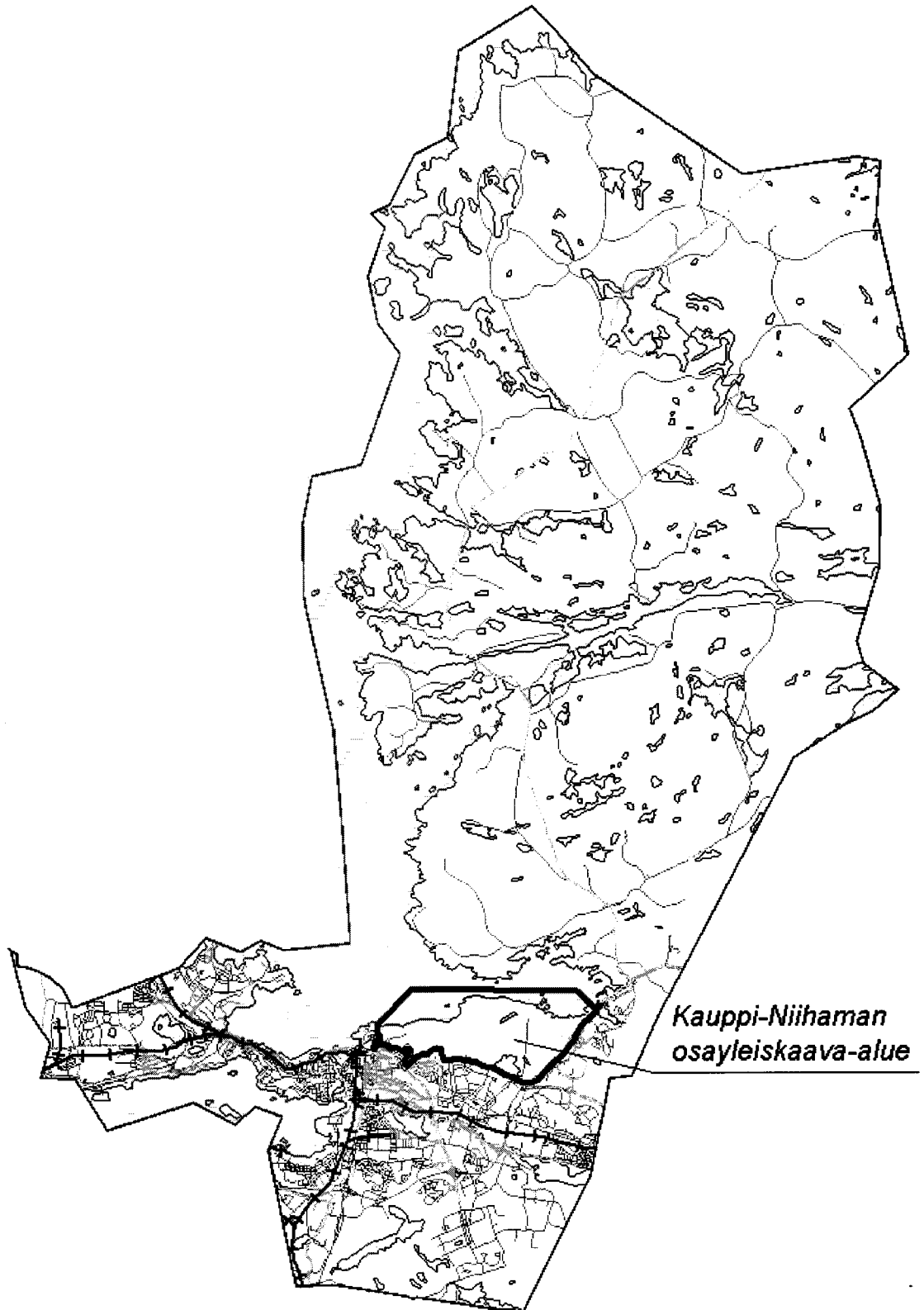
Sammon koulun nuoret (2001). *Toiveympäristöni*. Nuorten kirjoittamat aineet aiheesta Kauppi-Niihaman virkistysalue. 25 kpl. Tutkimusaineisto. 12.1.2001. Tampere.

Tampereen ammattikorkeakoulu (2000). *Asukasmielipiteet Tampereen kaupungin metsähoidosta*. Kauppi-Niihaman metsäsuunnittelua koskevan asukaskyselyn tulokset.

Tasanen, Kalevi (2001). Tutkimushaastattelu. Haastateltavana Kauppi-Niihaman käyttäjiä edustava yhteistyöryhmän jäsen. 2.4.2001. Tampere.

LIITTEET

LIITE 1. Kauppi-Niihama tarjoaa liikunta- ja virkistysmahdollisuuksia Tampereen keskustan läheisyydessä

LIITE 2. Yhteistyöryhmän toiminnan havainnointi – arviointilomake

Kommunikaation organisointiin liittyvät kysymykset

- Mikä oli yhteinen nimittäjä, jonka ympärille toimijat organisoitiin? Miten tästä asiasta keskusteltiin? Otettiin useita vaihtoehtoja huomioon?
- Osallistuuko prosessiin oikeat toimijat? Kuka määritteli keitä ovat oikeat toimijat? Ketkä ovat jääneet ulkopuolelle?
- Kenen tehtävä oli koota ryhmä piirittämään jotain ongelmaa, ja pitää se koossa?
- Miten onnistuttiin yhteensovittamaan eri toimijoiden intressejä?
- Miten konfliktit ratkaistiin?
- Miten prosessiin on välittynyt aiemmat kokemukset? Mitä niistä on opittu?
- Mitkä seikat häiritsivät yhteistoimintaa?

Ryhmäilmiötä ja ryhmädynamiikkaa koskevat kysymykset

- Miten jäsen toimi ryhmätilanteessa ”tässä ja nyt”?
- Miten jäsenet kokivat paikkansa suhteessa tilanteeseen, ympäristöön, omiin henkilökohtaisiin haluihin ja tarpeisiin?
- Edettiinkö ryhmän yhteispäätösten mukaisesti vai ulkoapäin tai ohjaajan taholta annettujen tavoitteiden ohjaamana?
- Oliko kaikilla ryhmän jäsenillä tasavertaiset oikeudet osallistua keskusteluun?
- Johtuivatko ristiriitatilanteet sosiaalisista eroista (sosioekonominen asema, ikä, sukupuoli jne.) vai ympäristöllisistä tekijöistä? Minkälainen jännite suunnittelijan ja ryhmäläisen välille muodostui?
- Oliko mahdollista erottaa erilaisia roolijakoja? (esim. koordinaattori, arvioija, tiedon etsijä, sihteeri tai aggressiivinen, tukahduttaja ja dominoiva henkilö)

Ryhmän vetäjän toimintaan liittyvät kysymykset

- Mikä oli ohjaajan tyyli? Asettiko hän ryhmäläisille kysymyksiä? Neuvotteliko hän oikeudenmukaisesti? Oliko ohjaajan toiminta luonnollista ja hallittua?
- Oliko hänen roolinsa asiantuntijana yleisesti hyväksytty? Miten hän käytti valtaa?
- Antoiko ryhmän vetäjä palautetta? Kannustiko hän ryhmäläisiä ilmaisemaan mielipiteitään?

Asiasisältöihin liittyvät kysymykset

- Minkälaisia asioita nostettiin esiin? Mitkä seikat kukin koki tärkeiksi? Oltiin luonnon säilyttämisen vai rakentamisen kannalla? Haluttiin turvata liikunta- ja virkistyskäyttö vai toivottiin alueelle jotakin aivan muuta?
- Oliko kaikilla edustajilla sama puheoikeus?
- Etsittiinkö yhteistyöhön ja sekä käsiteltäviin ongelmiin luovia ratkaisuja, ennakkoluulottomasti?
- Oliko yhteinen kieli löydetty? Oliko kieli selkeätä? Olivatko perustelut ja havainnointitavat selkeitä?
- Oliko keskustelu johdonmukaista? Sallittiin ristiriidat osana ryhmätyöskentelyä?
- Pidettiin kokouksesta pöytäkirjaa? (jatkuu)

LIITE 2.

Toiminnan numeerinen arviointi (Lähde: Airas, Erkki (1980). *Ryhmätyö. Tie ehjään ihmisyyteen*. Kirjapaja. Pieksämäki. 41-42) - Annetaan numero 1-7

1. **Ryhmän osallistumisaktiivisuus on**
1 = passiivista tai jakautuu epätasaisesti
7 = aktiivista ja tasaisesti jakautuvaa
2. **Ryhmän viestintä on**
1 = yksisuuntaista, niukkaa tai epäselvää
7 = monisuuntaista, runsasta ja selkeää
3. **Ryhmän tavoitteiden asettelu on**
1 = epäselvää
7 = selkeää
4. **Ryhmän toiminta ryhmänä on**
1 = kunkin oman asiansa ajamista
7 = ryhmän yhteisten tavoitteiden etsimistä
5. **Johtajuus ryhmässä on**
1 = keskittynyt yhdelle jäsenelle
7 = jakautunut tasaisesti useammalle jäsenelle
6. **Tietojen ja kokemusten hyväksikäyttö ryhmässä on**
1 = jätetty käyttämättä
7 = käytetty tehokkaasti hyväksi
7. **Erimielisyydet käsitellään**
1 = huutamalla tai unohtamalla ne
7 = avoimesti ja perusteellisesti
8. **Ryhmän ilmasto, henki on**
1 = kireä, muodollinen
7 = avoin, välitön

LIITE 3. Tutkimushaastatteluiden rungot

1. Asiantuntijahaastattelu

1. Esittely ja lyhyt johdanto tutkimuksen tarkoitukseen

2. Haastateltavan taustan selvittäminen

- Kuinka kauan olet asunut Tampereella?
- Kuinka kauan olet ollut nykyisessä työtehtävässäsi?
- Kuvaile työn sisältö lyhyesti

3. Kysymysosio

3.1 Yhteistyöryhmän merkitys suunnittelussa

- Jos lakia ei olisi tullut voimaan, olisiko kaavaa laadittu vuorovaikutteisen suunnitteluperinteen mukaisesti?
- Mitä hyötyä tai haittaa uudesta suunnittelukäytännöstä on verrattuna vanhoihin toimintaperiaatteisiin? Onko suunnittelu mielestäsi muuttunut luovemmaksi ja innovatiivisemmaksi? Miten tämä ilmenee?
- Mikä merkitys yhteistyöryhmällä on oman työsi kannalta? Mitä uusia asioita olet oppinut prosessin aikana?
- Mitä hyötyä kunnalle koituu yhteistyöryhmästä? Tuoko uusi vuorovaikutteinen suunnittelu tullessaan lisäkustannuksia kunnalle?

3.2 Vallan jakautuminen suunnitteluprosessissa

- Oliko uutta lakia helppo tulkita vuorovaikutteisuuden osalta? Onko suunnitteluun otettu mukaan riittävästi osallisia? Ketkä ovat jääneet ulkopuolelle? Miksi?
- Mikä on roolisi yhteistyöryhmän keskuudessa? Onko asemasi suunnittelijana yleensä muuttunut merkittävästi verrattuna aikaisempiin kaavoitusprosesseihin? Onko työ määräsi lisääntynyt merkittävästi verrattuna aikaisempiin kaavoitusprojekteihin?
- Kuka määrittelee, miten yhteistyöryhmän toiminnassa edetään? Onko yhteistyöryhmältä kysytty, miten he olisivat halunneet edetä?
- Koetko, että asiantuntijuuttasi ja tietämystäsi arvostetaan yhteistyöryhmän keskuudessa?

3.3 Yhteistyöryhmän toiminta

- Onko käytettävissä jokin tietty metodi, jonka avulla yhteistyöryhmän toimintaa ohjataan suunnittelun eri vaiheissa?
- Kuka on asettanut yhteistyöryhmän toiminnalle tavoitteet? Millä perusteella tavoitteet asetetaan? Onko asetetut tavoitteet saavutettu tähän mennessä?
- Onko yhteistyöryhmän toiminnassa ilmennyt ongelmia? Miten ongelmista on selvitty? Onko ryhmätoiminnan aikana pystytty löytämään sopiva yhteistoiminnan muoto? Onko toimintamenetelmissä jotakin parantamisen varaa?
- Mitä olisi kannattanut tehdä toisin alkuvaiheen organisoinnissa?

(jatkuu)

LIITE 3.

3.4 Suunnittelija monien arvomaailmojen keskellä

- Minkälaiset puheenaiheet ovat synnyttäneet vastakkaisia tai ristiriitaisia näkemyksiä? Koetko, että ryhmäläisten erilaiset asenteet ja arvot rikastuttavat suunnittelua vai heikentääkö se käytännön suunnittelun etenemistä?
- Sopiiko vuorovaikutteisuuden perustuva hallintokulttuuri Tampereelle? Ovatko kuntalaiset olleet aktiivisia vaikuttajia aikaisemmin?

3.5 Vaikuttaminen

- Mikä on näkemyksesi siitä, onko yhteistyöryhmällä mahdollisuus saada äänensä kuuluviin suunnittelun lopputulosta ajatellen?

3.6 Osallistuvuus, tiedonkulku ja tiedotus

- Miten tieto on kulkenut ryhmäläisten ja suunnittelijoiden välillä? Onko tiedottamiseen liittynyt ongelmia? Onko tieto kulkenut yhteistyöryhmän ja muiden osallisryhmien välillä ongelmitta?
- Onko virastoon tullut paljon yhteydenottoja muilta kuntalaisilta?
- Onko prosessi mielestäsi liian laaja yhden suunnittelijan hallittavaksi?
- Koetko olevasi asiantuntija myös ryhmän vuorovaikutukseen liittyvissä asioissa? Saitko koulutusta vuorovaikutteisesta suunnittelusta? Olisi koulutukseen pitänyt panostaa enemmän?

3.7 Tulevaisuus

- Uskotko itse vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja sen kykyyn ”pehmentää” kuntasuunnittelua ja kaavoituskäytäntöjä? Uskotko, että kuntalaiset alkavat kiinnostua enemmän yhteisten asioiden hoitamisesta?
- Mitä mieltä olet siitä, voisiko yhteistyöryhmä jatkossakin toimia yhdessä ja ottaa vastuun Kauppi-Niihaman jatkuvasta kehittämisestä?
- Mikä on henkilökohtainen näkemyksesi alueen kehittämisestä?

2. Käyttäjien edustajan haastattelu

1. Esittely ja lyhyt johdanto tutkimuksen tarkoitukseen

2. Haastateltavan taustan selvittäminen

- Kuinka kauan olet asunut Tampereella?
- Mikä on työ- / koulutilanteesi tällä hetkellä?

3. Virkistysalueen merkitys haastateltavan edustamalle ihmisryhmälle (varmistus)

4. Kysymysosio

(jatkuu)

LIITE 3.

4.1. Suunnittelussa esiintyneet ristiriitaisuudet

- Miksi yhteistyöryhmä mielestäsi perustettiin?
- Onko yhteistyöryhmän toiminnassa mukana oleminen helppoa?
- Oletko tietoinen suunnittelun eri vaiheista eli tiedätkö aina, mitä tapahtuu seuraavaksi?

4.2. Vallan jakautuminen

- Tehtiinkö ryhmäjäsenten valinnat mielestäsi oikeudenmukaisesti?
- Onko mielestäsi suunnittelusta jäänyt pois joitakin tärkeitä ryhmiä?
- Kenellä mielestäsi on vastuu suunnittelutyön etenemisestä? Onko vastuuta jaettu myös yhteistyöryhmän jäsenille?
- Mikä on roolisi ja vastuualueesi yhteistyöryhmässä?
- Koetko, että sinua kuunnellaan ja näkemyksesi otetaan huomioon?
- Ovatko asiantuntijoiden mielipiteet ristiriidassa ryhmäläisten näkemysten kanssa?

4.3. Yhteistyöryhmän toiminta

- Onko ryhmäkokoukset olleet miellyttäviä kokemuksia? Ovatko kokoontumispaikat olleet suotuisia ympäristöjä ryhmätoiminnalle? Mitä puutteita tai parannettavaa niissä mielestäsi olisi?
- Miten arvioisit ryhmän työskentelytapoja? Mitä mahdollisia puutteita työskentelytavoissa on?
- Onko ryhmätyöskentelyssä aiheutunut ongelmia? Ovatko virkahenkilöt kyselleet sinun tuntemuksiasi suunnittelusta?
- Onko asiantuntijoita vaikea ymmärtää? Käyttävätkö he liikaa ammattikieltä?
- Koetko, että panoksesi ryhmän toiminnassa on merkittävä? Miksi?
- Onko yhteinen tavoite saavutettu tähän mennessä?
- Mitä olet oppinut yhteistyöryhmän toiminnan aikana?
- Mitä parannettavaa, poistettavaa tai kehitettävää yhteissuunnittelukäytännöissä on?

4.4. Suunnittelun merkittävyys ja vaikuttaminen

- Miten kiinnostuit Kauppi-Niihaman suunnittelusta? Miksi halusit mukaan yhteistyöryhmään?
- Mistä sait tietoa suunnittelun alkuvaiheista ja mahdollisuudesta osallistua yhteissuunnitteluun?
- Mitkä olivat odotuksesi kaavoitusprosessista? Ovatko odotuksesi toteutuneet tähän mennessä?
- Mitä suunnittelussa mukana oleminen sinulle merkitsee? Mitä olet hyötynyt siitä, että olet mukana suunnittelemassa Kauppi-Niihaman aluetta?
- Oletko joutunut käyttämään paljon aikaa suunnittelujärjestelyihin kuten esimerkiksi tiedonkeruuseen tai kouluttautumiseen?
- Uskotko avoimempaan suunnittelukulttuuriin? Luuletko, että sen avulla asukkaat ja käyttäjät voivat todella vaikuttaa elinympäristöjensä suunnitteluun ja parantamiseen?

(jatkuu)

LIITE 3.

- Mitä merkitystä yhteistyöryhmän näkemyksellä on? Onko yhteistyöryhmällä mahdollisuus saada äänensä kuuluviin suunnittelun lopputulosta ajatellen?
- Miten pitäisi toimia, jotta kuntalaisten vaikuttamismahdollisuudet entisestään paranisivat? Miten voitaisiin saada enemmän ihmisiä kiinnostumaan toimimisesta yhteisten asioiden puolesta?

4.5. Osallistuvuus, tiedonkulku ja tiedotus

- Miten keräsit tietoa Kauppi-Niihaman käyttäjiltä?
- Tuntuiko tiedonkeruu ja sen raportointi vaikealta? Oliko annettu riittävästi ohjeita tiedon keruusta? Onko sinulla parannusehdotuksia tiedonkeruuprosessiin?
- Miten pidät yhteyttä virkistysalueen käyttäjien kanssa ja miten tiedotat heitä suunnittelun vaiheista?
- Oletko saanut riittävästi tietoa kaavoitukseen liittyvistä asioista? Onko tieto kulkenut suunnittelijoilta ryhmäläisille ja päinvastoin suunnittelutyön jokaisessa vaiheessa? Mitä parannettavaa tiedonkulussa olisi?

4.6. Tulevaisuus

- Uskotko, että ryhmä voisi jatkossakin toimia yhdessä ja ottaa vastuun Kauppi-Niihaman jatkuvasta kehittämisestä?
- Luuletko, että voisit lähteä uudestaan mukaan tämänkaltaiseen suunnitteluprojektiin? Miksi lähtisit / miksi et lähtisi?

TOIVEYMPÄRISTÖNI

7. luokan ainekirjoitus

Minkälaisessa ympäristössä sinä parhaiten viihdyt? Vietätkö vapaa-aikaasi mieluiten metsässä samoillen, urheilukentillä ystävien kanssa pelaillen vai kenties oleskellen keskellä keskikaupungin vilkasta elämää? Arkkitehtien tehtävänä on suunnitella sellaisia asuinympäristöjä, joissa kaikilla Tampereen asukkailla olisi mahdollisimman mukava olla. Nyt he tarvitsevat myös sinun apuasi. Tehtävänäsi on suunnitella koulusi läheisyydessä sijaitseva Kauppi-Niihaman metsäinen ulkoilualue omien toiveittesi mukaiseksi. Voit muistella omia Kauppiin tai Niihamaan liittyviä kokemuksiäsi ja niiden pohjalta luoda paperille oma toivekuvasi alueesta. Lisäksi voit pohdiskella, mitä pitäisi tehdä, jotta kotikaupunkisi suunnittelijat kuuntelisivat paremmin myös nuorten toiveita ja mielipiteitä päätöksiä tehdessään. Muista, että ideoitasi ja mielipiteitäsi ei rajoita mikään muu kuin oma värikäs mielikuvituksesi.

♦ Valitse aineesi otsikoksi jokin alla olevista vaihtoehdoista. Voit myös keksiä otsikon itse.

- 1) **Kauppi – Niihama unelmieni urheilupuisto**
- 2) **Kauppi – Niihama seikkailujen metsä**
- 3) **Kauppi – Niihama nuorten kohtaustapaikka**
- 4) **Nuoret kaupunkiympäristöjä suunnittelemassa**
- 5) **Jatka tarinaa A tai B. Etsi tarinalle mieleisesi otsikko.**

A. Astelin ahdistuneena pitkin leveää asfalttipolkua ja potkiskelin edessäni lojuvia paperiroskia sivummalle. Olin matkalla puuttoman, suuren parkkipaikan ympäröimän alueen laidalla sijaitsevaan urheiluhalliin, jossa oli muutaman minuutin kuluttua alkamassa koulun liikuntatunti. Kolme ystävääni olivat saapuneet paikalle mopoilla, jotka nyt nojasivat yksinäisinä hallin ulkoseinustalla. Urheilualan takana sijaitsevalta moottoritiltä kuului katkeamaton autojen meteli. Ohitseni vilisti ryhmä värikkäisiin vaatteisiin sonnustautuneita rullaluistelijoita ja samanaikaisesti edestä päin minua lähestyi joukko keski-ikäisiä miehiä golfmailat käsissään. Pyyhkäisin tuskan aiheuttaman hikipisaran otsaltani ja istahdin hengästyneenä vieressäni olevalle muovistuimelle. Suljin silmäni. Yhtäkkiä kuin taikasauvan iskusta kaiken metelin keskeltä eteeni ilmestyi utuinen hahmo, joka sanoi: ”Saat esittää toivomuksen, jonka avulla pystyn muuttamaan tämän tiiviiksi rakennetun, kolkon alueen sellaiseksi paikaksi, josta olet aina unelmoinut.” Innostuneena aloin kertoa tuolle lampunhengen tapaiselle oliolle omista suunnitelmistani tähän tapaan...

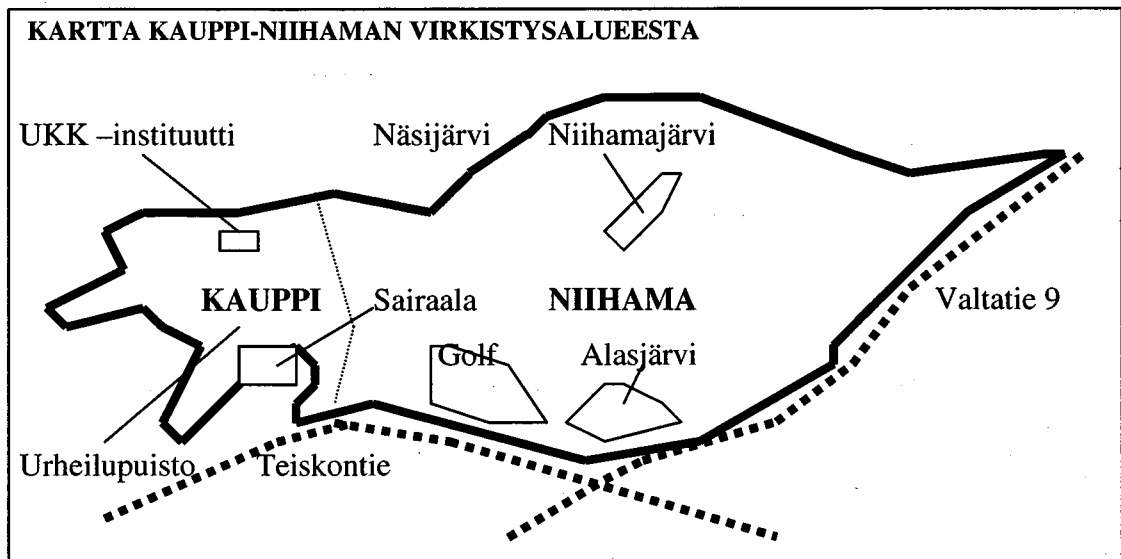
B. Kuljeskelin yksin, omiin ajatuksiini uppoutuneena pitkin mullalta tuoksuva metsäpolkua. Luonnon syvä hiljaisuus tuntui kovin oudolta. Hiljaisuuden rikkoi ainoastaan hento rapina, joka lähti jalkojeni juuresta ahertavista kekomuurahaisista. Matalalla riippuvat naavan ja jäkälän peittämät kuusen oksat hipaisivat poskipäitani astellessani keskellä synkkää metsikköä. Ohuet auringon säteet välkkyivät silloin tällöin tiheiden puunoksien lomasta. Metsän siimeksestä kuului kovaääninen rasahdus ”Mikä se oli?” ajattelin pelonsekaisin tuntein.

(jatkuu)

LIITE 4.

Ehkä se oli vain lintu, joka lähti maasta lentoon totesin itselleni rauhoittaakseni tunteitani. ”Vihdoin päivänvaloa”, tokaisin huojentuneena, kun näin edessäni valtavan kokoisen niittymäisen aukeaman. Halusin kiirehtiä pois tästä minulle vieraalta ja hieman aavemaiselta tuntuvasta ympäristöstä. Sitä ennen päätin kuitenkin istahtaa viereiselle kannonnokalle lepuuttamaan väsyneitä jalkojani. Suljin silmäni. Yhtäkkiä kuin taikasauvan iskusta suurten puiden takaa eteeni ilmestyi utuinen hahmo, joka sanoi: ”Saat esittää toivomuksen, jonka avulla pystyn muuttamaan tämän suuren ja pelottavan metsän sellaiseksi paikaksi, josta olet aina unelmoinut.” Innostuneena aloin kertoa tuolle lampunhengen tapaiselle oliolle omista suunnitelmistani tähän tapaan...

!!! Muista kirjoittaa aineeseen oma nimesi, ikäsi sekä alue, jossa asut (esim. Kissanmaa, Kaleva, Irjala)

LIITE 5. Kauppi-Niihaman osayleiskaavan aikataulu

ALOITUSPÄÄTÖS

- Kaupunginhallitus 22.9.1997

VALMISTELU

- Lähtökohtatiedot ja työohjelma kesäkuu – heinäkuu 2000
- Osallistumis- ja arviointisuunnitelma kesäkuu – elokuu 2000
- Aloitus- ja tarveneuvottelut syyskuu – marraskuu 2000
- Perusselvitykset kesäkuu – joulukuun 2000
- Lähtökohtaraportti marraskuu 2000 – tammikuun 2001

LUONNOS

- Tavoitteiden määrittely marraskuu 2000 – helmikuun 2001
- Luonnoksien laadinta (1-3 kappaletta) helmikuun – huhtikuun 2001
- Ympäristövaikutusten arviointi huhtikuun – toukokuun & tammikuun 2001
- Luonnoksen ja tavoitteiden käsittely kesäkuu – heinäkuun 2001
- Luonnoksen valinta ja hyväksyminen elokuun – syyskuun 2001

NÄHTÄVILLÄOLO 30 PÄIVÄÄ

- Maankäyttö- ja rakennuslaki 30§ lokakuun 2001
- Mielipiteet ja ennakkolausunnot lokakuun – marraskuun 2001

EHDOTUS

- Vastineet ja toimenpide-ehdotukset joulukuun 2001 – tammikuun 2002
- Muistutusten, lausuntojen ja toimenpide-ehdotusten käsittely helmikuun – maaliskuun 2002
- Ehdotuksen hyväksyminen huhtikuun – toukokuun 2002

NÄHTÄVILLÄOLO 30 PÄIVÄÄ

- Maankäyttö- ja rakennuslaki 19§ kesäkuun 2002
- Muistutukset ja lausunnot kesäkuun – heinäkuun 2002

OSAYLEISKAAVA

- Vastineet ja toimenpide-ehdotukset elokuun 2002
- Muistutusten, lausuntojen ja toimenpide-ehdotusten käsittely syyskuun – lokakuun 2002
- Osayleiskaavan hyväksyminen marraskuun – joulukuun 2002

OSALLISTUMINEN

- Hallintokunnat syyskuun–marraskuun 2000 & toukokuun 2001
- Viranomaiset lokakuun – marraskuun 2000, kesäkuun 2001 & elokuun 2002
- Yhteistyöryhmä marraskuun 2000, helmikuun, toukokuun ja syyskuun 2001, maaliskuun ja lokakuun 2002
- Yleisötilaisuudet kesäkuun 2001 & maaliskuun 2002

KÄSITTELYVAIHEET

- Ympäristölautakunta elokuun 2001, helmikuun ja lokakuun 2002
- Kaupunginhallitus helmikuun ja syyskuun 2001, maaliskuun, toukokuun, lokakuun ja marraskuun 2002
- Kaupunginvaltuusto joulukuun 2002